

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

**NÁSTIN DĚJIN LIDSKÝCH PRÁV DO JEJICH VŠEOBECNÉ
DEKLARACE**

**THE OUTLINE OF HISTORY OF HUMAN RIGHTS TO
THE UNIVERSAL DECLARATION**

Vedoucí práce:

ThDr. Kamila Veverkova, ThD.

Autor práce:

Lucie Pilátová

2015

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 4. května 2015

.....

podpis autora

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi s tvorbou diplomové práce pomáhali a zvláště pak vedoucí mé diplomové práce.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá dějinami lidských práv a jejich vývojem od dob antického Řecka a Říma až do Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948. Cílem práce je přiblížit nejvýznamnější události, které ovlivnily vývoj práv člověka. Jsou zde popsána lidská práva z hlediska filosofických myslitelů a význačných dějinných událostí, které doprovázely a měnily průběh vývoje práv. Vyobrazena je situace v Řecku a Římě, v období rozvoje křesťanské víry a středověku a nakonec významné novověké mezníky, mezi které patří Velká francouzská revoluce a vznik Deklarace lidských práv, panování Marie Terezie a jejího syna Josefa II., který učinil řadu reforem, či revoluce roku 1848 a konečně zrod Všeobecné deklarace lidských práv roku 1948.

Klíčová slova

Lidská práva, Antické Řecko a Řím, pronásledování křesťanů, středověké právo, Magna Charta, Bill of Rights, Velká francouzská revoluce, Deklarace práv člověka a občana, josefínské reformy, revoluce 1848, Všeobecná deklarace lidských práv

Abstract

The thesis is focused on the history of human rights, and their evolution since the time of ancient Greece and Rome to the Universal Declaration of Human Rights of 1948. The aim of the work is to make reader acknowledged with major events which influenced the development of human rights. Described are the thoughts of philosophers and significant events that changed the course of development of human rights. There is depicted a situation in ancient Rome and Greece, the period of development of the Christian faith and the Middle Ages and significant modern milestones including French revolution and the emergence of Declaration of Human rights, the reign of Maria Theresa and her son Joseph II. who made o lots of reforms, or revolution of 1848 and finally the emergence of Universal Declaration of Human Rights of 1948.

Key Words

Human Rights, ancient Greece and Rome, persecution of Christians, medieval law, Magna Charta, Bill of Rights, French revolution, Declaration of Human Rights, Josephine reforms, revolution of 1848, Universal Declaration of Human Rights

Obsah

1	Úvod	1
2	Antika	3
2.1	Řecko.....	3
	Vznik řeckých států.....	3
	Řecká filosofie	4
	Etapy řecké filosofie	6
	Jónská škola	6
	Pythagorejci	7
	Sofoklova Antigona	8
	Tři zdroje práva.....	8
	Drakontův a Solónův zákoník.....	9
	Rozvoj demokracie	10
	Sofisté	11
	Společné znaky sofistů.....	12
	Otroctví	13
	Sókratés.....	14
	Platón	15
	Aristotelés	17
	Alexandr Veliký.....	19
	Epikúros	20
	Stoa	20
2.2	Řím.....	22
	Polybios.....	23
	Filosofie v období republiky	24
	Konzulové	25
	Senát.....	25
	Lidová shromáždění.....	26
	Zákoníky	26
	Soudy	28
	Rodinné vztahy	29
	Právní postavení osob	29
	Ženy	30
	Děti.....	31
	Otroci	31
	Shrnutí.....	33
3	Křesťanství	34
	Obrat k Bohu.....	34

	První pronásledování.....	35
	Křesťané a stát	35
	Augustinus Aurelius.....	37
4	Středověk	39
	Karel Veliký.....	39
	Člověk ve středověku.....	41
	Náboženská svoboda.....	43
	Boj i investituru.....	44
	Systém práva ve středověku.....	45
	Ženy ve středověku	46
	Magna Charta.....	47
	Inkvizice.....	48
	Konec středověku.....	52
5	Novověk.....	53
5.1	Politické myšlení.....	54
	Erasmus Rotterdamský	54
	Niccola Machiavelli	54
	Jean Bodin.....	56
5.2	Situace v 16. století	57
	Martin Luther	59
	Jan Kalvín	60
	Hugenoti.....	61
	Mezinárodní právo	62
5.3	Situace v 17. století	63
	Hugo Grotius.....	63
5.4	Situace v 18. století	65
	Francouzský absolutismus	65
	Deklarace práv člověka a občana.....	68
	Marie Terezie	71
	Josef II.....	72
	Christian Wolf.....	73
	Immanuel Kant.....	74
5.5	Situace v 19. století	75
	Socialismus před rokem 1848	75
	Karel Marx	76
	Revoluce 1848	78
5.6	Lidská práva v první polovině 20. století	80
6	Závěr.....	83
7	Seznam literatury a odborných zdrojů	85
	Summary	89

1 Úvod

Snahy o ucelení a systematizaci morálních zásad a zákonů nalézáme již kolem roku 1800 př. Kr., kdy vznikl jeden z nejstarších zákoníků, které jsou nám známy. Jedná se o Chammurapiho zákoník, který se zabýval především zvykovým právem a řeší otázky týkající se rodiny, obchodu, soukromého vlastnictví či společenského postavení. Lidé byli podle zákoníků rozděleni do tří vrstev, mezi které patřili otroci, bohatá privilegovaná vrstva a méně bohatá neprivegovaná vrstva. Druhým, nám dodnes známým dokumentem, je dekalog, neboli Desatero přikázání, které stanovuje základní pravidla pro morální život. Cílem této práce je přiblížit čtenáři významné mezníky, které ovlivnily vznik a vývoj lidských práv od antiky, až po 1. polovinu 20. století. Práce je založena na rešerši literatury, která se věnuje tématu lidských práv. Primárně čerpá práce od autorů zabývajících se touto tematikou a vývojem právního myšlení v Evropě. Mezi tyto autory patří především Alexandra Krsková, Jiří Hanuš, Božena Komárková či Oskar Krejčí. Teorií práva a samotným vývojem práva se zabývají Aleš Gerloch, Karel Schelle nebo Marta Kadlecová. Římské právo vyobrazil Milan Bartošek, Jaromír Kincl a Valentin Urfus i Lesley Adkins. Obrazy středověkého člověka popisuje Jacques Le Goff. Mezi další autory patří Aristotelés, Kant, Platón nebo Machiavelli.¹

Diplomová práce popisuje dějiny lidských práv od dob antického Řecka a vyobrazuje způsob myšlení především prostřednictvím řeckých filosofů, jako byl Sókratés či Platón a Aristotelés, a filosofických škol, mezi které patří Jónská škola či Pythagorejci. Patrný je zde i postoj k otrokům, rozvoj demokratického myšlení a vytváření zákoníků. V Římě se seznamujeme s již mnohem propracovanějším systémem práva a státním uspořádáním. Vyobrazeny jsou funkce senátu, konzulů a lidových shromáždění i vytváření zákoníků. Mezi první zákoník patří „Zákon dvanácti desek“ či z pozdějších dob „Theodosiův zákoník“ či Iustiniánův zákoník“. Popsána je situace žen, dětí i otroků a rodinné vztahy.

Další část práce se zabývá vznikem a rozšířením křesťanství, které velmi ovlivnilo životy lidí, kteří se k této víře uchýlili. Křesťané byli pronásledováni za své přesvědčení, i přesto si našlo toto náboženství své místo ve světě a dále ovlivňovalo dějinný vývoj.

---

¹ Soupis použité literatury se nachází v konečné bibliografii.

V období středověku dochází k dalším významným změnám. Je zde znatelný vliv Karla Velikého, papežství a boje o investituru i inkvizici. Práce popisuje poměry středověkého člověka, který měl nelehké postavení, systém práva a zvláště pak postavení žen v tomto období. Významným momentem byl vznik Magny Charty, která vzešla z Anglie, a byla v podstatě prvním dokumentem, který se snažil omezit moc panovníka i přesto, že zvýhodňoval prozatím jen vyšší vrstvy a na poddané se nemyslelo.

S novověkem přicházejí zcela nové myšlenky. Počínaje Martinem Lutherem a vznikem nových církví, které se museli o svou existenci tvrdě prát. Vytvořeno bylo dosud nepřítis známé a potřebné mezinárodní právo, jehož hlavním představitelem je Hugo Grotius. V 18. století přichází vrchol absolutistické moci, kdy si poddaní již plně uvědomují, co znamená svoboda a chtějí ji za každou cenu získat. To se promítlo ve Francii, kde byla díky Velké francouzské revoluci a svrhnutí absolutistického vládce vytvořena Deklarace práv člověka a občana, která vytvořila základ pro vznik ústavy. Změny proběhly i za vlády Josefa II., který vytvořil mnoho reforem včetně Tolerančního patentu. V 19. století jsou markantní myšlenky Karla Marxe a socialismu, který vedl k revoluci roku 1848. Práce je zakončena rokem 1948, kdy byla vytvořena Všeobecná deklarace lidských práv.

2 Antika

2.1 Řecko

Kořeny evropského myšlení najdeme ve starověkém Řecku.² Právě v Řecku nacházíme to, co je pro Západ tak příznačné. Jedná se o vědu, literaturu, umění i politické myšlení a právo. Antické Řecko bylo obkloповáno mnoha kulturami. Mezi nejvýznamnější řadíme kulturu fénickou, která měla své těžiště v Kartágu, etruská kultura nebo v pozdější době kultura římská. Řekové vstřebávali mnoho z těchto kultur a různými způsoby se srovnali s jejich vlivem. Kolize těchto kultur nevedla k bojům a válkám, ale k rozkvětu a životadárnému bujení. Díky tomu mohla vzniknout tolik ceněná řecká kultura, která je považována za poklad. Pro západní civilizaci se hrál důležitou roli Řím, bez kterého by nebylo možné rozšíření řecké kultury až do těchto končin. Řekové byli orientováni spíše na Východ a na východní středomoří. Bez mostu v podobě Říma by se na Západ řecký vliv nemohl dostat.³

Vznik řeckých států

Život Řeků byl utvářen tzv. *polis*, která byla menším státem a skládala se z občanů tzv. *polités*. Polis se skládala z města a osad, které k němu přiléhaly.⁴ „The term city-state is intended to capture the unique features of the Greek *polis*, which combined elements of both the modern city and the modern independent country.

---

² Historii starověkého Řecka dělíme na více dějinných etap, zde z politického hlediska:

- 1. *Mykénské období* (1600 – 1200 př. n. l.) dochází k ústupu minojské kultury, která má svůj původ na Krétě. Po vpádu Achájů, kteří přišli z pevniny, nastoupila na její místo mykénská kultura.
- 2. *Homérské období* (1200 – 800 př. n. l.) vznikají homérská díla a mytologie. Hospodářskou jednotkou je oikos neboli dům či rodina.
- 3. *Archaické období* (800 – 500 př. n. l.) v tomto období se začínají vytvářet polis, jak Athénské, tak i Spartánské. Dochází ke vzniku právních systémů. Moc přebírá do svých rukou aristokracie namísto krále. Začínají se razit mince a vytváří se řecké písmo. Moc aristokratů postupně slábne a střídavě přebírá moc vlada tyranská.
- 4. *Klasické období* (500 – 337 př. n. l.) v tomto období moc šlechty naprosto upadá a na výsluní nastupuje demokracie díky vlivu Athén. Ke konci období dobývá Řecko Makedonie a Alexandr Veliký dobývá další území směrem na východ.
- 5. *Helénistické období* (konec 4. století – pol. 2. století př. Kr.) v tomto období se vytvořily helénistické monarchie, které fungovaly pod řeckou vládou. Pojem helénistické znamená orientální, pojmem helénské je na mysli řecký původ. Ke konci období si podmaňuje nejen řecké oblasti Řím.

Jednou z nejlepších reflexí řeckého myšlení a myšlenkového vývoje lidstva je práce Drtinova. DRTINA, František. *Myšlenkový vývoj evropského lidstva*. Praha: Jan Laichter, 1902.

³ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 29nn.

⁴ Tamtéž. s. 29nn

The typical *polis* consisted of a relatively modest urban center (the *polis* proper, often built around some form of natural citadel), which controlled the neighboring countryside, with its various towns and villages. (Thus, e.g., Athens controlled an area of some 2,500 sq. km., known as *Attica...)⁵ Výraznými prvky byla nezávislost, samostatnost a suverenita a lidé, kteří zde žili, byli plnohodnotnými občany. Vznik občanství se tedy datuje do stejné doby, jako vznik právě polis. Tyto jednotky jen málokdy přesahovaly počtem více jak deset tisíc obyvatel. Můžeme zde hovořit o určitém samostatném společenství, které se skládalo ze Spartanů, Atéňanů nebo Tessaloničanů stojících proti okolnímu světu nevzdělců. Polis byla základní jednotkou jejich života a všichni v tomto směru přemýšleli a žili. Vznik států započal na jižním Balkáně a dále se postupně rozšiřoval až po celém pobřeží Středozemního moře a díky tomu vznikla rozsáhlá oblast, která byla spojována stejným myšlením a náboženstvím. Postupem času vzniklo nové odvětví mořeplavectví a to ještě více podnítilo samostatnost a nezávislost Řeků.⁶

Ohledně vzdělání a výchovy píše Krsková toto: „Výchovným ideálem Řeků byla „kalokagathia“, harmonie tělesné a duševní krásy, spojená se „sofrosíne“, uměřeností. Ani nečinné rozkošnictví a orientální požívačnost, ani mnišská zdrženlivost a askeze středověkého člověka neodpovídá řeckému světovému názoru. Dobře žít, dobře jednat a dobře umírat, to jsou tři věci, v nichž Řekové nalézali blaženost.“⁷

Řecká filosofie

Řecko vnímáme jako rodiště civilizace a podle tradice stálo u zrodu filosofie⁸ i přesto, že někteří vědci tvrdí, že filosofie určitého druhu existovala již na Východě dávno ještě před známými dějinami Řecka. Tradice nám tedy říká, že vše započalo u Thaléta a co se týká práva, to je spojováno až se vznikem společnosti v organizovaném celku. V Řecku nalézáme počátky rozhovorů o právu, státu a politice

---

⁵ FORDHAM UNIVERSITY. The Archaic Age and the Rise of the Polis: The Rise of the Polis and Attendant Socio-Economic Strains. [online]. 2009 [cit. 2015-02-15].

Dostupné z: <http://homepage.usask.ca/~jrp638/CourseNotes/Polis.html>

⁶ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 30nn.

⁷ Tamtéž. s. 84

⁸ Filosofie pochází z řeckého slova *filein*, které znamená chtít, mít rád, a *sofia* znamenající moudrost. Jedná se o nepřetržitě kritické zkoumání celého světa, lidské bytosti i toho co nás určitým způsobem přesahuje tzv. metafyzika. Filosofie se snaží najít pravdivé poznání a vše započíná údivem, který nacházíme u Platóna. Filosofie má mnoho druhů: filosofie dějin, filosofie jazyka, filosofie křesťanská nebo např. filosofie analytická.

a my s těmito rozhovory dnes pokračujeme.⁹ Masopust a Hrdina píší o počátcích práva toto: „Jakkoli právo alespoň v rudimentární podobě existovalo i v těch nejstarších lidských kulturách, teprve v antickém Řecku se setkáváme s úvahami o právu, které lze označit za počátky právní filosofie.“¹⁰

Řecká filosofie se utvářela v 7. až 6. století př. Kr. Jedná se tedy o dobu, kdy vznikala řecká státnost a celkově se utvářela řecká společnost. Politická a právní témata bychom v Řecku hledali ve velmi dávných dobách. Kořeny těchto disciplín se zrodily ve starověku, který byl protkán mytologií. Právě v mytologii, která vznikala z části z fantazie a z části z reality, nacházíme zárodky vědy, filosofie i víry. Velmi barvitý a podrobný popis doby mykénské a pomykénské nám vylíčil Homér¹¹, který vypráví o životě Řeků, trojské válce¹² nebo o Agamemnonovi¹³ a jeho království.¹⁴ „Hovoří se zde nejen o kosmické spravedlnosti, která splývá s představou jednoty a přirozenosti vesmíru a která v této harmonii pramení, ale i o lidském právu, které je dílem člověka.“¹⁵ Již v těchto dobách (na přelomu 2. a 1. tis. př. Kr.) užívali obyvatelé Řecka mnoho dodnes nám známých pojmů jako je *diké*,¹⁶ které v překladu znamená pravda nebo spravedlnost, *themis*¹⁷, znamenající soudnictví nebo obyčejné právo a *nomos*,¹⁸ které bychom přeložili jako zákon. Mytologie neuspokojila naplno zvědavost helénské společnosti a proto se v 7. až 6. stol. př. Kr. objevují snahy o racionální uchopení světa a dochází k postupnému vývoji řecké filosofie.¹⁹

---

⁹ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 31

¹⁰ HRDINA Ignác Antonín, MASOPUST Zdeněk. *Christomatie ke studiu filosofie práva*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-71-4. s. 11

¹¹ Homér je označován za nejstaršího řeckého básníka, který je autorem známého díla Ilias a Odyssea.

¹² Počátky Trojské války sahají ke krásné Heleně. Ta byla ženou spartského krále Meneláa, kterého navštívil Paris a po této návštěvě si Helenu, která se do něj zamilovala, odvezl sebou do Tróji. Menelaos zuřil a vydal se získat svou ženu zpět. Trojská válka trvala deset let, díky dobrému opevnění Tróji a udatných bojovníků, kteří se bitev účastnili (např. pověstný Achilles). Po deseti letech se podařilo Řekům díky lsti za trojské hradby dřevěného koně jako dar, ve kterém se ukrývali řečtí nejlepší bojovníci. Pád Tróji doprovázelo její vypálení a vyhubení jejího lidu.

¹³ Agamemnon byl bratr Meneláa a spolu se účastnili Trojské války. Viz. poznámka č.10

¹⁴ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 31

¹⁵ Tamtéž. s. 31

¹⁶ Diké je slovo řeckého původu a v řecké mytologii byla Diké bohyně spravedlnosti.

¹⁷ Thémis se objevuje v řecké mytologii a figuruje zde jako dcera Úrana, boha nebe, a Gaiou, bohyně země. Thémis byla bohyně, která se starala o fungování zákona mezi lidmi i v přírodě.

¹⁸ Nomos je slovo řeckého původu a překládáme jej jako obyčej, nebo také lidský zákon.

¹⁹ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 31

Etapy řecké filosofie

Řeckou filosofii dělíme do tří etap. První etapou je období předsokratovské (6. - 5. stol. př. Kr.). Jedná se o období, které se také nazývá kosmologické a to z toho důvodu, že pozornost byla zaměřená především na svět. Jak svět vznikl? Co je to svět? Vznikají různé teorie o původu a vzniku vesmíru. Ústřední školou byla škola jónská, která měla své centrum v Milétu. Druhou etapu nazýváme obdobím sókratovským (5. – 3. stol. př. Kr.). Tato doba je charakteristická tím, že svůj zájem přenáší z kosmu na člověka. Jedná se tedy o období etické nebo také antropologické a Řekové se snaží najít odpovědi na otázky: Co je člověk? Co je duše a jaký má smysl lidský život? Filosofie zde dosahuje svého největšího rozkvětu. Mezi velmi známé filosofy tohoto věku patří Sókratés, Platón a Aristoteles a centrem filosofie se stávají na místo Milétu Athény. Poslední etapa se nazývá posókratovské období (3. - 6. stol. n. l.), které se vyznačuje především velmi úzkým vztahem mezi člověkem a náboženstvím s prvky eklekticismu.²⁰ Proto často hovoříme o období mystickém. Hlavní otázka, o kterou se lidé zajímali, se týkala pozemského života a života na druhé nadpřirozené straně. Řadíme sem významné směry, jako byl skepticismus, novoplatonismus nebo novopythagoreismus. Centrem se stala Alexandrie. Toto poslední období řecké filosofie vrcholí v roce 529 n. l. Justiniánovým dekretem, kdy se uzavřely filosofické školy, a následuje rozklad řecké filosofie.²¹

Jónská škola

Jónská škola se jako první pokusila vysvětlit co je to svět z racionálního hlediska. Zakladatelem této školy byl Tháles z Milétu a jeho pokračovateli jsou především Anaximandros a Anaximenés. Tito filosofové hledají původ našeho světa v určité pralátce,²² která se u každého z nich liší. Velmi vzdělaní byli v oblasti matematiky, astronomie a geografie. Hylozoismus²³ v sobě ale zatím neukrýval náznaky práva, ani mravní filosofie, jednalo se spíše o mechanický popis vzniku země.

²⁰ Eklektický pochází z řeckého slova ek-legó, které znamená: vybírám nebo vyhledávám. Pokud je něco eklektické, znamená to, že se to skládá z více nesourodých systémů, které nemají společný základ ani zdroj.

²¹ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 32

²² Pralátka je prvotní element, který tvoří vše ostatní. Tháles si vybral za tuto pralátku vodu a věřil, že Bůh je obsažen ve všem, co se hýbe. A protože se hýbe celý vesmír, celý vesmír je prostoupen Bohem. I v magnetech najdeme pohyb, díky jejich kinetické síle.

²³ Hylozoismus pochází z řeckého slova *hylé*, které překládáme jako hmota, látka a řeckého slova *zoé*, které znamená život.

To, že filosofové této doby chápali svět více materialisticky, než po stránce etické, či mravní, neznamená, že toto porozumění nemělo vliv na i na oblast právní a etickou.²⁴ „Myšlenky filosofů jónské školy nebyly vůbec apolitické. Tlumočily jejich společenské postavení, vztah k polis a k politickým otázkám. Naturalistický způsob chápání světa měl však vliv i na to, jak se v nich vykládaly jevy právní a etické. Zásada božské spravedlnosti pozbyla pro mílétské filosofy hodnoty. Archeláos, jeden z představitelů jónské školy, ji nahradil zákonnou spravedlností, která stojí na platném právu.“²⁵

Pythagorejci

Most mezi vědou o přírodě a světovým názorem postavili pythagorejci, kteří zastávali názor, že vše se skládá z čísel. Celý kosmos byl protkán a spojen čísly v harmonický celek. Filosofie pro ně byla učením o vztazích, které byly matematicky vyjádřeny. Díky jejich zájmu o matematiku a čísla došlo k velkému rozvoji tohoto oboru a astronomie. Hlavním představitelem a zakladatelem školy byl Pythagoras ze Samu, který byl matematikem a filosofem. Pythagoras musel emigrovat kvůli tyranskému vládci a na svých cestách zakládal skupiny filosoficko - politického rázu. Do těchto spolků se přidávali lidé, kteří byli v jádru aristokraté a tím se stala z pythagorejců nejen filosofická škola, ale zároveň i politická. Jeho následovníci a žáci se zabývali mravními, politickými a právními jevy, které se snažili vyjádřit pomocí čísel. Bohužel se nám ale nedochoval klíč k jejich rozluštění a z jejich díla zbyly pouze zlomky. Obecně ale můžeme říct, že pythagorejci si vážili zákona a jejich představa o státu zahrnovala spravedlivé zákony, jejichž zachovávání bylo nejvyšší prioritou a ctností. Největší obavu měli z anarchie,²⁶ která byla pravým opakem jejich představ. Na základě myšlenek pythagorejců vymyslel Hippodamos z Milétu první soustavu pravidel, která tvořila ideální stát. Tento stát neměl mít více jak deset tisíc obyvatel a lidé byli zařazeni do tří skupin. Jednalo se o bojovníky, řemeslníky a rolníky. Tři díly lidí se dělili o tři díly půdy a následně i tři díly odměn, nebo trestů. Tento

---

²⁴ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 32nn.

²⁵ Tamtéž. s. 33

²⁶ Anarchie pochází z řeckého jazyka. *Archein* znamená vládnout podle stanovených pravidel a *anarchein* vládnout bez zákona, bez pravidel.

system byl důležitý v probuzení pojmu rovnosti, který se užíval dále na lidi, kteří si rovni nebyli.²⁷

Sofoklova Antigona

Pravděpodobně mezi nejstarší dochované zmínky o tom, jak Řekové chápali právo, nacházíme u řeckého básníka Sofokla a jeho díla Antigona. Příběh vypráví o dvou bratrech jménem Eteoklés a Polyneikés, kteří se navzájem zabijí v občanské válce. Válku vyvolal Polyneikés, a proto je veřejně vyhlášen zákaz pohřbít jeho tělo. Kdo toto nařízení poruší, bude popraven. Antigona, sestra obou bratrů, nevydrží, vladařův zákaz poruší a pohřbí Polyneika. Při tomto činu se odvolává na vyšší zákon, než je ten vladařův. Ani Zeus, ani Diké tento zákon nevyhlásili, nebyl tedy od bohů, a proto neviděla Antigona důvod se jím řídit. Anrignonino počínání je ukázkovým příkladem neuposlechnutí občanského zákona.²⁸ Podobný motiv bychom mohli spatřit ve starozákonní knize Tobiáš.²⁹

Tři zdroje práva

Koncept práva byl částečně rozvíjen teoriemi o jeho vzniku. Období před Platónem bychom mohli vzít v úvahu tři zdroje. Právo bylo dáváno lidem bohy, vytvořeno zákonodárci nebo přírodou. Podle toho, ze kterého zdroje Řekové vycházeli, se vyvinul jiný koncept práva. Starověké teorie o původu práva vidí základ v morálce. Morální základ a historický původ práva není totožný. Například pokud je právo dáno od bohů, automaticky se předpokládá, že morální základ je již obsažený v jeho původu, ne vždy tomu tak ale je.³⁰

---

²⁷ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 33nn.

²⁸ HRDINA Ignác Antonín, MASOPUST Zdeněk. *Chrestomatie ke studiu filosofie práva*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-71-4. s. 11

²⁹ Starozákonní kniha Tobiáš patří mezi deuterokanonické knihy, které uznávají za součást kánonu pouze katolíci a pravoslavní věřící. Protestanti tuto knihu považují za apokryf a do svého kánonu ji neřadí. Děj pojednává o Tóbitovi, který byl při nuceném stěhování kmenů severního Izraele, odveden spolu se svými druhy do Ninive. Zde nechává král Sancherib (vládl 704-681 př. Kř.)popravovat přivlečený lid. Tóbit chce za každou cenu dodržovat mojíššův Zákon a proto pohřbívá všechny zabitě. Král ho nejdříve zbaví majetku, posílá ho do exilu a nakonec dojde i k oslepení Tóbita. Vyléčen je nakonec díky andělovi Rafaelovi.

³⁰ MILLER, Fred D., BIONDI, Carrie – Ann. *A History of the Philosophy of Law from the Ancient Greeks to the Scholastics, "Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence*. Dordrecht: Springer. ISBN 10 1-4020-4950-1. HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 48nn.

Drakontův a Solónův zákoník

Již v počátcích řecké společnosti byli lidé děleni podle jejich majetku. V Athénách byli lidé rozděleni na tři stavy: rolníky, řemeslníky a aristokraty. Ti majetní zastávali funkce v úřadech a ve vyšších funkcích. Mezi lety 636 – 632 př. Kr. se pokusil aristokrat jménem Kylón o ovládnutí Athén a nastolení tyranidy. Tento pokus se mu nezdařil a lidé, kteří se cítili nejistí, požadovali nastolení zákonů. Tohoto úkolu se ujal muž jménem Drakón. Zákony, které vešly pod jeho jménem ve známost, byly velmi tvrdé a kruté. Aristoteles se o nich zmiňuje ve své knize „Athénská ústava“. Politická práva mohli získat jen ti, kteří vlastnili finanční prostředky a byli si schopni pořídit výzbroj. Místo na úřadech mohli zastávat jen ti, kteří nebyli zadlužení. Pokud byla na někom spáchána nějaká křivda, mohl se odvolat k areopagitům, kterým nahlásil, který zákon byl porušen. Pole a pozemky byly rozděleny jen mezi ty nejbohatší muže, a pokud si někdo půjčoval peníze, musel za ně ručit svým vlastním tělem. Důležitým bodem v Drakontových zákonem bylo, že rozlišoval úmyslné a neúmyslné ublížení s následkem smrti. Člověk, který se dopustil neúmyslného zabití, mohl odejít do exilu a byl tak chráněn, před krevní mstou. Drakontovy zákony vyšly asi okolo roku 624 př. Kr., nebo 621 př. Kr. I přesto jak byly kruté, znamenaly posun ve vývoji zákonů a práva. Zákony, které stvořil Drakón neřešily nepřátelskou situaci, která vznikla mezi aristokracií a ostatním lidem, který musel pro tyto zbohatlíky otročit. Na tuto otázku se snažil najít odpověď až Solón, který se stal prostředníkem mezi lidem a aristokracií. Významným počinem bylo zrušení otroctví pro lidi, kteří se do této situace dostali kvůli svým dluhům nebo chudobě. Lidé již nemuseli za půjčky ručit vlastním tělem a díky těmto zákonům měli i ti nejchudší lidé alespoň nějaké právní jistoty.³¹

Lidé se místo tří stavů rozdělili na čtyři a to podle výnosu půdy a tím byla nastolena teokracie. Nejvyšší třídu tvořili ti, kteří měli výnos okolo 500 měřic, druhá třída okolo 300 – 500 měřic, třetí třída asi 200 – 300 měřic a poslední třída měla výnos nižší než 200 měřic. K vládě se dostali ti, kteří spadali do nejbohatších tříd a ti nejchudší měli právo navštěvovat jednání soudu nebo sněmu. Toto rozdělení ale netrvalo dlouho a postupem času se opět změnilo.³²

---

³¹ ARISTOTELÉS, *Athénská ústava*. Přeložil Pavel Oliva. 1.vyd. Havlíčkův Brod: ARISTA, 2004. ISBN 80-86410-48-X. CHLUBNÝ, Jiří, *Athény do perských válek*. In: *Antika* [online]. Stránka byla naposledy editována 5. 10. 2004 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1711>

³² CHLUBNÝ, Jiří, *Athény do perských válek*. In: *Antika* [online]. Stránka byla naposledy editována 5. 10. 2004 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1711>

V oblasti trestního práva se Solón řídil podle Drakóntových zákonů, především co se týká zabití a vraždy. Tresty, které se týkaly přestupku proti osobnímu vlastnictví, byly zmírněny a dále se Solón věnoval i problematice provinění se proti státu, dědickému a rodinnému právu.³³

Po Solónovi se podařilo upevnit moc Peisistratovi, který byl označen za tyrana. Jeho vláda měla ale spíše pozitivní prvky. Především zachoval většinu ze Solónových zákonů a Aristoteles se o tomto vládcu zmiňuje takto: „Peisistratos spravoval, jak bylo řečeno, záležitosti obce umírněně a spíše jako občas než jako tyran. Byl totiž vůbec lidumilný a mírný a choval se shovívavě k těm, kteří se provinili, a zejména půjčoval nemajetným peníze do hospodářství, takže se mohli živit zemědělstvím.“³⁴ Toto učinil, protože nechtěl, aby chudí lidé pobývali ve městě a aby se starali na venkově o své soukromé záležitosti a nevěnovali pozornost těm veřejným. Peisistratos se snažil o lid pečovat a zajišťovat mu mír. Když zemřel, nastoupili na jeho místo jeho dva synové Hippiás a Hipparchos, kteří se snažili vládnout ve stejném duchu jako jejich otec.³⁵

Rozvoj demokracie

V rozmezí 5. a 3. století př. Kr. dochází k velkému rozmachu v oblasti práva i politiky. Stalo se tak díky perské expanzi, kdy si podmanil perský král Dáreios menší oblasti blízko Bosporu. Král nechával řeckému obyvatelstvu poměrně velkou svobodu týkající se náboženského vyznání a zvyků. Politicky byli Řekové ale omezeni a kvůli tomu se centrum Helénů přesunulo z Malé Asie do Athén. Důležité Athény se pustily do boje s Peršany a zvítězily. Toto vítězství jim přineslo jak hospodářský, tak i politický rozkvět. Athény se již nesoustředily jen na zemědělství, ale i na námořní obchod a budování loďstva. Obyvatelstvo se rozdělilo do tříd a střední vrstva, neboli městská se stala mnohem početnější, než bývala.³⁶ „Kleisthenova reforma (505 př. Kr.) připravila rodové organizace – fily,³⁷ frátrie,³⁸ rody - o jejich politický význam.

³³ CHLUBNÝ, Jiří, *Athény do perských válek*. In: *Antika* [online]. Stránka byla naposledy editována 5. 10. 2004 [cit. 2015-03-04]. Dostupné z: <http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1711>

³⁴ ARISTOTELÉS, *Athénská ústava*. Přeložil Pavel Oliva. 1. vyd. Havlíčkův Brod: ARISTA, 2004. ISBN 80-86410-48-X.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1. vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 34nn.

³⁷ Fily byly v antickém Řecku nejvýše postavené společenské jednotky, které byly mezi sebou rodově propojeny. Fily se dále dělily na frátrie nebo na rody.

³⁸ Frátrie označují společenství rodů, které jsou spojeny příbuzensky nebo teritoriálně. Uskupení fratrií vytvoří kmen.

Organizace založená na pokrevních svazcích ustoupila organizaci územní. Kleisthenovi se podařilo zorganizovat athénské společenské vrstvy tak, že vytvořily svrchovaný lid, *démós*. Slabě organizovanou většinu mužských obyvatel Attiky tak změnil v jednotnou komunitu, hrdou a schopnou konzistentního politického jednání a obrany vlastní svobody.³⁹ Díky tomuto se Athény považují za kolébkou demokracie, tedy systému, kde si občané vládnou sami. Demokracie⁴⁰ poskytla práva i těm, kteří neměli majetek i přesto, že rozhodující postavení měla oligarchická vrstva, která byla reprezentována Areopagem.⁴¹ Největší rozkvět tohoto systému nastal za vlády Perikla⁴² v letech 462 - 429. Tyto velké změny vedly ke zrodu nového myšlení, kterému předchází sofisté.⁴³

Sofisté

Demokracie znamenala pro společnost velký rozvoj práva a politiky a vznikaly demokratické instituce jako soudy, nebo sněmy. Pro tyto účely bylo potřebí lidí, kteří se velmi dobře orientovali v různých oblastech práva, dovedli vést přesvědčivý dialog a orientovali se v politickém a veřejném životě. Rétorika⁴⁴ a eristika⁴⁵ měla v tomto období velký význam a objevovali se lidé, kteří tyto disciplíny vyučovali. Sofisté,⁴⁶

---

³⁹ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 35

⁴⁰ Přesto existují pochybnosti o tom, zda Evropa opravdu vděčí Řecku za demokracii. Thomas A. Szlezák se ve své knize „Za co vděčí Evropa Řecku“ vyjadřuje spíše negativně. Až do středověku i novověku, jsme nemohli zaznamenat žádnou spojitost s přeživší řeckou demokracií a i přesto, že se dnes spousta států o demokracii pokouší, není zde přímé pouto, které by se snažilo znovuoživit řeckou kulturu. V tomto směru vychází Evropa z jiných pramenů jako je domácí tradice. Nedá se ale hovořit o tom, že by antika neměla žádný vliv, protože od dob renesance plnila jakýsi vzor v politickém myšlení, i když se jednalo spíše o to římské. I na americkém kontinentu jsme se setkali s tím, že zakladatelé demokracie se nazývali republikány a ne demokraty. Duch řecké demokracie byl i tak přítomen při důležitých okamžicích, které se odehrály v novověku, i když se na něj nahlíželo i negativně. Hobbes i Hume považovali demokracii za něco, co vede ke zmatkům a povstáním. Kant v ní viděl přímo náznak despotismu, protože nezáleželo na tom, mezi kolik jedinců je rozdělena moc, ale zda je přítomna dělba moci či ne.

⁴¹ Areopág pochází z řeckého Areos pagos, přeloženo jako Áreova skála. Jedná se o mohutný skalní masiv, který se nachází v Athénách. Na tomto místě dříve zasedal soud.

⁴² Periklés se narodil roku 500 př. Kr. a žil až do roku 429. př. Kr. Byl demokratickým politikem a státníkem.

⁴³ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 35

⁴⁴ Rétorika je umění dobře řečnit, umět dobře argumentovat a přesvědčovat.

⁴⁵ Eristika, neboli eristická dialektika, byla uměním vést až agresivní spor za účelem vítězství za každou cenu.

⁴⁶ Sofisté bylo z počátku označení lidí, kteří předčili ostatní v nějakém umění. Postupem času se takto začalo přezdívat učitelům rétoriky kvůli tomu, že se snažili posluchače uvést v údiv svými slovními obraty. Platón nazýval jejich učení hanlivým výrazem „sofistika“ a chtěl ho tím odlišit od filosofie. Sofisté byli často kritizováni především za to, že požadovali za svou výuku plat.

jak se těmto učitelům přezdívalo, ještě v této době poznání nijak nerozdělovali, proto vyučovali právní a politickou argumentaci ve spojení s filosofií a občanskou dovedností. Rétorika se stala nezbytnou pro ty, kteří žili veřejným politickým životem a utvářela mysl Řeků, spolu s dějepiscectvím a dramatem, až do konce 5. století.⁴⁷

„...byli to právě oni⁴⁸ (nikoli až, či jen Sókratés), kteří „snesli filosofii z nebe na zem“ když odvrátili svůj pohled od přírody a upřeli jej na člověka. Při tom se – z povahy věci – nemohli vyhnout fenoménu práva, který život člověka doprovází prakticky od jeho počátků. Lze je tak označit za první filosofy práva a skutečně nelze popřít, že v mnoha svých postřezích předběhli dobu a heslovitě formulovali teze, které nalézáme v základech pozdějších právně filosofických doktrín.“⁴⁹

Společné znaky sofistů

Sofisté neměli společný jeden filosofický proud a učení, ale hlavní prvky jejich nauky se shodovaly.

Hlavním znakem sofistické nauky byl skepticismus. Tato filosofická koncepce byla charakteristická tím, že objektivní pravda neexistovala. Pokud se různé školy dopracovaly každá k jinému závěru a vycházely ze stejně silných závěrů, nemůžeme tyto závěry uznat jako pravdivé obecné mínění. Sofisté patřili mezi první filosofy, kteří rozvinuli kritiku a díky tomu, se utvářela společnost v otevřeném duchu. Hovoříme zde o diskuzích, o nové problematice, kdy se věci komplikují a o odbourání dosavadních mytických představ a snaze o racionální pojetí světa. K náboženství se někteří sofisté stavěli jako ke smyšlence, která měla udržovat pořádek ve společnosti, protože zákony nebyly dostatečným důvodem, aby se lidé chovali podle norem a nepáchali zločiny. Náboženství mělo pomáhat vyvolávat v lidech strach z páchání zlého a vytvářet dojem, že je stále někdo přítomen, který vše vidí.⁵⁰

Druhým společným rysem byl noetický relativismus. Podle tohoto konceptu jsou všechny pojmy pravdivé tak, jak se na ně díváme. Pravidla utvořená společností

---

⁴⁷ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 35nn.

⁴⁸ Sofisté.

⁴⁹ HRDINA Ignác Antonín, MASOPUST Zdeněk. *Chrestomatie ke studiu filosofie práva*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-71-4. s. 14

⁵⁰ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 37

jsou relativní a každý si je může vyložit po svém. Spravedlnost byla považována za něco, díky čemu se dařilo silnějším jedincům.⁵¹

Posledním společným rysem sofistů bylo, že se všichni zaměřili na člověka, který se stal centrem a vrcholem evropské kultury. Člověk se stal mírou všech věcí.⁵²

Otroctví

Postupem času se vytvořila myšlenka, že společnost jako celek, není jediná jednotka, která má cenu a jedinec vystoupil do popředí. Rozvíjel se humanismus, spravedlnost, svoboda a díky tomu se sofisté soustředili i na to otázku otroctví. Alkidamás⁵³ zastával názor, že všichni lidé se narodili sobě rovni a není tedy důvod k tomu, aby někteří museli žít v otroctví a sloužit ostatním. Svobodní jsou všichni lidé a svou svobodu omezují jen tehdy, aby neublížili ostatním lidem a zajistili jim bezpečí. Hippiás z Éliady smýšlel podobným způsobem a díky těmto názorům se začala skupina takto smýšlejících filosofů nazývat velká generace⁵⁴. Myšlenka dodržování řádu se v Řecku stala běžně přijímanou a tento řád stál nad lidmi i nad bohy. Zákony a vzory chování lidé chovali v úctě, protože podle nich měly svůj původ v jednotě a souznění přírody a vesmíru.⁵⁵

Pro otroctví existovala různá vysvětlení. Otrokářství bylo běžnou věcí, kterou lidé tolik nevnímali. Aristotelés zastával názor, že jsou na světě lidé, kteří jsou již svým původem otroky a jednoduše se jimi narodí. Otroek měl být majetkem, který oplývá duší, ale nevlastní sám sebe, nýbrž je přirozeně vlastněn. Podobný názor zastávaly i stoikové, kteří byli v podstatě velkými humanisty, ale s otroctvím souhlasili. Ženy pro ně byly také na nižší úrovni než muži.⁵⁶

---

⁵¹ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 37

⁵² Tamtéž. s. 38

⁵³ Alkidamás žil v 1. polovině 4. století a proslul jako filosof a rétor z řad sofistů. Jeho učitelem byl Gorgiás. Stejně jako Jean Jacques Rousseau zastával názor, že lidé jsou si od přírody rovni a svobodní.

⁵⁴ Označení velká generace pochází od filosofa Karla Raimunda Poppera, který je znám pro jeho studium totality, kritického racionalismu a pojem falsifikace

⁵⁵ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 38nn.

⁵⁶ KREJČÍ, Oskar. *Lidská práva*. 1. vyd. Praha:Professional Publishing, 2011. ISBN 978-80-7431-056-0. s. 75

„Jednu nerovnost však Řekové přijímali zcela klidně: otroctví bylo konstantou jejich světa, organickou součástí řecké osvěty a nepohoršovalo ani cit průměrného občana, ani zákonodárný rozum obcí.“⁵⁷

Sókratés

Sókratés⁵⁸ žil ve stejné době jako sofisté a stejně jako oni přednášel, užíval rozhovory, diskuze a umění sporu. Ve svém životě se Sókratés zaměřil na problémy, které se týkaly politiky a etiky. Podle něj přichází člověk na svět již s objektivním poznáním. Rodí se takto vybaven a je schopen rozpoznat to, co je v něm božské a díky tomu se chovat správně, čemuž mu napomáhá zkušenost, dialektika a všeobecně platná pravda, kterou má člověk již v sobě. V tom, jak chápal Sókratés etické zásady, se lišil od sofistů, kteří si mysleli, že spravedlnost je jen tam, kde mají lidé lepší společenské postavení a utvářejí etické normy. Zlo a nepravosti se rodí pouze a jen neznalostí a za užitečné můžeme označit pouze ty činy, které mají etickou váhu.⁵⁹

V čele státu by měli být jen ti nejmoudřejší lidé, kteří jsou schopni vládnout ostatním. Sókratés dával přednost aristokratickému zřízení státu, jímž základem je sofokracie, tedy vláda těch moudrých. Zároveň není ale možná naprostá svoboda lidí, protože podle Sókrata nejsou lidé schopni se sami o sebe postarat a potřebují někoho, kdo je povede.⁶⁰ „Vládnout je královské umění, ke kterému jsou předurčeni jen ti, kdo ospěli skutečné pravdě a ctnosti.“⁶¹ Zde vidíme, že Sókratés je mezi prvními, kteří kritizují a odmítají demokracii i oligarchii a na jejich místo by měla nastoupit aristokracie, kterou najdeme ve Spartě nebo na Krétě. Na druhou stranu si Sókratés

---

⁵⁷ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 85

⁵⁸ Sókratés se žil asi v letech 469-399 př. Kr. a známý je především pro svou větu „Vím, že nic nevím“, která je vytesána na chrámu v Delfách a její smysl odkazuje na sofisty, které chtěl Sókratés tímto zkritizovat za to, jak moc si byli jistí svou pravdou a jak byli domýšliví. Sókrates opovrhoval některými myšlenkami, kterými byli sofisté známí, jako skepticismus, relativismus nebo anarchické teoretické poznání. To vše nahradil usilovným studiem a snahou o co největší poznání člověka. Proto, když zmiňujeme filosofii Sókrata, hovoříme spíše o stylu života, jakým by se mělo žít. Tato osobnost byla pro své současníky překvapivá tím, jak žila, jak se projevovala, jak mluvila a tím jaký měla mravní charakter – Sókratés se nebál zemřít za své ideály.

⁵⁹ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 43nn.

⁶⁰ Tamtéž. s. 45

⁶¹ Tamtéž. s. 45

velice vážil svobody slova a svobodného projevu či pohybu. Stát umožňoval lidem, aby si své záležitosti uspořádávali sami.⁶²

Téměř v sedmdesáti letech byl Sókratés obžalován a souzen. Provinit se měl čistě jen v náboženském směru, ale bylo jasné, že důvody pro jeho následné uvěznění byly naprosto politickým činem, kdy svými myšlenkami podryval autoritu státu. Sókratés měl možnost díky Kritónovi⁶³ prchnout z vězení do exilu a zachránit si život.⁶⁴ „...tuto nabídku odmítá s poukazem na špatný výchovný vliv, který by to mělo na jeho spoluobčany: byl odsouzen na základě zákona a zákon je třeba ctít.“⁶⁵

Platón

Díky Platónovi, který se ve svých dvaceti letech setkal se Sókratém, máme na tohoto filosofa písemné památky. To jak Sókratova smrt zasáhla jeho žáka, najdeme v díle Kritón, Obrana Sokratova a Faidón. Dalším dílem⁶⁶, které je důležité pro roli státu, je Ústava. Platón popisuje, jak má vypadat ideální stát, který má být ovládán, stejně jako člověk, tak i celý vesmír, spravedlností. Stát se utvořil ze seskupení lidí, kteří nebyli samostatní a potřebovali ke svému životu v oblasti mravní i materiální pomoc ostatních. Je potřeba, aby měl stát mravního a moudrého vladaře, proto by v jeho čele měl stát buď filosof, nebo vladař, který je do filosofie dostatečně ponořen. Zvláštní schopnosti, kterými by měl vladař - filosof oplývat, je nejen moudrost, ale i královský původ, schopnost dialektické rozmluvy a měl by být zběhlý v umění politickém, tedy spravovat státní a veřejné záležitosti. Vládce nemá svůj lid násilně či tyransky nutit do jedné řady, aby bylo snazší je ovládat, ale má je vést výchovou

---

⁶² KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 45

⁶³ Kritón je dialog napsaný Platónem. Pojednává o tom, kdy Sókratés je již uvězněn a čeká na rozsudek. Kritón, jeho bohatý přítel, přijde do vězení a snaží se Sókrata přesvědčit, aby si zachránil život a uprchl.

⁶⁴ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 46

⁶⁵ HRDINA Ignác Antonín, MASOPUST Zdeněk. *Chrestomatie ke studiu filosofie práva*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-71-4. s. 18

⁶⁶ Platón napsal velké množství dialogů. V těchto dílech hrál hlavní roli právě Sókratés, který vedl s ostatními rozhovor a rozebíral s nimi různá témata. Mezi Platónova díla patří: Kritón, Obrana Sókratova, Euthyfrón, Prótagorás, Menón, Gorgiás, Kratylos, Menexénos, Faidón, Ústava, Parmedinés, Theaitétos, Sofisté, Politikos, Filébos, Timaios, Kritiás a Zákony

a vysvětlením.⁶⁷ „Politik je tedy muž vsutku královský, je to osobnost s královskou duší, již je vlastní moudrost, jemnocit a autorita.“⁶⁸

Zákony jsou podle Platóna kvůli tomu, aby si lidé mezi sebou nečili různá bezpráví. Za tímto účelem vznikly i dohody a smlouvy mezi lidmi, které byly řízeny zákony, zákonným ustanovením, spravedlností.⁶⁹

Aby mohla spravedlnost ve společnosti skutečně fungovat, je důležité, aby každý občan vykonával svou roli co nejlépe. Vladař má tedy poctivě a dobře vládnout a poddaní ho mají poslouchat. Ti, kteří střeží obec, nemají mít žádný majetek, ani rodinný život, který by je rozptyloval. Ani vladař by neměl oplývat bohatstvím a to samé se týká i ostatních občanů. Pokud by někteří měli bohatství a jiní ne, společnost by se rozdělila na dva státy, které by spolu soupeřily.⁷⁰

Platón přichází v podstatě s ideou o dělbě práce. Stát vznikl z potřeby lidí se sdružovat, protože každý uměl něco jiného a bez ostatních se neobešel. Tato myšlenka je základem pro městský stát.⁷¹

Platón dovedl zákony až do krajnosti a navrhoval, aby byli lidé zákony omezováni i v rodinném životě. Omezen byl pohlavní styk, počet obyvatel totiž nesměl příliš velký, ani příliš malý. Byl také věkově omezen a stýkat se páry mohly za účelem plození dětí jediné s povolením vlády. Pokud se narodilo dítě, které nebylo požehnané zákonem nebo se narodilo slabším jedincům, muselo být srovozeno ze světa. Děti, které se narodily podle zákona a které měly dobré vyhlídky na život, měly být ihned po narození odebrány matce a vychovávány v kojeneckých ústavech. Vysvětlení, proč Platón vymyslel takováto pravidla, pro ideální stát je těžké, ale pravděpodobně si neuměl představit jiný stát, než stát skládající se z elity.⁷²

---

⁶⁷ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 47nn.

HRDINA Ignác Antonín, MASOPUST Zdeněk. *Chrestomatie ke studiu filosofie práva*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-71-4. s. 17nn.

⁶⁸ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 53

⁶⁹ PLATÓN, *Ústava*. 2.vyd. Praha: OIKOYMENH, 2001, překlad František Novotný. ISBN 80-86005-28-3. s. 39nn.

⁷⁰ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 49nn.

⁷¹ Kolektiv autorů PF UK, *Občanská a lidská práva*. 1.vyd. Praha: ALEKO, 1991. ISBN 80-85341-28-X.

⁷² KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 53nn.

Aristotelés

Spolu s Aristotelem nastupuje nový věk, kdy zaniká do této doby známá polis a na její místo nastupuje impérium, které vytvořil Alexandr Veliký. Aristotelés byl tři roky Alexandrovým vychovatelem a učil, že vladař by se neměl sám nabývat filosofováním, ale měl by sledovat aktuální vývoj filosofů. Dobro celé společnosti ustupuje před blahem pro jedince a pozornost se tedy věnuje místo politice etice.⁷³

Podle Aristotela rozeznáváme dvě tváře filosofie. Ta první je filosofie teoretická, která se zabývá základními myšlenkami o světě. Druhá je praktická filosofie, která se věnuje státu, politice, etice nebo ekonomii.⁷⁴ Právě učení o státu je nejdůležitější z věd, protože jejím úkolem je formovat a utvářet občany, aby byli ctnostní a chovali se dobře. Společenství lidí je podle Aristotela něco naprosto přirozené, protože člověk je zoon politikon⁷⁵ a má tendence žít ve společnosti. Lidé si mají být naprosto rovni, jinak nemohou dosáhnout šťastného života.⁷⁶ „Spravedlivý stát umožňuje dobrý, tedy ctnostný občanský život, je v něm souhra mezi občanskou a mravní ctností.“⁷⁷

Aristoteles patří mezi první politické činitele, kteří rozdělují moc státu do více směrů. Jedná se o moc zákonodárnou, soudní a výkonnou. Dále pojednává velmi obšírně o druzích vlád. Mezi dobré formy státu podle něj patří aristokracie, monarchie a politeia a mezi špatné patří tyranida, oligarchie i demokracie. Na demokracii Aristotelés pohlížel ze dvou směrů. Z jednoho úhlu byla demokracie dobrá, protože moc byla svěřena většímu počtu lidí, kteří se ve svých funkcích střídali a především, více lidí by mělo mít více pravdy. Z druhého úhlu ale byla demokracie špatná v tom, že rozhodovat mohla i chudina a šlo tedy o určitou formu extrémní demokracie.⁷⁸

Význam Aristotela v oblasti práva je velmi zásadní. Jeho myšlenkou bylo, že společenství lidí ve státě se nejdříve snažilo zajistit dobro pro jedince v užším smyslu a postupně se tyto zájmy rozšiřovaly dál a ve větší míře. V přírodě patří člověk mezi jediné tvory, kteří jsou schopni rozeznávat dobro od zla, spravedlivé

---

⁷³ Kolektiv autorů PF UK, *Občanská a lidská práva*. 1.vyd. Praha: ALEKO, 1991. ISBN 80-85341-28-X.

⁷⁴ Aristotelés napsal velké množství děl a mezi ta, která pojednávala o politice, etice a státovědě patří: *Etika Nikomachova*, *Etika Eudémova*, *Politika*, *Rétorika* a *politické zřízení Ahén*.

⁷⁵ Zoon politikon je živočich společenský. Aristotelés ukazuje, že člověk má dvě stránky. Jedna nás řadí mezi živé tvory, patří do přírody a druhá nás přitahuje do společnosti ostatních lidí.

⁷⁶ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 61nn.

⁷⁷ Tamtéž. s. 65

⁷⁸ Tamtéž. s. 66

od nespravedlivé, morální a sociální hodnoty. Právo vzniklo především z toho důvodu, aby sloužilo svobodným lidem. Právo zde nebylo od toho, aby člověka nějak svazovalo a omezovalo, ale aby měl dostatek prostoru pro vztahy ovlivňované láskou a morálkou.⁷⁹ „Spojuje lidi, dodává smyslu změnám, je prvkem, který do chaosu událostí vnáší řád. Právo ve státě má být přizpůsobeno státnímu zřízení, protože stát určuje, jaké jsou jeho cíle a jaké jsou tudíž i zákony, podle nichž je třeba vládnout a držet na uzdě ty, kteří by zákony přestupovali.“⁸⁰

Ve svém díle *Etika Níkomachova* se Aristotelés zabývá pojmem spravedlnosti a práva. Spravedlivý je někdo, kdo se řídí zákony a kdo respektuje rovnost všech lidí. O právu tedy mluví jako o něčem, co nazýváme zákonností a rovností. Člověk, který je nespravedlivý si nárokuje více, než na co má právo a právem se neřídí. Spravedlnost je dle Aristotela největší ctností, a pokud někdo má tuto ctnost, je schopný konat dobro nejen pro sebe ale i pro druhé a takový má být vládce.⁸¹ „Tato spravedlnost tedy není částí ctnosti, nýbrž celou ctností, ani naopak nespravedlnost není částí špatnosti, nýbrž celou špatností...“⁸²

Již zmiňované přirozené právo, nebylo platným právem zapuzeno, ale Aristotelés hovoří o tom, že platné právo je v podstatě realizací práva přirozeného. Přirozené právo dává platnému právu význam a účel a platné právo mělo podpírat a dávat jeho autoritě větší hodnotu. Obě tato práva se překrývají a prolínají. Pokud bylo právo až příliš tvrdé nebo se v něm vyskytovaly mezery, přicházela na řadu slušnost. V případě, kdy se soudce nemohl rozhodnout na základě až přílišné tvrdosti zákona, měl se rozhodnout tak, jak by se rozhodl státník v případě, že by mohl tento případ předvídat.⁸³

„Aristotelés nepatřil jen k vrcholům politického myšlení v Řecku, ale nejrůznější varianty jeho filosofie pronikly do světové vzdělanosti jako celku.“⁸⁴

---

⁷⁹ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 67

⁸⁰ Tamtéž. s. 67

⁸¹ ARISTOTELÉS, *Etika Níkomachova*. 3.vyd. Příbram: PBtisk, 2009, překlad Antonín Kříž. ISBN 80-86027-29-5. s. 111nn.

⁸² Tamtéž. s. 114

⁸³ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 68

⁸⁴ Tamtéž. s. 72

Alexandr Veliký

Spolu s příchodem Alexandra Velikého⁸⁵ nastává nová doba, kdy dochází k politickému a hospodářskému úpadku Řecka. Alexandr Veliký a jeho tažení byla natolik úspěšná, že se mu podařilo podrobit si území Egypta, Persie i městské řecké státy. Vzniklo impérium obrovských rozměrů, ve kterém se mísily kultury, ze kterých vznikla kultura helénistická. Řecko patřilo sice mezi nejkulturnější oblasti, ale politicky a ekonomicky patřilo mezi velmi slabé.⁸⁶ „Helénistická doba mu přinesla ztrátu politické samostatnosti, hospodářský úpadek, migraci a vyliďňování. Kulturní povědomí řecké společnosti se změnilo: poznamenaly ho rozčarování, pesimismus a apatie.“⁸⁷

I přesto všechno se Řecko stalo zdrojem kultury a filosofie. Řecké myšlení a jejich kultura se stala hnacím motorem, i v římské vládě. Díky výbojům Alexandra se otevřely dveře na Východ, odkud přicházely nové myšlenky a nová kultura, která ovlivnila další vývoj. Díky těmto změnám dochází i ke změnám ve filosofii, která se soustředila na hledání odpovědí v oblasti osobní etiky.⁸⁸ „Filosofie se stává praktickou vědou o smyslu a cíli lidského života a úsilím o nápravu a mravní obrodu člověka.“⁸⁹

V tomto období jsou výrazné především tři školy a to škola epikurejská, škola stoická a škola skeptická.⁹⁰ V mnoha bodech si tyto školy odporují, ale hlavní cíl mají všechny stejný. Snaží se vymyslet, jak člověk dosáhne blaženého života i při působení okolních vnějších negativních podmínek. Změna nastala nejen ve filosofickém myšlení, ale také v postavení jednotlivce, který se dříve díky polis cítil, že přispívá k veřejnému

---

⁸⁵ Alexandr Veliký (356 př. Kr. – 323 př. Kr.), který je známý také jako Alexandr III. Makedonský, byl synem Filipa II. Makedonského a již za vlády jeho otce docházelo k podmaňování si městských řeckých států. Alexandr byl králem Makedonie, ale postupem času své teritorium rozšířil o Anatolii, Egypt a další území směrem do Malé Asie. Teprve až Indie jeho postup zastavila a další výboje ukončila Alexandrova předčasná smrt.

⁸⁶ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 72nn.

⁸⁷ Tamtéž. s. 72

⁸⁸ Tamtéž. s. 72nn.

⁸⁹ Tamtéž. s. 73

⁹⁰ Skeptikové zastávají názor, že se nikdy nemůžeme dobrat plného poznání. K veřejnému životu byli naprosto laxní a právo pro ně bylo něco, co nemělo objektivní opodstatnění. Nemůžeme tedy objektivně říct, co je dobré a co zlé, protože každý má subjektivní pohled a to co můžeme být uzákoněno pro Peršany, může být pro Řeky nezákonné.

životu a ovlivňuje i vedení státu. Dřívější diskuse a zájem občanů o politické dění utichlo, až se lidé navzájem odcizili a uzavřeli se před ostatními.⁹¹

Epikúros

Stát se pro Epikúra⁹² stává prostředníkem, díky kterému lidé mezi sebou uzavírají dohodu o tom, že si nebudou škodit a nečinit věci v neprospěch druhých. Demokracie v umírněné míře, spolu se svobodou, volným pohybem a samostatností jedince, se stala ideálním politickým systémem. V oblasti práva není možné dosáhnout objektivního přirozeného práva, proto dává Epikúros přednost subjektivismu, kdy je klíčový jedině prospěch jedince. Hrozí zde ale riziko, že toho budou lidé zneužívat ve svůj prospěch a budou škodit ostatním. Proto tento filosof spoléhal právě na onu dohodu, která byla mezi lidmi vytvořena právě z tohoto důvodu. Spravedlnost je tedy výsledek dohody, která má své kořeny v platném právu. Ještě než bylo platné neboli pozitivní právo vytvořeno, chovali se podle Epikúra lidé jako divoká zvěř.⁹³

Stoa

Po smrti Alexandra Velikého docházelo mezi lidmi k chaosu. Nebyli si jisti, jaké normy dosud platí a jaké nikoliv. Především kvůli bojům, které mezi sebou vedly helénistické monarchie, či zániku polis a naprosté ztrátě řecké samostatnosti. Člověk by se měl podle stoiků⁹⁴ k ostatním chovat stejně, jako se chová sám k sobě. Jeho chování se nevztahuje jen k jeho rodině a okolí, ale povinnost chovat se dobře astarat se, se týká i celého státu. Blaho státu je tedy nadřazeno blahu jedince a moudrý člověk si toto uvědomuje a je ochoten pro dobro státu i nasadit vlastní život.

---

⁹¹ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 73

⁹² Epikúros, známý také jako Epikúros ze Samu, byl řecký filosof, pro kterého je typická především zahrada, kde vyučoval své žáky. Při vchodu do zahrady si mohl příchodí přečíst nápis:“Vejdí, návštěvníku. Zde ti bude dobře, zde je nejvyšším cílem slast.“ Je považován za následníka atomistů, protože vše co známe, má původ v našem smyslovém poznání. Hlavní snahou je naučit lidi, jak mohou dosáhnout vyrovnaného a nezávislého života. Žít v souladu s přirozeností a dosáhnout slasti, je důležitým úkolem v životě člověka. Dosáhnutí tohoto blaženého stavu se označuje *Ataraxiá*, což také znamená oproštění se od obav.

⁹³ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 74nn.

⁹⁴ Stou dělíme na více etap. První etapa je stará stoa, jíž zakladatelem byl Zenón z Kytia. Střední stoa přebírá prvky platonismu a dobově ji řadíme do 2. až 1. stol. př. Kr. Nová stoa vzniká již na půdě římského impéria. Základem jejich myšlenek byl atomismus, který vycházel od Herakleita a prvotním elementem byla *pneuma* neboli dech. Stoikové patří také k prvním, kteří zavedli humanitní pojem lidstva.

Všichni lidé si mezi sebou byli rovni a jedině, v čem mohli být rozdílní je jejich morální chování.⁹⁵

Stoikové pojednali i o ideálním státu a mluví o něm jako o tzv. *kosmopolis*, tedy o světovém státu, ve kterém by žili lidé z celého světa. V tomto státě má fungovat přirozené právo, jehož zdroj bychom našli v Rozumu, který je společný celé přírodě, či v Bohu. Demokracie zde nemá své místo a většinové rozhodování nahrazují ideje, které mají lidé již vrozené. Zákon je nám tedy dán, není napsaný.⁹⁶

---

⁹⁵ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 76nn.

⁹⁶ Tamtéž. s. 79

2.2 Řím⁹⁷

Vznik římského státu se datuje až do 8. století př. Kr. Z počátku můžeme o římském státu hovořit jako o království, protože zde od roku 753 až do roku 510 př. Kr. vládli králové. Co se týká ústavy, byla velmi podobná Athénám a v dalších letech, od roku 510 př. Kr. až do roku 27 př. Kr., hovoříme o římské republice. S nástupem Caesara na trůn došlo ke změnám, když se nechal prohlásit doživotním panovníkem. Monarchií zůstal Řím až do roku 476 n. l.⁹⁸

Řím se postupně od svých počátků stával velmi úspěšným a ve 3. stol. př. Kr. vytěsnil Řecko z hlavního politického jeviště. Římanům se podařilo v roce 272 př. Kr. dobýt město Tarent, které sice leželo v jižní Itálii, ale patřilo Řekům. Zde viděli, jak vzdělaní jsou Řekové v oblasti morálky, politiky či umění. Římané byli natolik chytří, že místo aby Řeky žárlivě zapudili, učili se od nich a měli je v úctě.⁹⁹

Řecké dějiny jsou plně poznamenány filosofií, která se vytvářela již od samého počátku. Řím si nebyl schopen filosofii takovýchto rozměrů vytvořit a byl více zaměřen na vojenskou disciplínu a administrativní úkony. Neznamena to však, že by Římané naprosto zřekli filosofie, ale byli spíše praktičtí a proto jejich otázky hledali praktické odpovědi s praktickým využitím. Římané byli ve vytváření práva a konání spravedlnosti velmi zblhlí. Místo toho, aby jako Řekové spoléhali na teorie, nebo utopie, v tomto směru se učili především ze samotné praxe.¹⁰⁰ „Někteří autoři dokonce tvrdí, že právní vědomí Římanů bylo utvářeno právě tím, že nebyli filosofové, umělci a obchodníci,

---

⁹⁷ Počátky Říma se datují do 8. stol. př. Kr. Tradice uvádí, že Řím byl založen v roce 753 př. Kř Romulem, který byl potomkem trojského hrdiny. Později zabil při roztržce svého bratra dvojče Rema. Od těchto dob fungovalo království, které mělo podle tradice sedm králů a existovalo až do roku 509 př. Kr., kdy byla ustanovena republika. Období republiky trvalo až do roku 27 př. Kr. a její vývoj byl velmi různorodý. Pro příklad v roce 494 př. Kr. byl tribun lidu, roku 312 př. Kr. začala stavba prvního římského akvaduktu. První punská válka proti Kartágu probíhala roku 264 – 241 př. Kr., druhá punská válka se odehrála mezi lety 218 – 201 př. Kr. a třetí punská válka byla vedena v roce 149 – 146 př. Kr. Mezi lety 214 – 204 př. Kr. probíhala první makedonská válka s Filipem V. Makedonským, se kterým později Římané uzavřeli mír, který bohužel netrval příliš dlouho. V roce 211 př. Kr. se podařilo Římanům dobýt Syrakusy. Třetí punská válka končí zničením Kartága, které se odehrálo roku 146 př. Kr. Vzpoury otroků se odehrály mezi lety 135 – 132 př. Kr. na Sicílii a druhé roku 104 – 101 př. Kr. taktéž na Sicílii. V roce 27 př. Kr. zaniká republika a díky Octavianovi, titulovanému na Augusta, vzniká císařství. Říše vydržela sjednocená až do roku 395 n. l., kdy byla rozdělena na Západní a Východní. Theodosius byl poslední císař, který vládl nerozdělené říši.

⁹⁸ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 87

⁹⁹ Tamtéž. s. 87

¹⁰⁰ Tamtéž. s. 88

ale zemědělci. Zemědělci jsou konzervativní a řídí se zdravým selským rozumem. Všechny novoty jsou jim podezřelé a tvrdošijně lpějí na tom, co se osvědčilo.“¹⁰¹

Republika se utvořila přibližně ve stejné době, kdy se v Athénách začala vytvářet demokracie, asi okolo roku 509 př. Kr. Tento státní útvar byl ovládán různorodou mocí a své místo zde měla i demokracie. Přestože se jednalo spíše o vítězství aristokracie a do této společnosti byli schopni se dostat především jen majetní jedinci, vyskytovali se zde i tací, kteří oplývali vzděláním a nadáním. Lidové shromáždění schvalovalo a přijímalo zákony a tím byla politická práva dána i lidu. Monarchie neměla na dlouhý čas v Římě místo. Vznikaly veřejné úřady a na občana se začalo pohlížet jako na subjekt vládnutí, místo objektu. Na úřady a tento politický systém bylo mnoho kritik. Právě úřady, které byly tolik otevřené pro občany, byly považovány za oligarchické, protože procedury, které zde probíhaly, byly natolik složité, že bylo možno jejich výsledek, především bohatými, pozměnit.¹⁰² „Nelze však popřít, že *res publica* byla *res populi*: zákonem zaručovala všem rovné politické svobody a teoreticky umožňovala i rovný přístup k úřadům.“¹⁰³

Politická kariéra byla v Římě ovlivněna volbami, které provádělo lidové shromáždění složené z římských občanů. I tak ale nemůžeme mluvit o demokracii. Pojem demokracie bychom v římské literatuře vůbec nenašli. Římanům vděčíme za rozdělení práva na právo soukromé a veřejné a tím byla občanům zaručena spolehlivá jistota svobody. Veliký vliv na vývoj politického myšlení Římanů, měla řecká filosofie a to především ta stoická.¹⁰⁴

Polybios

Polybios je řecký historik, který je považován za zakladatele teorie státu. Tento historik žil v době (okolo roku 200 př. Kr.), kdy měl možnost přihlížet rozkladu a úpadku řecké polis, kterou připodobnil živému organismu. Stát se podle něj roste od úplného zárodku až po samostatný organismus. Poté následuje jeho úpadek a úplný rozklad. Z tohoto Polybios soudí, že stát se konstruuje podle přirozeného práva. Ideální formou vlády je vláda smíšená, protože všechny ostatní mají velké

---

¹⁰¹ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 106

¹⁰² Tamtéž. s. 89nn.

¹⁰³ Tamtéž. s. 90

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 90

nedostatky.¹⁰⁵ Díky smíšené vládě mohl Řím dosáhnout takové velikosti. V této republice se snoubí více prvků: monarchistickou složku zastupují dva konzulové, aristokracii najdeme v senátu a demokracii v lidovém shromáždění.¹⁰⁶

Filosofie v období republiky

V období republiky se v Římě díky řecké filosofii vytvořily hodnoty, které se týkaly občanů a státu. Jedná se především o věrnost k republice, symbiózu lidu a státu, důraz na římskou tradici spolu s hrdostí a soucítěním.¹⁰⁷ „Tam kde občan začíná myslet víc na sebe než na stát a stát se stává sám sobě účelem, společenská organizace upadá a začíná barbarství.“¹⁰⁸ Tyto hodnoty byly lidem vštěpovány již od dětství výchovou a vlivem náboženství. Proto by lidé v římské republice nikdy neprodali svůj voličský hlas a soudce by se nenechal zmanipulovat ve vydání rozsudku. Změna nastala ve chvíli, kdy se po druhé punské válce změnila podoba Říma z městského státu na světovou velmoc. Stávající ústava již nedostačovala novým rozměrům Říma.¹⁰⁹ „Energie osobnosti jako výchozí síla římské státnosti, koncentrovaná v lidském nitru, stále více mířila k rozmáhajícímu se kořistnictví a amorálnosti a rozkládala tak státní ideál zevnitř.“¹¹⁰ Uplácení, které se dříve jevilo jako nemyslitelné, se stalo výdělečným obchodem. Seneca o této situaci prohlásil, že vše v Římě je na prodej. Římané, bojící se, že ztratí svou identitu a tradici, začali hledat pomoc ve filosofii.¹¹¹

Epikurejská škola ovlivnila především uměleckou oblast, ale v těžkých dobách ovlivňovala i římskou společnost v oblasti mravní. Například Titus Lucretius Carus nabádal proti chamtivosti a chtěl, aby političtí činitelé našli svou ctnost a využili ji ve prospěch veřejnosti. Pokud by toho nebyli schopní, nebo neměli mravní hodnoty, neměli vykonávat politickou činnost a měli tuto sféru opustit. V 1. století dobíhá poslední etapa stoické filosofie, která již nemá původní základy, ale je již ovlivněna

---

¹⁰⁵ Formy vlády přebírá od Aristotela a Platóna. Počátek je u monarchie, dále tyranie, aristokracie, oligarchie, demokracie a jako poslední ochlokracie, o které můžeme hovořit jako o znetvořené demokracii, kdy vládu přebírají zkorumpovaní jedinci. Tento cyklus, a jeho obměna nastává z toho důvodu, protože každá forma vlády má v sobě již přítomnu příčinu své destrukce. Proto je podle Polybia ideální smíšená vláda.

¹⁰⁶ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 91

¹⁰⁷ Tamtéž. s. 93

¹⁰⁸ Tamtéž. s. 93

¹⁰⁹ Tamtéž. s. 93

¹¹⁰ Tamtéž. s. 93

¹¹¹ Tamtéž. s. 93

křesťanstvím. Tím, kdo přinesl Římanům tuto filosofii, byl Panaitios z Rhodu. Díky stoicismu se mohli Římané setkat s filosofií Platóna, Aristotela a dalších významných filosofů. Mezi známé římské muže, které poznamenal stoicismus, patří především Cicero¹¹², Seneca¹¹³, Epiktétos¹¹⁴ a Marcus Aurelius¹¹⁵ Antonius.¹¹⁶

Konzulové

Konzulové byli voleni každý rok a jejich významem bylo nahradit krále. Jejich povinnosti byly většinou královského ražení, ale nárok na neomezenou moc si nemohli nárokovat, protože museli tuto moc mezi sebou sdílet. Nejdříve byli na tuto funkci voleni patriciové¹¹⁷, ale od roku 367 př. Kr. mohli být zvoleni i plebejové¹¹⁸. Zájemcům, kteří se chtěli stát konzuly, muselo být nejméně 40 let.¹¹⁹

Senát

Senát byl tvořen senátory, mezi které byli zpočátku voleni také jen patricijové, ale později byli přijímáni i plebejci. Jakmile byli senátoři jednou zvoleni do úřadu,

---

¹¹² Marcus Tullius Cicero (106 – 43 př. Kr.) byl velmi literárně činný. Mezi jeho díla, která se týkají politických názorů, patří: O státě, O zákonech či O povinnostech. Jako jeden z prvních myslitelů přemýšlel nejen nad římským státem, ale nad státem obecně a předlohu našel v Platónovi, Aristotelovi nebo Polybiovi. Na stát pohlížel podobně jako Aristotelés. Lidé mají zakořeněný pud se rozmnožovat, a proto se dále utvářejí rodiny, manželství a touha mít děti a žít společně v domě. Právo je dle Cicera tmelící prvek, bez kterého by nemohla fungovat společnost. Filosofie je důležitým zdrojem, ze kterého je nutno čerpat. V ní máme hledat podstatu práva, ne v pozitivním právu, ale v přirozeném, které nacházíme právě ve filosofii. Spravedlnost a úcta k druhým jsou důležitými prvky (spolu s čestností, a slušností), které tvoří právo.

¹¹³ Lucius Annaeus Seneca (4 př. Kr. – 65 n. l.) žil již v období císařství a u samotného císaře Nerona působil jako vychovatel. Politika a morálka podle něj neměly příliš v lásce. Přesto to ale neznamená, že by se měl úplně rezignovat na politický život. Občan byl pověřen celý svůj život sloužit státu, což bylo jeho základním úkolem.

¹¹⁴ Epiktétos (50 – 135 n. l.) se v oblasti filosofování věnoval především etice. Všichni lidé si mají být rovni, stejně jako jsou si rovny údy těla. Pokud může být ve státě otroctví, neplatí zde zákony spravedlnosti nýbrž bezpráví. Od přírody v sobě mají lidé lásku k druhému, spravedlnost a toleranci. Jeho myšlenky jsou velmi ovlivněny evangeliem.

¹¹⁵ Marcus Aurelius (121 – 180 n. l.) známý jako filosof na trůnu je příkladem panovníka, na kterého měla filosofie vliv. V ní hledal rady, jak správně řídit stát a zahraniční politiku.

¹¹⁶ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 96nn.

¹¹⁷ Patriciové patřili ke skupině obyvatel, kteří měli urozené předky. V Římě se jednalo o potomky nejstarších obyvatel. Z počátku, byli jediní, kteří byli považováni za plnoprávné občany a měli výsadní právo zastávat funkce v úřadech. Postupem času se však jejich moc a postavení oslabovalo.

¹¹⁸ Jako plebejové byli označováni svobodní občané z řad přistěhovalců. Nesměli zastávat vyšší úřady, jejich povinnosti byly spíše vojenského rázu. Postupem času se jejich postavení zlepšovalo a dosáhli lepšího postavení (věnovali se zemědělství i řemeslům). Do sporů se dostávali především s patricijí, kterým se chtěli společensky vyrovnat a požadovali zrovnoprávnění.

¹¹⁹ ADKINS, Lesley, ADKINS, Roy A. *Antický Řím*. Praha: Slovart, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7391-579-7. s. 37nn.

byla to doživotní volba, kterou mohl zrušit jen přestupek senátora morálního nebo protiprávního přestupku. Počet senatorů začínal na 100 členech a postupně se zvyšoval, až za vlády Caesara navýšil na 900 členů. Role senátu byly různé. Nejdříve měl být jen poradním orgánem úředníků, ale později jeho vliv narůstal, a přestože nemohl tvořit samotné zákony, mohl vytvářet různá usnesení neboli dekrety. Tato funkce představovala velkou moc, ale senátor si musel na živobytí vydělat jinak, protože zde nedostával plat. Předvolební kampaně byly plné rivality a korupce, a protože se do senátu volilo každý rok, dalo by se říci, že kampaň nikdy nekončila. Politik měl také za úkol znát všechna jména významnějších členů společnosti a s touto dovedností mu pomáhal otrok, který musel všechna jména umět nazpaměť.¹²⁰

Lidová shromáždění

Lidová shromáždění se skládala ze všech občanů, tedy dospělých mužů, kteří mohli volit do řad úředníků. Lidového shromáždění se mohli účastnit všichni občané. Volba byla až do roku 139 př. Kr. veřejná a po tomto datu se hlasovalo formou hlasovacích tabulek. Shromáždění sloužila pouze k tomuto účelu, žádné diskuze ani jednání na nich neprobíhala. Vše o čem se zde hlasovalo, bylo již dopředu dohodnuto a projednáno senátem. Ústava byla třešničkou celého římského republikánského zřízení.¹²¹

Zákoníky

Římské právo se dělilo na právo civilní neboli občanské a právo veřejné. Zprávy o zákonech se nám dochovaly ve starověkých zdrojích v podobě papyrů nebo nápisů. Prvním římským zákoníkem byly tzv. *Zákony dvanácti desek*, které začaly veřejně platit asi okolo roku 451 – 410. Více než o kodex práva se jednalo spíše o soubor etických a zvykových zásad. Do dnešních dob se nám dochovaly pouze fragmenty s útržkovitými citacemi. Autory těchto desek by mělo být deset mužů tzv. *rada deseti*.¹²²

Kněží byli ti, kteří z počátku vykládali občanské právo, ale později se tohoto úkolu ujali právníci. Usnesení a zákony byly schvalovány v tzv. *comitia centuriata*,

---

¹²⁰ ADKINS, Lesley, ADKINS, Roy A. *Antický Řím*. Praha: Slovart, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7391-579-7. s. 37nn.

¹²¹ Tamtéž. s. 37nn.

¹²² Tamtéž. s. 37

který byl primárním legislativním orgánem. Kolem roku 287 př. Kr. došlo ke změně a na zákony dával pozor lid na pořádaných shromážděních. Za vlády Augusta¹²³ byly zákony stále přijímány lidovým shromážděním, ale návrhy zákonů nebyly utvářeny lidem, ale samotným císařem. Význam lidových usnesení klesl na konci 1. století, kdy přijímání a vytváření zákonů připadlo senátu, který byl do určité míry ovlivňován císařem. Vládce vydával tzv. *constitutiones* neboli usnesení či konstituce. Jednalo se o právní předpisy, které se vydávaly ve formě dekretů, ediktů nebo reskriptů. Všechna usnesení, která císař vydal, byla považována za zákonně platná. Z počátku bylo římské právo platné pouze pro římské občany. Otázka občanství se vyřešila v roce 212, kdy právo začalo platit i pro lidi, kteří neměli římské občanství. Bohužel ale realita byla jiná a trvalo ještě dlouhou dobu, než si byli lidé v tomto ohledu rovni.¹²⁴

Dalším známým zákoníkem byl Theodosiův zákoník neboli Codex Theodosianus. Kodex vznikl sebráním všech konstitucí, které sepsali císařové od Konstantina I. Vydán byl roku 438, avšak zákony týkající se soukromého práva se zde téměř nevyskytovaly. Obdobný počín jako Theodosius uskutečnil Iustinianus, který povolal deset právníků, kteří shromáždili císařské zákony, které byly do té doby v užívání. Díky této práci vznikl v roce 529 *Codex Iustinianus* neboli Iustiniánův kodex, který byl uceleným dílem ve dvanácti svazcích a obsahoval sbírky císařských usnesení. V roce 533 vznikla *Pandecta*, která byla sbírkou zákonů spolu s komentáři od právníků, a *Institutiones*, kterou můžeme považovat za učebnici práva. Z těchto děl vznikl ucelený soubor, který je dodnes důležitý pro současnou Evropu a jedná se o Corpus Iuris Civilis – soubor občanského práva.

Římské právo se v pozdějších dobách rozšířilo po celé Evropě. Nejednalo se o původní znění římského práva, ale v každé zemi bylo přetvořené podle tamních podmínek. V některých zemích, například v oblasti dnešního Slovenska

---

¹²³ Augustus Gaius Octavianus byl prasnovcem a adoptivním synem Julia Caesara. Narodil se 23. září 63 př. Kr. Vladařem se stal poté, co porazil Marka Antonia a Kleopatru v bitvě u Aktia, která se odehrála v roce 31 př. Kr. Roku 27 př. Kr. učinil z Římského impéria opět republiku a nechal se téhož roku prohlásit císařem a od senátu získal titul Augustus, což znamená vznešený. Císařem byl až do 19. srpna 14 n.l., tohoto dne zemřel přirozenou smrtí. Augustus byl příznivcem umění, a proto se době jeho vlády v tomto směru přezdívá „Zlatý věk římského umění“. Císař, stejně jako mnoho bohatých Římanů, podporovalo finančně římské umělce. Řím zažil i rozkvět stavebnictví, při kterém se hojně užíval mramor, což vedlo k úbytku financí ve státní pokladně. Císař měl v úctě tradici i zákony. Neměl žádného potomka, který by mohl nastoupit po jeho smrti na trůn, tudíž adoptoval za svého syna Tiberia, který se stal následníkem a roku 14. n.l. byl prohlášen novým císařem.

¹²⁴ ADKINS, Lesley, ADKINS, Roy A. *Antický Řím*. Praha: Slovart, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7391-579-7. s. 37nn.

a České republiky, bylo domácí právo již natolik zakořeněné, že došlo jen k vylepšení, tedy romanizaci již vytvořeného práva. Rozšíření, neboli recepce, římského práva se ubránily dvě země. Jednalo se o Anglii, kde bylo vytvořeno právo natolik dokonalé tzv. *common law*, že již nebylo potřeba dělat změny. Druhou zemí bylo Rusko, které bylo od zbytku Evropy až příliš odříznuté a příliš blízko Byzanci. V právním směru se tedy dostalo pod vliv Byzantské říše.¹²⁵

Soudy

Obviněný člověk byl podle zákona za svůj zločin souzen. Z počátku tyto případy řešili králové a v pozdějších dobách se této role ujali magistráty.¹²⁶ Soudy se rozdělovaly především podle toho, kdo byl souzen. Senát postupem času soudil velké politické a trestní případy, které se týkaly především samotných senátorů. Ostatní případy byly souzeny před civilními soudy. Pokud bylo potřeba odvolat se k vyššímu úřadu, tuto funkci zastával císař, namísto lidového shromáždění, který měl tento úkol před ním. Správní a administrativní jednotky neměly svoje kamenné soudy a proto do těchto oblastí jezdil správce, který rozsuzoval případy, na které neměli místní úřady kompetence. Pokud soudil správce v císařských provinciích římského občana, měl tento člověk právo odvolat se k císaři, stejná možnost platila i pro senátní provincie.¹²⁷ Mnoho zločinů bylo trestáno smrtí, jako například vlastizrada.¹²⁸ I přesto, že fungovaly zákony a lidé měli být souzeni podle zákona před soudem, docházelo k tomu, že ti, kteří byli z vyšších tříd, měli tresty daleko mírnější. To vše především z toho důvodu,

---

¹²⁵ BARTOŠEK, Milan. Dějiny římského práva. 2.vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0545-5. s. 258

¹²⁶ Magistráti byli vládní úředníci, kteří zastávali různé funkce. Jednalo se o činnost z oblasti legislativní, diplomatické, vojenské či náboženské. Na počátku byli v roli magistrátů pouze dva konzulové, kteří ale postupem času s rozrůstáním Říma nestíhali sami svou funkci plnit. Proto bylo zapotřebí rozšířit řady a úředníků přibilo. Magistráti byli voleni každý rok a úřad mohli zastávat jen jeden. Výjimka se udělovala v případě kněžského kolegia, kterého se mohli účastnit zároveň i když byli zrovna ve funkci.

¹²⁷ Již od doby republiky se římské impérium dělilo na provincie. Ty se dále dělily (v době císařství) na provincie císařské a senátní podle toho, kým byly řízeny. Císařské byly více problematické a ležely u hraničních oblastí, ale za to o ně bylo výrazně lépe postaráno, než o ty zbylé. Díky tomu byly tyto provincie uchráněny i častému vykořisťování.

¹²⁸ Tresty byly velmi rozmanité. Ty veřejné sloužily spíše jako forma pomsty nebo jako odstrašující případ, než napravení viníka. Trest smrti se vykonával podle toho, kam společensky člověk patřil. Stětí mečem nebo sekýrou se například týkalo vojáků. Dále mohl být dotčený popraven ukřižováním, upálením, utopením v pytli, nebo i předhozením divoké šelmě. Tento poslední způsob byl prováděn i z toho důvodu, aby se pobavili ostatní občané. Mezi další tresty patřily veřejné práce, práce v dolech, zbičování, finanční kompenzace či povinným naverbováním do gladiátorských škol. Trestanému mohl být také částečně nebo úplně zabaven majetek. Uvěznění nebylo považováno za formu trestu, jednalo se spíše o určitou podobu nátlaku. Doba věznění byla většinou krátká a docházelo k němu, když někdo neuposlechl nařízení úředníků. Pokud čekal obžalovaný na soud, nebo na popravu, pobýval ve vězeňském zařízení. Otroci byli také zavíráni do věznic, pokud ale jejich majitel měl velký dům, byli věznění tam.

že tresty nebyly přesně popsány v zákoně a proto mohli správci přizpůsobovat tresty situaci podle vlastního uvážení. V každé provincii probíhaly soudy jinak. Verdikt smrti si tedy mnohem častěji vyslechli lidé z nižších tříd. Ve 3. století se na základě jurisdikce rozdělili lidé na dvě skupiny. V jedné té vznešenější se nacházeli senátoři, úředníci nebo vojáci. V té druhé bychom našli ostatní občany. Rozdíly mezi těmito třídami byly znatelné především v oblasti trestního práva, kdy vyšší třída neměla tak přísné tresty.¹²⁹

Právníci v této době nedostávali za své služby zaplacení. Předpokládalo se, že jejich právní schopnosti jim pomohou v politickém směru a pokud se někdo chtěl stát politikem, bylo pro něj důležité pomáhat právními radami co nejvíce občanům.¹³⁰

Rodinné vztahy

Nejvíce informací, co se týká rodiny, máme o vyšší vrstvě, stejně jako o ostatních oblastech života lidí v antickém Římě. Rodina byla tvořena manželským párem, dětmi, otroky a rodinným majetkem. O ostatních rodinných kruzích, jako o prarodičích, či jiným příbuzných, nemáme žádné doklady. Přesto máme zprávy o tzv. *paterfamilias*, který představoval nejstaršího muže v čele rodiny. Tento muž řídil rodinu po právní stránce a měl moc nad celou rodinou, i když byly již jeho děti v manželském svazku. Jeho pravomocí bylo odkládat děti pryč z rodiny, nebo je posílat do otroctví. Teprve po smrti *paterfamilias* byli potomci svobodní, i když se mohli svobody dočkat ještě za jeho života, pokud by jim volnost udělil. Z této stránky se lidé dělili opět na dvě skupiny, přičemž jedna byla závislá a druhá nezávislá.¹³¹

Právní postavení osob

Soudy řešily různé druhy sporů. Závažné případy se týkaly svobody člověka, neboli *liberales causae* či *judicia de libertate*. Lidé, kteří se soudili v takovýchto druzích případů, bojovali o svá vlastnická práva. Nemohli se při procesu zastupovat sami, a tudíž museli mít svého zástupce, kterému se říkalo *assertor libertatis*. Zástup byl nutný

---

¹²⁹ ADKINS, Lesley, ADKINS, Roy A. *Antický Řím*. Praha: Slovart, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7391-579-7. s. 47nn.

¹³⁰ Tamtéž. s. 47nn.

¹³¹ Tamtéž. s. 369nn.

především z toho důvodu, že nebyl jasný výsledek procesu a nebylo únosné, aby člověk, ze kterého se nakonec stane otrok, zastupoval svobodně sám sebe. Přesto byl žalující člověk po celou dobu procesu vnímán jako svobodný občan. Jeho assertor byl buď v postavení žalobce, v případě, že zastupovaný žil dříve jako otrok, nebo jako obhájce a to v případě, že žil zastupovaný jako svobodný občan. Soud na konci procesu vynesl rozsudek o svobodě či nesvobodě a v případě, že byl zastupovaný člověk nespokojen s výsledkem, mohl žalobu vznést znovu. Tím se tyto procesy lišily od ostatních, ve kterých nebylo možné jednat opět ve stejné záležitosti, zde platila zásada „ne bis de eadem re“^{132 133}.

„Vzhledem k tomu, že otázka svobody byla problémem celospolečenského významu, mohl každý římský občan na základě prétorského zmocnění zakročit v případě, že se dozvěděl o nezákonném věznění nebo zadržování svobodného člověka.“¹³⁴ Věznitel musel vězněného pustit, pokud neměl důkaz o tom, že je to jeho otrok.¹³⁵

Ženy

Ženy nesměly do veřejných záležitostí téměř mluvit a nemohly ani volit. Jedinou výjimku v oblasti vlivu na politiku měly ženy, které se provdaly za někoho velmi mocného. Postupem času, v dobách pozdní republiky, měly ženy částečně větší svobodu a směly finančně hospodařit a řešit vlastní záležitosti. Většinou byly ale ženy v domácnosti a staraly se o děti. Pokud nebyly provdané pod manželovou kontrolou (*in manu*), měly dovoleno dědit a nakládat s majetkem. Stále ale ženy neměly žádná práva ke svým dětem v oblasti dědictví, a pokud se stalo, že žena zemřela, všechen její majetek zdědil buď její otec, nebo jiní příbuzní. Stejně tak, pokud se manželé rozvedli, potomek automaticky náležel otci. Sirotkem se tedy nemuselo stát pouze dítě, kterému zemřela matka i otec, ale stačilo, aby zemřel otec. Dítěti byl poté přidělen opatrovník, který se o dítě staral.¹³⁶

---

¹³² Nejednat dvakrát ve stejných záležitostech.

¹³³ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin. Římské právo. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-134-5. s. 99nn.

¹³⁴ Tamtéž. s. 100

¹³⁵ Tamtéž. s. 100

¹³⁶ ADKINS, Lesley, ADKINS, Roy A. *Antický Řím*. Praha: Slovart, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7391-579-7. s. 369nn.

V manželství platila monogamie, ale počítalo se s tím, že muž si může automaticky najít milenky, nebo otrokyně pro své pobavení. Bylo ale nepřipustné, aby měl muž dvě ženy. Žena na druhou stranu nesměla svého muže podvést, a pokud by se tak stalo, mohl to být důvod k rozvodu, který byl v Římě běžnou praxí. Dalším důvodem k rozvodu mohla být neplodnost ženy a v pozdějších dobách (pozdní republika) mohli o rozvod požádat jak muži, tak i ženy, bez udání důvodu tohoto počínání.¹³⁷

Děti

Děti, které se narodily v manželském svazku, byly automaticky svobodné. Často se stávalo, že byly děti nechtěné a docházelo následně k potratům, nebo se děti donosily, porodily a teprve poté se zabily. Odložené děti, které přežily, se stávaly otroky. Otec se mohl také svého dítěte zříct způsobem, že ho nebude vychovávat. Tím pádem nemohl tento potomek v budoucnu dědit. K této praxi docházelo především v případech, kdy měla rodina již příliš členů, protože dědictví se dělilo mezi děti rovným dílem. Odkládání dětí se praktikovalo až do roku 374 legálně. Tímto rokem bylo zakázáno, ale i přesto se děti nadále odkládaly. Dívky byly méně chtěné, než chlapci, takže pokud se narodila dívka, měla menší šanci na život v rodině, stejně jako různě deformované děti, které byly topeny ihned po narození.¹³⁸

Otroci

V počtu obyvatel si nemůžeme být jisti. Za vlády Augusta došlo ke sčítání lidu a podle čísel, která se nám dochovala, můžeme říct, že okolo roku 14 n. l. žilo v Itálii přibližně 5 milionů občanů, kteří byli svobodní. Dále zde bylo přibližně 2 až 3 miliony dalších obyvatel z řad otroků. Společnost byla rozdělena na ty majetné, kteří měli dobré společenské postavení a dále na obyvatele, kteří příliš majetku neměli. Třetí skupinou byli otroci. Ti tvořili velikou skupinu obyvatel, kteří byli využíváni na práci. Do této sorty často spadali i velmi chudí lidé, kteří pracovali za minimální mzdu. Práci vykonávali i trestaní jedinci či dlužníci a nevolníci, kteří byli přikováni k půdě,

---

¹³⁷ ADKINS, Lesley, ADKINS, Roy A. *Antický Řím*. Praha: Slovart, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7391-579-7. s. 369nn.

¹³⁸ Tamtéž. s. 369nn.

o kterou se museli starat.¹³⁹ Otroci nebyli pokládáni za lidské bytosti. Byli majetkem svých pánů, kteří si je koupili. Obchodníci, kteří vlastnili otroky, je buď prodávali, nebo je pronajímali.¹⁴⁰

Otroky vlastnila především vyšší a střední třída. Život otroků byl určován povahou jejich pána, ale vzhledem k tomu, že byli otroci bráni jako investice do budoucnosti, bylo s nimi zacházeno přiměřeně dobře. Špatné zacházení museli otroci snášet ve výrobních oblastech podnikání, v dolech nebo na polích. Zde museli pracovat i sedm dní v týdnu a obvykle byli přivazováni přes den okovy, kolem nohou, paží či krku a na noc byli zavíráni do věznic. Útěku bránilo tetování, nebo znamení na okovech. Na druhou stranu existovala i sorta otroků, kteří byli vzdělaní a byli schopni si vydělat dostatečné množství peněz a díky nim se vyplatit a získat svobodu. Svoboda mohla být otrokem dána jejich pánem. Pokud byl otrokem propuštěn oficiální cestou před římskými úředníky, dostal svobodu a stal se římským občanem. Ve 2. století př. Kr. byl přijat zákon, který omezoval počet propuštěných otroků na jednoho pána. Majitel propuštěného otroka se stával v určité formě jeho patronem nebo ochráncem. Propuštění lidé se byli právně omezeni a nesměli se ucházet například o politické funkce, to již neplatilo o jejich dětech, které byly právoplatnými římskými občany. Pokud byl otrok propuštěn neoficiální cestou, jen v rámci rodiny, nedostal římské občanství a jejich majetek, pokud se jim podařilo nějaký nashromáždit, připadl po jejich smrti jejím bývalým pánům.¹⁴¹

Otroci nebyli vždy jen poslušnými vazaly svých pánů, ale docházelo k jejich povstání. Známa jsou dvě velká povstání, která se odehrála na Sicílii kolem roku 104 - 101 př. Kr. a povstání v Itálii, které vedl Spartakus, se odehrálo kolem roku 73 - 71 př. Kr. V době císařství již nedocházelo k větším povstáním ani útokům proti pánům, protože otroctví bylo regulováno státem na základě práva.¹⁴²

„Žádná jiná starověká kultura po sobě nezanechala srovnatelně kompletní a uspořádaný popis základních aspektů své doby. Pro novověké státy se Řím stal právníkou Mekkou. Duch antiky, který ve stoicismu koncentroval učení Hérakleitovo, Platónovo, Aristotélovo a sofistů přirozeném právu, tím zachránil základní ideje našich

---

¹³⁹ Tato skupina pracujících (trestaní, dlužníci a nevolníci) nebyli považováni za otroky.

¹⁴⁰ ADKINS, Lesley, ADKINS, Roy A. *Antický Řím*. Praha: Slovart, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7391-579-7. s. 375nn.

¹⁴¹ Tamtéž. s. 375

¹⁴² Tamtéž. s. 375

předků a vytvořil tak pojmový aparát, ve kterém se rozvíjelo křesťanské učení o přirozeném právu.“¹⁴³

Shrnutí

Pokud se podíváme obecně na dobu antiky a pojem lidských práv, uvidíme, že v tomto období jsme skutečně na samotném počátku. Aby mohl být člověk uznáván a respektován ve společenství lidí, které je řízeno státem, musí být určitým způsobem omezena moc tohoto státu. K tomu dochází ve chvílích, kdy si lidé uvědomují svá práva a požadují jejich respektování. Antická společnost byla tvořena z velké části otroctvím a nedokázaly tomu zabránit ani v době svého největšího rozvoje, kdy v Řecku hovoříme o městských republikách a v Římě o republice. O rovnosti všech lidí se nedalo mluvit. Bohaté patricijské rody měly hlavní slovo a moc a ostatní lidé neměli nárok se podílet na utváření zákonů, nebo jakkoli používat moci. Společnost ale měla mít opačný dojem¹⁴⁴ „I když tu docházelo k mocenským bojům mezi skupinami i vrstvami občanů, v jejich projevech se nevyjadřuje myšlenka lidských práv prosazovaných či hájených člověkem proti moci. Politické myšlení a vědomí se realizovalo v rámci městského státu a jeho institucí, dávajících občanům představu a pocit (či někdy také jen iluze) účasti na moci.¹⁴⁵ I přesto, že docházelo k třídním sporům a roztržkám, nikdy se nestalo, že by společnost jako celek protestovala spolu s otroky proti otroctví. Myšlenky filosofů, kde byli všichni lidé svobodní a rovni, se častokrát dostali jen k vyšším vrstvám díky jejich vzdělání. Proto pokud mluvíme vysloveně o lidských právech, nenacházíme v této době výraz, díky kterému bychom mohli v dalších dobách na toto téma navázat.“¹⁴⁶

---

¹⁴³ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 117

¹⁴⁴ Kolektiv autorů PF UK, *Občanská a lidská práva*. 1.vyd. Praha: ALEKO, 1991. ISBN 80-85341-28-X. s. 44nn.

¹⁴⁵ Tamtéž. s. 44-45

¹⁴⁶ Tamtéž. s. 45

3 Křesťanství

Obrat k Bohu

Doba, kdy byl římský stát na výsluní, se postupně chýlila ke konci. Římské právo umělo být velice kruté, ale cílilo na mravní sféru společnosti. Člověk přestával být v centru všeho a na scénu přichází víra a křesťanství. Toto náboženství přineslo nový náhled na svět. V antickém světě byl kladen důraz na lidský rozum. V křesťanství oproti dřívějším dobám přichází s vírou v jediného Boha, který není lidským rozumem uchopitelný a je zahalen tajemstvím. Lidský život nemá být naplněn radostí z pozemských slastí, ale význam nachází v Bohu, ke kterému se přibližuje skrze oběti či modlitby. To vše proto, že pozemský život má být takzvanou přípravou na nadcházející věčný život.¹⁴⁷ Náboženství lásky, milosrdenství, odříkání a spásy bylo přijatelné především pro národy, které překročily zenit své kulturní vyspělosti: pro hynoucí svět řeckořímský.¹⁴⁸ Mladší národy, germánské či slovanské, k tomuto bodu díky své mladosti ještě nedošly. Pozemský život byl pro ně až příliš zajímavý. I přesto křesťanství celých šest století 1. tisíciletí dominovalo až do doby, kdy se objevil vliv Islámu, který přinesl odlišné kulturní ovzduší.¹⁴⁹

Nové myšlenky začal šířit Ježíš Kristus, který se nechal pokřtít Janem Křtitelem¹⁵⁰. Ježíš šířil lásku, toleranci a soucit mezi lidmi a to především mezi těmi chudšími, kteří byli Římem odmítnuti. Jeho učení se traduje napříč stoletími právě proto, že podle Ježíše má každý člověk svou jedinečnou hodnotu, nikdo není méněcenný a každý má svůj osud, který přesahuje tento svět. Po smrti Ježíše se objevují misionáři¹⁵¹, kteří šíří dál jeho učení.

---

¹⁴⁷ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 119nn.

¹⁴⁸ Tamtéž. s. 121

¹⁴⁹ Tamtéž. s. 121

¹⁵⁰ Jan Křtítel se narodil Zacharjášovi a Ažbětě, kterým byl jejich syn zvěstován archandělem Gabrielem. V mládí se vydal Jan do pouště, kde přebýval a živil se zde kobyčkami a medem divokých včel. Stal se kazatelem a hlásal lidem příchod mesiáše. U řeky Jordánu křtil mnoho lidí, mezi kterými nalezneme i Ježíše Krista.

¹⁵¹ Pavel Z Tarsu, hebrejsky Saul, byl významný misionář, který se zasloužil o rozšíření křesťanské víry. Z počátku patřil k farizejům a k těm, kteří na počátcích pronásledovali křesťany. Pravděpodobně byli u ukamenování Štěpána. Po čase byl obrácen na cestě do Damašku na víru a sám ji šířil. Známé jsou jeho misijní cesty. Příčina jeho smrti není jasná, ale traduje se, že zemřel v Římě okolo roku 64 – 67 n. l.

První pronásledování

Na počátcích byli křesťané nepohodlní především židovské komunitě, postupem času však začínali být přítěží i pro římské úřady. Řím byl obecně k cizím náboženstvím tolerantní, požadoval ale, aby tyto náboženství respektovali na oplátku ta římská, se kterými by žili v harmonii. To křesťané nechtěli. Nedokázali se smířit s tím, že by respektovali ostatní božstva, protože Bůh byl podle nich jen jeden. Pronásledování bylo v plném proudu již od dob Pavla z Tarsu, ale po požáru, který vypukl v Cirkusu Maximu, se stává ještě intenzivnějším. Požár byl velmi ničivý, několik tisíc lidí uhořelo, shořelo na tisíc domů a doplatil na něj skoro celý Řím. Traduje se, že zápalnou sirkou škrtil sám císař Nero, který se snažil křesťany poškodit a svalit vinu na ně. V tomto bodě ale ještě nemůžeme hovořit o uceleném pronásledování^{152 153}.

Křesťané a stát

Křesťané neměli zájem se nijak aktivně podílet na politických a veřejných záležitostech. Císařem neopovrhovali, ale Bůh byl pro ně pravou cestou. Přirozené právo pro ně bylo důležité. Vše co mají vepsáno v srdci, to mají konat a svědomí jim říká, zda je to správné. S myšlenkou přirozeného práva, souhlasili i první křesťanští filosofové Tertullian¹⁵⁴, Ireneus¹⁵⁵ i Origénes¹⁵⁶. Zákony lidské, jsou platné jen tehdy,

---

¹⁵² Pronásledování křesťanů pokračovalo i v dalších stoletích. Mezi lety 100 – 250 n. l. probíhalo pronásledování, které velmi kolísalo. Za některých císařů, jako byl Antonius Pius, Marcus Aurelius či Komodus, bylo pronásledování nejintenzivnější. Naopak za vlády El Gavalu, Caracalla a Septima Severa byl přístup ke křesťanům velmi tolerantní. Další období 250 – 311 n. l. bylo pro křesťany velice krušné. Císařové se snažili sice křesťanům vyhovět, ale pod různými podmínkami. Decius, který vládl po roce 250 n. l., se snažil najít nový směr vedoucí k Bohu a to přes oběť. Nutil křesťany obětovat a každý, který nechtěl oběť vykonat, byl popraven. Stejně jednal i Valerianus, který toto počínání o něco zintenzivnil. Dalším císařem, který se zprvu tvářil, že bude křesťany tolerovat, byl Diocletian. Tento císař vládl po roce 284 n. l. a roku 303 n. l. vydal dekret, namířený proti křesťanům. Zakazoval bohoslužby, literaturu a došlo i na boření chrámů, které bylo doprovázeno drastickým pronásledováním. Křesťané byli dokonce používáni jako „bojovníci“, kteří byli zavíráni do arén, kde měli zápasit s divokou zvěří. Pronásledování skončilo až roku 311 n. l., kdy císař Galerius vydal dekret, ve kterém dává křesťanům práva na svojí existenci.

¹⁵³ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 123nn.

¹⁵⁴ Tertullian žil mezi lety 150 – 220 n. l. u něj naplno dochází k dotvoření přirozeného práva a zákonů v souvislosti s pravdou. Pokud nejsou zákony a nařízení v symbióze s pravdou, není možné, aby platily. Touto pravdou je Ježíš Kristus, který takto sám sebe nazval.

¹⁵⁵ Ireneus datujeme do 2. Století n. l., působil jako biskup v dnešním Lyonu. Mezi jeho známá díla patří *Adversus haereses* neboli Proti bludům, kde bojuje proti gnosticismu.

¹⁵⁶ Origenés žil mezi lety 185 – 254 n. l. patří také mezi zastánce přirozeného práva a tvrdil, že pokud by se někdy dostalo právo stvořené člověkem do rozporu s božským právem, přednost má to božské a lidské se může porušit.

pokud jsou v souladu s přirozeným právem.¹⁵⁷ Platformou křesťanské právní nauky byl Pavlův systém ctností a nectností, který utvářel každodenní život příslušníka křesťanské obce. Co bylo nazváno hříchem, to rozhodně nebylo správné.¹⁵⁸

„Tyto názory mají obrovský význam: přinášejí myšlenku absolutní hodnoty člověka jako božího stvoření, které v sobě nese obraz boží. Občan už není pohlcen celkem, jako tomu bylo v antice. Hranice oprávnění státu vůči jednotlivci se radikálně mění. Základní hodnotou se stává úcta k lidskému životu. Křesťanská společnost by měla vytvářet instituce, které by ji chránily i limitovaly. Je zde přítomna i myšlenka lidské jednoty, humanity, která zazářila už v antice, zejména u stoiků.“¹⁵⁹

Křesťanství vidí lidi jako jednu entitu, která je tvořena všemi rasami, generacemi i lidmi z různých dob. Pojítkem mezi všemi je přítomnost Boha. Bůh nás jednotí i v tom, že jsme všichni jeho dětmi a pro všechny platí stejné zákony. Vzestup této církve mohl přijít jen díky učení, které navázalo na právo vytvořené Římem. Přicházejí pravověrní muži a otcové církve, kteří nově vznikající církev brání a upevňují.¹⁶⁰ Někteří *patres* neboli otcové byli zbláhli i v právu, což bylo pochopitelné, protože měli vynikající vzor v římské společnosti, která byla administrativně a hierarchicky uspořádána. Postupem času se vytvářejí církevní úřady i biskupové. Na přelomu 2. a 3. století dochází k útokům vedeným Germány. Kvůli tomuto ohrožení se stává viditelnou absolutistická pozice císaře, který nemá již potřebu tuto skutečnost skrývat. Všechna energie od vojenské či politické přes administrativní se soustřeďuje na boj proti útočníkům. Římské právo je nyní platné pro všechny svobodné občany¹⁶¹ a ti mají povinnost pomoci státu a císaři za každou cenu. Zde přichází problém, protože od tohoto úkolu se křesťané distancovali. Stát pro ně není na prvním místě, důležitý je pro ně svět, který má teprve přijít.¹⁶²

---

¹⁵⁷ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 126

¹⁵⁸ HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 118.

¹⁵⁹ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 126

¹⁶⁰ K církevním otcům patří: sv. Ambrož, sv. Jeroným, sv. Augustin a sv. Řehoř Veliký. Tito otcové působili na Západě. Dále: sv. Atanázius, Basileus Veliký, Řehoř Naziánský a sv. Jan Zlatoústý. Tato skupina působil na Východě.

¹⁶¹ Platnost římského práva pro všechny svobodné občany byla ukotvena v ediktu *Constitutio Antoniniana*, který vydal římský císař Marcus Aurelius Severus Antoninus, který je známý pod jménem Caracalla, v roce 212.

¹⁶² KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 127nn.

Křesťané se musejí postupem času naučit, jak žít v reálném světě, protože konec, na který čekali, nakonec nepřišel. Ve 4. století křesťanství úspěšně proniká do společnosti i do politických římských kruhů. V této době již dochází k úpadku Římské říše a křesťanství nachází své místo. Získává svou vlastní strukturu, která je podobná struktuře a hierarchii Římanů.¹⁶³ „Církev se stala autonomní společností. Představovala protest proti nespravedlivému rozdělení hmotných statků a proti celému sociálnímu étosu antického světa.“¹⁶⁴ V každém městě byl lidem zvolený biskup, který se o lidi staral v duchovním, ale i právním směru. V pozdějších časech měl na starosti i ochranu města. Ještě na počátku 4. století byli křesťané tvrdě pronásledováni a to skončilo až rokem 311 n. l., kdy je vydán Nikomédijský edikt. Nastává doba, kdy se moci chopil Konstantin Veliký. Tento císař vládl od roku 306 - 337 n. l. Roku 313 došlo k zásadní změně, kdy byly odvolány všechny dosavadní edikty, které brojily proti křesťanům, a v Miláně byl vyhlášen Toleranční edikt. Díky němu byla vyhlášena svoboda vyznání a křesťanům se navrátily všechny jejich dřívější svatyně a nemovitosti. Edikt způsobil to, že rázem měli všichni svá občanská práva zpět a Konstantinovo snažení o pořádek v říši bylo o krůček blíž.¹⁶⁵

„V důsledku opatření císařů Gratiana, Valentina II. a Theodosia z let 379 – 395 získala nová éra postavení jediného uznávaného římského náboženství. Křesťanskou víru předepisoval zákon a jinověrectví se pokládalo za velezradu.“¹⁶⁶

Augustinus Aurelius¹⁶⁷

Augustin hovoří o pozemském státu jako o něčem, co pro něj není nijak zajímavé. Přesto ho respektuje, protože je důležitou složkou na naší cestě ke spáse. Teokracie není podle něj pravý způsob vlády, ale církev má mít ve státě své místo, kdy stát se má starat o materiální věci a církev o ty duchovní. Obě složky, stát a církev, spolu mají tvořit symbiózu. Církev má vkládat smysl do zákonů a mravů, které ovládají pozemský stát. Přirozené právo je dle Augustina správnou cestou, ke které je potřeba

---

¹⁶³ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 129nn.

¹⁶⁴ Tamtéž. s. 131

¹⁶⁵ Tamtéž. s. 131

¹⁶⁶ Tamtéž. s. 133

¹⁶⁷ Augustinus Aurelius se narodil mezi lety 354 – 430 n. l. a je považován za otce a tvůrce západního myšlení. Svými názory ovlivnil uvažování nadcházejícího středověku. Augustin byl velmi vzdělaný římský muž, který studoval rétoriku, právo, gramatiku i filosofii. Známé je Augustinovo učení o predestinaci. Mezi jeho díla patří například *O boží obci*, *Vyznání* či *O blaženém životě*.

přidat ještě lidskou vůli, protože řád není v člověku ukotven již od začátku. Člověk se může sám rozhodnout, zda se bude rozhodovat morálně nebo ne. Díky této možnosti rozhodování se z člověka stává autonomní jedinec. To znamená, že jako člověk se nemusím vždy rozhodnout jako občan. Stát pro mě není nejvyšší autoritou, a proto nemusím plnit vše, co mi nařizuje. Není tím ale myšleno, že by Augustin hanil platné právo. To je také důležité a je historicky zakotveno. Nesmí ale dojít k rozporu mezi platným a přirozeným právem, protože to by člověka vnitřně odvázalo od dodržování právních norem.¹⁶⁸

---

¹⁶⁸ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 134nn.

4 Středověk

Středověk je období, kdy je prostý člověk ovládán a o právech nemůžeme téměř mluvit. Bůh byl největší autoritou, spolu se svým prostředníkem na zemi v osobě krále. Králova moc nebyla ničím omezena a první menší omezení přichází v podobě Magny Charty z Anglie.¹⁶⁹

Karel Veliký

Již ve 4. století došlo k rozdělení říše na západořímskou, jejíž centrum bylo v Římě, kde se usídlili biskupové a později papež, a východořímskou, která měla své centrum v Konstantinopoli. Důvody byly především administrativní a praktické, protože říše dosáhla příliš velkých rozměrů a rozdělením došlo k zefektivnění řízení. Roku 476 n. l. došlo k pádu západní části říše. Posledním císařem tohoto území byl poněkud ironicky císař, jehož jméno znělo Romulus Augustulus. Na místě západořímské říše docházelo k formování západoevropské kultury, byzantského a islámského světa. Byzantská říše, která se vyvinula z východořímské říše, byla jediným pozůstalým potomkem římské politiky. Řím se stal sídlem biskupa a zde udrželo křesťanství civilizaci a před úpadek říše. V 7. – 8. století musela Evropa čelit šíření islámu z Východu. Vlády se na území Francie, severní Itálie a západního Německa chopili majordomové¹⁷⁰ a Pipin Krátký, který složil přísahu před papežem, zajistil postavení svým potomkům a položil základní kámen církevnímu státu.¹⁷¹

Významným se stal roku 800 n. l. Karel Veliký, panovník franckého území byl tohoto roku korunován papežem na císaře. Svatá říše římská, kterou Karel spravoval, byla vnímána jako obnovený Řím. Jeho jednání nemělo jen politické důvody, ale také náboženské a díky císaři měla Evropa nakročeno je sjednocení území

---

¹⁶⁹ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6.

¹⁷⁰ Mezi významné správce panství patřili Karel Martel a jeho syn Pipin Krátký. Karel Martel jako majordomus měl již velkou moc nad franckou říší i přesto, že v této době byli vládnoucí rodem Merovejci, kteří byli oprávněnými držiteli královského žezla. Karel Martel dokázal v bitvě u Poitiers odrazit útok Saracénů a tím zastavit islámskou invazi. Svým jednáním vydláždil cestu pro svého syna Pipina Krátkého, kterému se podařilo svrhnout merovejského panovníka Childericha III. a tím započala vláda Karlovců. Synem Pipina Krátkého byl velmi dobře známý Karel Veliký.

¹⁷¹ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 144

s křesťanskými hodnotami. Základ těchto hodnot byl nalezen v římském právu a v antické vzdělanosti a moudrosti. Karel Veliký svým zájmem o vědu, písemnictví, umění a učenost zapříčinil renesanci v těchto oblastech.¹⁷² Vzdělání se postupně rozšiřovalo do všech koutů Francké říše.¹⁷³ V karolinské době bychom mohli hovořit i o opatření, která se týkala úplně jiné oblasti než vzdělání. Tato doba se snažila omezit různými prostředky situace, kdy skončil člověk jako tulák, jako osoba, která se nacházela na okraji společnosti.¹⁷⁴

Najít původ středověkého práva je velmi těžké. Někteří badatelé se přiklánějí k myšlence, že římské právo bylo natolik důležité a není možné, aby se vytratilo ze scény. Druzí toto popírají, protože stěhování národů¹⁷⁵ mělo příliš velký vliv a v podstatě přineslo právo ve formě obyčejů. S velkou pravděpodobností nemůžeme hovořit o tom, že by se zákony psaného římského práva dodržovaly ve středověku v nezměněné podobě. I přesto se setkáváme s termíny, které pocházejí ze starověkých dob např. přejatá slova z Theodosiova kodexu. Vypůjčené pojmy byly ale spíše důkazem o úctě, kterou chovali lidé ke staré kultuře. Přesto nacházíme u Karlovců v 8. století snahu o nastolení veřejného pořádku či souzení podle psaného zákona po vzoru římské kultury.¹⁷⁶ „Víme však, že pokusy oživit mocenské vazby a společenská pouta na základě vzorů z pozdní antiky, jakkoli byly kulturně a politicky významné, od konce následujícího století vyznívaly naprázdno.“¹⁷⁷

---

¹⁷² Hovoříme o tzv. Karolinské renesanci, která trvala od 8. století asi do poloviny 9. století. Velký rozkvet nastal v oblasti vzdělání, umění a především písemnictví.

¹⁷³ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 144

¹⁷⁴ LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. 1. vyd. Praha:Nakladatelství Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-274-8. s. 27nn.

¹⁷⁵ Stěhování národů probíhalo od 4. do 7. stol. a jednalo se o masivní migraci především barbarických kmenů, mezi které řadíme např. Vandaly, Huny, Franky, Ostrogóty či Góty.

¹⁷⁶ LE GOFF, Jacques, SCHMITT, Jean – Claude. *Encyklopedie středověku*. 2.vyd. Praha:Vyšehrad, 1999. ISBN 978-80-7021-917-1. s. 527nn.

¹⁷⁷ Tamtéž. s. 529

Člověk ve středověku¹⁷⁸

Okolo roku 1000 n. l. přichází doba, kdy dochází ke změnám ve středověké společnosti. Ještě více k těmto změnám dochází ve 13. století, kdy přibývají stavy, společnost se tím zásadně mění a diferencuje. Lidé jsou stále velmi zbožní, ale spása již není podmíněna tím, že by museli opovrhovat reálným světem. Ve 14. a 15. století dochází k velké zkoušce, kdy se feudální systém dostal do velké krize.

Lidé ve středověku se od sebe lišili, jak vzděláním nebo postavením, tak i kulturním dědictvím či postavením v dějinách. Přesto jsou určité znaky, které má středověký člověk společné, ať pocházel z jakékoli společenské vrstvy. Jedná se především o hřích, kterým je středověký člověk doslova zaujat. Mezi naším viditelným světem a světem, který nevidíme, neexistovala žádná hranice. Lidé byli každý den ovlivňováni zjeveními, která přicházela „z druhé strany“. A přestože uplynulo již mnoho času od dob, kdy křesťané vyčkávali na konec světa, středověký člověk s touto eventualitou již příliš nepočítal, ale i tak mohlo peklo nebo ráj nastat již druhý den.¹⁷⁹

Většině lidí se v této době nedostávalo naprosto žádného vzdělání. Jejich negramotnost o to víc posiluje sílu mluveného slova. Své znalosti čerpali lidé z kázání a nezbyvalo jim nic jiného, než si vše co slyší zapamatovat. Proto měl středověký člověk velmi dobrou paměť, která se cenila. Při soudních procesech bylo slovo starců velmi vážené. V neposlední řadě je paměť důležitá i u samotného vzdělávání. Slovo mělo v této době úplně jinou váhu než má dnes a pokud se člověk k něčemu zavázal tím, že dal někomu své slovo, jiný mu mohl věřit, že svůj slib skutečně splní. Podobný účinek mají kvůli nevzdělání i obrazy, které berou lidé velmi vážně.¹⁸⁰

Boží vůle platila i zařazení člověka do společnosti. Každý v ní měl své místo a to musel respektovat, protože tam byl zařazen samotným Bohem. Vyvyšovat se

---

¹⁷⁸ Charakteristickým rysem středověké zbožnosti člověka a jeho strachu ze hříchu jsou křížácké války. Ne všichni se jich samozřejmě účastnili kvůli odpuštění hříchů, mnozí šlechtici se vydali dobývat Východ jen kvůli vidině nově nabytého majetku. První křížová výprava se uskutečnila na popud tehdejšího papeže Urbana II. roku 1095. Bohužel v průběhu let, kdy se pořádaly další výpravy, nedošlo k nabytí bohatství, ale paradoxně spíše ke zchudnutí Evropy a zhoršení vztahů mezi Byzantinci a Evropany. Docházelo i k bojům mezi samotnými Evropany. Na těchto výpravách zemřelo mnoho lidí, které lákal duch Svatého Jeruzaléma. Znamé, a o to více smutné, jsou i výpravy dětí, které nekončily dobře.

¹⁷⁹ LE GOFF, Jacques. Středověký člověk a jeho svět. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-274-8. s. 30nn.

¹⁸⁰ Tamtéž. s. 30nn.

nad ostatní ukazovalo pýchu dotyčného, a pokud se naopak ponižoval, jednalo se o hřích. Ve 12. a 13. století dochází v této oblasti ke změnám a hierarchie se mění nikoli ve vertikálním směru, ale v horizontálním, kdy se objevují „světské stavy“.¹⁸¹

Díky tomuto uspořádání musí člověk vždy ctít a poslouchat toho, kdo je ve společenském žebříčku nad ním. Klerikové byli poslušní vůči prelátům, a pokud se jednalo o laika, ten musel poslouchat příkazy krále či feudální vrchnosti. V oblasti intelektuální je největší autoritou bible. Za ní následují ty, které byly důležité v dějinách křesťanství jako například církevní Otcové. Přesto, že přijímal středověký člověk všechny tyto autority, ne vždy to dělal úplně samozřejmě. Z počátku měl jen jednu možnost, jak dát najevo svou nespokojenost v náboženské rovině a to kacířstvím. V pozdějších obdobích dochází k bouření se proti feudálním pánům, kteří vazaly jen zneužívají. Vše vrcholí velkými bouřemi, stávkami a vzpourami. Nejmarkantněji tyto boje probíhaly ve 14. století především v Římě, Anglii a Toskánsku. Revolty by nemohly probíhat, pokud by si lidé neuvědomili, že jim náleží svoboda. Od 11. století byl tento pojem pro lidi důležitý. Prvotní impuls k probuzení dala obyvatelům církev. „Právě pod štítem hlásajícím *Libertas Ecclesiae*, svobodu církve, bojovala církev v čele s papežstvím za nezávislost na laickém světě, který si ji podmanil začleněním do feudálního systému.“¹⁸²

Právo nachází svůj základ v zákoně a ve zvyklostech. Ty to dva pojmy se od sebe odlišují tím, že zákon má psanou formu, zvyklosti neboli obyčeje psané nejsou. Obyčeje se dodržují proto, že je lidé zdědili po svých předcích a tradice jim velí je ctít. Zvyky a obyčeje byly v první polovině středověku automaticky dodržovány, bohužel o jejich znění není mnoho písemných záznamů, alespoň až do 12. století.¹⁸³

Důležitým představitelem katolické filosofie je Tomáš Akvinský¹⁸⁴. Přirozené právo rozdělil na tři proudy. První druh zákonů označil jako *zákon věčný*, nebo též Boží

---

¹⁸¹ LE GOFF, Jacques. Středověký člověk a jeho svět. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-274-8. s. 34nn.

¹⁸² Tamtéž. s. 35

¹⁸³ LE GOFF, Jacques, SCHMITT, Jean – Claude. Encyklopedie středověku. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 978-80-7021-917-1. s. 529nn.

¹⁸⁴ Tomáš Akvinský žil mezi lety 1225 – 1274. Zdrojem jeho učení byl Aristotelés. Myšlenky tohoto filosofa skloubil s křesťanstvím. Napsal mnoho významných děl, mezi která patří *Suma teologie* nebo *Suma proti pohanům*. Z jeho učení vzešel tomismus.

zákon¹⁸⁵. Dále zákon přirozený¹⁸⁶ a zákon lidský¹⁸⁷. Tyto zákony byly hierarchicky odstupňované a nižší zákon byl vždy podřízen tomu vyššímu. Nejvýše postavené atributy spadající do Božího práva byly láska k Bohu a k bližnímu. Pokud jde o nespravedlnost, podle Tomáše Akvinského žádný nespravedlivý zákon neexistoval. Zákon nemůže být nespravedlivý, a pokud by byl, tak by nemohl být považován za zákon. V takové situaci dochází k odstranění tohoto zákona^{188, 189}.

Náboženská svoboda

Snaha o náboženskou toleranci byla dříve evropskou záležitostí především proto, že v Evropě byla znatelná náboženská nesnášenlivost. Pro příklad Čína náboženskou nesnášenlivost v takové míře nezažila. Důležitými událostmi, které pomohly k ustálení situace, byl Augšpurský¹⁹⁰ a Vestfálský¹⁹¹ mír. Kořeny tedy nemůžeme hledat v idejích týkajících se lidských práv, ale ve válce.

Názna smíření nacházíme již ve středověku v souvislosti s Cordobským chalífátem¹⁹², který bychom našli na území dnešního Španělska a severní Afriky. Původem se jednalo o islámský útvar, ale křesťané měli dovoleno sloužit bohoslužby podle svých zvyků a Židé se mohli pohybovat ve státní správě. Naopak Sicilské hrabství, které bylo původem křesťanské, bylo velmi tolerantní vůči muslimům. Toleranci v náboženské oblasti obsahují známé vydané dokumenty. Z pozdější doby

---

¹⁸⁵ Latinsky: *lex aeterna*, zákon věčný. *Lex divina*, zákon Boží.

¹⁸⁶ Latinsky: *lex naturalis*.

¹⁸⁷ Latinsky: *lex humana*.

¹⁸⁸ Latinsky: *lex corrupta*.

¹⁸⁹ GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 4.vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-023-9. s. 237

¹⁹⁰ Augšpurský mír je výsledkem náboženských válek, které se odehrály na území Německa. Mír byl uzavřen 25. 9. 1555 mezi císařem Ferdinandem I. a říšskými knížaty. V podstatě šlo o vznik náboženské svobody ve smyslu, koho země, toho náboženství. Pokud se lidem nelíbilo náboženství, které jejich panovník uzákonil, směli z těchto důvodů emigrovat do zahraničí. Důležité je zmínit, že se jednalo o svobodu, která vyplynula z potřeby kompromisu ústavě – právního. Nejednalo se o projev tolerantního ducha, ale spíše o politickou a konfesní rezignaci.

¹⁹¹ Vestfálský mír byl výsledkem ukončení třicetileté války. Uzavřen byl 24. 10. 1648. Císaři byla výrazně omezena moc a byla uplatněna zásada koho země, toho náboženství, což znamenalo, že jednotliví vládcové nad státy v říši si mohli zvolit své náboženství. V českých a rakouských zemích dochází tedy k upevnění katolické církve, v ostatních oblastech dochází k náboženské svobodě. Lidé, kteří nevyznávali náboženství vládcy, již nemuseli emigrovat, nebo přijímat jinou víru, ale měli povoleno sloužit mši na určitém místě a čase.

¹⁹² Córdoba chalífát byl stát muslimského původu. Tento útvar se rozprostíral na většině Pyrenejského poloostrova. V roce 756 na tomto území vznikl emirát, který se změnil na chalífát poté, co se jeho vládce prohlásil za chalífu.

se jednalo o Basilejské kompaktáty¹⁹³ a Českou konfesi. Oba tyto dokumenty se týkaly vysloveně jen křesťanství. Rudolfův majestát¹⁹⁴ byl naopak dokument, který se již týkal všech vyznání i měst, poddaných i šlechticů.

Boj i investituru¹⁹⁵

Postavení papežů se od 10. století politicky velmi ztížilo kvůli vzniku římského císařství, kdy se veškerá moc soustředila do rukou králů. Panovníci měli takový vliv, že jim byl Řím společně s papežem podřízen. Oficiálně byla církev jednotná a centralizovaná v Římě, ale ve skutečnosti existovaly tzv. *zemské církve* na různých územních jednotkách a ty byly plně podřízené vládci. Světští pánové, kteří vlastnili kostely i kláštery, mohli díky tomu podle vlastní vůle vybírat desátky nebo dosazovat do duchovních funkcí. Oficiálně uváděl biskupy do svých funkcí panovník. Spor se vyhrotil roku 1073, kdy na papežský stolec usedl nový papež Řehoř VII., který pocházel z clunyského hnutí, které bylo velmi zbožné. Proto v roce 1075 napsal dopis německému císaři Jindřichu IV. a žádal ho, aby se vzdal svého práva na jmenování biskupů a přenechal ho papeži, kterému náleží. Jindřich papežově prosbě nevyhověl a s pomocí biskupů nechal papeže svrhnout. Ten na oplátku uvrhl císaře do klatby. Jindřich musí papeže odprosit, a proto se vydává na hrad Canossa, kde se o to pokouší. Dojde k dočasnému smíru, ale spor pokračuje dál. Celý boj končí až v roce 1122 na Wormském sněmu, kdy už jsou oba muži po smrti, kompromisem. Císaři náleží při jmenování biskupů žezlo a papeži berla a prsten. Díky tomuto kroku již nebyl panovník jediným neomezeným vládcem, ale papeži se povedlo jeho moc omezit.¹⁹⁶

---

¹⁹³ Mezi lety 1433 – 1435 se konal basilejský koncil, na kterém mimo jiné vznikla Basilejská kompaktáta. Jedná se dohodu mezi koncilem a husitskými zástupci z Čech a Moravy. Mezi nejvýznamnější bod ujednání patřilo povolení k přijímání z kalicha pro všechny, kteří patřili k utrakvistické církvi.

¹⁹⁴ Majestát na náboženskou svobodu, který je známý spíše jako Rudolfův majestát, je dokument, který byl vydán Rudolfem II. 9. 6. 1609. České království mělo díky tomuto dokumentu zaručenou svobodu náboženství. Navazovala a potvrzovala Českou konfesi, kterou vydal Rudolfův otec Maxmilián II. Od Majestátu se lišila především tím, že byla přislíbena pouze ústně. Rudolfův majestát zaručoval práva ohledně vyznání a nikdo nesměl být nucen přijímat katolické vyznání pod nátlakem. Platil jak pro šlechtu a královská města, tak i pro poddané a jako zákon byl zapsán do zemských desek. Jeho platnost byla bohužel velmi krátká. Již v roce 1620 ho zrušil císař Ferdinand II., který nechal dokument spálit. Od roku 1627 došlo k úplnému obratu, kdy bylo uzákoněno pouze jedno náboženství a to katolické.

¹⁹⁵ Investitura pochází z latinského slova *investire*, které znamená oblékat. Jednalo se o proces, kdy se uváděli biskupové do svých úřadů. Podle církevního práva měl volit biskupy klérus a lid, podle karolínské tradice králové.

¹⁹⁶ FRANZEN, August. Malé církevní dějiny. 2.vyd. Praha: ZVON, 1995. ISBN 80-7113-119-9. s. 136nn.

Boj o investituru se odehrává v době, kdy již nemají obyčeje a tradice takovou důležitost jako mívali. Papež Řehoř VII. měl veliký zájem na to, aby jedině on mohl vydávat zákony. V roce 1075 napsal dokument *Dictatus papae*, který jeho slova potvrzuje. Tím došlo k naprostému odtržení duchovenstva od prostých věřících a vznikla církev jako instituce. „Zastánci gregoriánské reformy učinili z církve „instituci oddělující“, tedy instanci, která vydává a prosazuje nové formy a zákonodárné soustavy, jež vytváří specificky nový prostor a specificky novou právní sféru a rozděluje, aby mohla lépe ovládat: která tedy působí zcela jinak než obyčej, jenž vedl ke splývání společenského a normativního.“¹⁹⁷

Systém práva ve středověku

Ve středu se sekáváme se zvláštním dělením práva. Dochází k rozdělení na právo zemské, městské a církevní. Zemské právo patří k nejstaršímu typu práva a mohli bychom o něm hovořit jako o starší formě ústavního práva, protože spravovalo i otázky ohledně státu. Dále sem patří trestní, dědické a majetkové právo.¹⁹⁸

Zemským právem se řídila šlechta a svobodná vrstva obyvatel. Původ nachází ve zvykovém právu, a proto nebyly vytvořeny žádné kodexy, jen právnické knihy, které ale neměli zákonnou moc. V Českých zemích došlo k sepsání zemských zákonů přibližně až v 15. století, i přesto že byly již dříve pokusy o literární formu. Šlechtě ale tento stav vyhovoval. Mohli se odvolávat na dávné doby, kdy něco platilo tak či onak a upravovat a měnit tyto obyčeje podle vlastního uvážení, jak se jim zrovna hodilo.¹⁹⁹

Ve 13. století dochází k rozvoji měst, se kterým souvisí i vznik nového práva, práva městského. Starší právo a zákony byly přizpůsobené podmínkám odpovídající tehdejší společnosti, která se zabývala především zemědělstvím. Zvláštním prvkem městského práva byla privilegia, která uděloval král měšťanům. Tato privilegia nevymýšlel sám král, ale sami měšťané, kteří potom žádali o jejich udělení od panovníka.²⁰⁰ Díky těmto privilegiím byl vymezen vztah města vůči okolním městům, šlechtě, královským úředníkům i obyvatelům, pro které platily zvláštní

---

¹⁹⁷ LE GOFF, Jacques, SCHMITT, Jean – Claude. Encyklopedie středověku. 2.vyd. Praha:Vyšehrad, 1999. ISBN 978-80-7021-917-1. s. 533

¹⁹⁸ HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 115nn.

¹⁹⁹ Tamtéž. s. 115nn.

²⁰⁰ Tamtéž. s. 115nn.

předpisy (například pro Židy). Z počátku mělo každé město svůj soubor zákonů, který platil jen pro to určité město. K postupnému sjednocování městského práva docházelo až od 16. století.²⁰¹

Církevní právo se týkalo především příslušníků církve a to jak lidí působících v duchovní sféře, tak i věřících obyvatel. Církev dohlížela z právního hlediska na uzavíraná manželství. Zrušení manželství bylo velmi obtížnou záležitostí a ve většině případů nemožnou. Výjimka byla vydána při prokázání příbuzenského vztahu mezi manžely, dokázání, že manželství nemůže být naplněno ve smyslu počtů potomků. Dále měla církev na starosti řešení sporů, které se v manželství mohly vyskytnout. Často se tyto spory týkaly roztržek mezi manžely, kdy byla žena napadena mužem. Ani to nebyl nijak velký důvod k rozvodu a jediné co bylo muži doporučeno, jako řešení této potíže bylo, aby svou manželku nebil kovovými nástroji, ale pouze dřevěnými.²⁰²

Ženy ve středověku

Práva žen byla od starověku a ještě dlouho v novověku ovlivňována náboženstvím. Ani křesťanství, islám či židovské náboženství nemělo pro ženy příliš pochopení. Buddhismus, který patří v této otázce k těm mírnějším, zastává názor, že převtělení se do ženského těla je formou trestu. Najdeme však výjimky a to především z oblasti filosofie. Platón kupříkladu vnímal ženu stejně rovnocennou jako muže. V novověku byla žena viděna jako rovnocenná jen z přirozeného hlediska, ale z hlediska občanství tomu tak nebylo. Tyto myšlenky nacházíme hlavně u Locka i Hobbse.²⁰³

Žena ve středověku neměla pevné postavení a jako o jednotlivci by se nám o ní špatně mluvilo, proto musí být s něčím spojena. O ženě hovoříme jako manželce, jako o vdově nebo jako o panně. V oblasti právní či ekonomické nebyla žena vůbec samostatná. Ve středověké literatuře jen těžko najdeme ženu, vystupující jako samostatnou a sebevědomou osobu. Vláda spočívala na ramenou mužů. Co se týká manželství, zde je žena důležitým objektem, bohužel jen do té doby, dokud si ji muž

---

²⁰¹ HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 115nn.

²⁰² Tamtéž. s. 115nn.

²⁰³ KREJČÍ, Oskar. *Lidská práva*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2011. ISBN 978-80-7431-056-0. s. 82nn.

skutečně nevzal. U všech manželství, především u těch z vyšších vrstev, byla předem vypočítána výhodnost věna a celkově sňatku, a po uzavření manželského slibu žena svou hodnotu ztrácela. Teprve církev postavení ženy při tomto procesu zlepšila, protože dbala na to, aby své „ano“ říkali budoucí manželé ze své vlastní vůle. To byl velký posun kupředu.²⁰⁴

Útěchou mohly být ženě děti. K jejich rození byl její život předurčen a v domě se tak mohla radovat alespoň z dětských hlasů a jejich přítomnosti i přesto, že od mala se o děti starala jejich kojná.²⁰⁵ „Jako paní domu je žena rodinným hospodářem. Podřizuje se povinnostem manželky, která musí dodržovat věrnost svému muži a jeho autoritě, a jedinou útěchou je jí láska k dětem, které jsou však často od nejtělejšího věku svěřovány kojným, a navíc vysoké procento jich umírá.“²⁰⁶

Magna Charta

Ve středověké Anglii byl moderní koncept lidských práv neznámý. Všichni lidé byli poddanými jediného všemohoucího Boha, který měl na zemi svého zástupce v podobě krále a kněží. Ženy i muži museli vykonávat vše, co si panovník a duchovenstvo přálo, nebo museli tiše tyto autority ctít. Prvotní náznak rozvoje lidských práv se objevil v roce 1215. Tento rok je důležitý díky vydání dokumentu nazvaný Magna Charta anglickým králem Janem Bezzemkem na nátlak baronů. Charta znamenala určitá práva pro barony a pro svobodné pány. Za zmínku stojí především bod, který říká, že člověk nemůže být odsouzen bez řádného soudního procesu. Charta byla zakotvena jako permanentní součást v politické a právní oblasti a konečná verze byla schválena roku 1225. Úspěch Charty byl dán nejspíše politickými okolnostmi v této době.

---

²⁰⁴ LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-274-8. s. 25nn.

²⁰⁵ Tamtéž. s. 25nn.

²⁰⁶ Tamtéž. s. 26

Hodnotu má především kapitola č. 29 Charty z roku 1225, kdy je garantováno, že král nebude trpět žádné věznění, s výjimkou toho, které bylo soudně rozhodnuto. Fráze „no free man“ byla v pozdějším přepracování z roku 1354 nahrazena „no man of whatever estate or condition he may be“²⁰⁷. Tato formulace velmi zřetelně rozšířila okruh lidí, na které se toto právo vztahovalo. Během této doby filosofové věřili v přirozená práva, jako je svoboda a právo vlastnit majetek. Tyto myšlenky se objevují například v dílech Williama Ockhama. Bohužel byly tyto myšlenkové koncepty vzdálené obyčejným lidem, protože neuměli číst.²⁰⁸

Za významný mezník v Anglii se považuje rok 1689, kdy byla vydána Listina práv, neboli *Bill of Rights*. Tento dokument značně omezil moc krále, který nesmí sám rušit zákony, ustanovovat výjimečné soudy či zatěžovat lidi novými daněmi bez souhlasu. Parlament tak získal mnohem větší moc a jeho členové si opatřili imunitu.²⁰⁹

Inkvizice

Inkvizice vyhledávala a pronásledovala ty, kteří se prohřešili ve věcech víry. Z počátku se jednalo o odpadnutí od víry, ale postupem času se vyšetřovali i ti, kteří se nějakým způsobem provinili proti kázni či řádům. Nejdříve měla tato šetření na starosti samotná církev, tudíž i tresty měly podobnou formu. Později, když se křesťanství stalo státním náboženstvím, se začali angažovat panovníci, a tudíž docházelo i k rozšíření trestů. Hmotné tresty spočívaly v zabavení majetku, tělesné tresty obnášeli věznění či mučení a mohli končit i smrtí.²¹⁰

V roce 1215 svolal Inocenc III. 4. lateránský koncil, na kterém byly mimo jiné vyhlášeny články upravující chování krále v otázce inkvizice. Každý panovník křesťanského vyznání má přísahat, že nebude na svém území trpět žádné bludaře a kacíře. S tím souvisela biskupská inkvizice, která měla oporu hledat právě ve světské moci. Biskupové mají dohlížet na své diecéze a dohlížet na to, zda se na jejich území nešíří nečistá nauka. Při vyšetřování směli předvolat občany, o kterých byli přesvědčeni,

---

²⁰⁷ THE NATIONAL ARCHIVES. HUMAN RIGHTS. Medieval concept of human rights. [online]. [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://www.nationalarchives.gov.uk/humanrights/1215-1500/>

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Právní dějiny*. 2.vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2005. ISBN 80-86861-18-X. s. 339

²¹⁰ CHALUPA, Jiří. *Inkvizice*. 1.vyd. Praha: nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2007. ISBN 978-80-86493-22-0. s. 9nn.

že jsou poctivý, a vyslýchat je, zda si nevědí o nějakých kacířích. Udané osoby potom dál vyslýchali a napomínali. Pokud nedošlo k nápravě, směli je napravovat tresty. V roce 1229 došlo ke zpřísnění. Kacíři byli uvaleni nejen do církevní klatby, ale byl jim zabavován i majetek, docházelo k věznění i popravám. Inkvizice se rozšiřovala z Francie, kde vznikla, do ostatních okolních států. Netrvalo dlouho a lidé se začali proti inkvizici bouřit a požadovali její ukončení, protože ve Francii, byla inkvizice krutá a měla velice přísné tresty.²¹¹

K zatýkání docházelo za klidných nocí, kdy překvapili obžalované uprostřed spánku a odvedli je do vězení. Jen málo lidem se podařilo utéci a to díky štěstí, když se dozvěděli, že jsou na seznamu zatýkaných. Uvězněn mohl být člověk i několik měsíců. Obžalovanému byly při příchodu do mučírny přečteny jeho hříchy a dále představeny a popsány všechny nástroje, které se zde nacházely. Zatčený se dozvěděl, jak stroje fungují, jak velkou bolest způsobují a jak dlouho jsou v nich lidé drženi. Tímto způsobem byl na člověka vyvíjen psychický nátlak. Pokud se nepřiznal, následovala již fyzická bolest. Ta byla vyvolána například opalováním ohněm či vypalování znameních, která upozorňovala na kacíře. Když i nyní nedošlo k přiznání, následoval stroj, nazvaný Španělská bota. Do té se vězni uzavřely obě nohy a ten trpěl neskutečnou bolestí. Posledním stupněm mučení byl skřípec, na který se přivázalo tělo obžalovaného a natahovalo se do té doby, dokud neměl vykloubené obě končetiny. V tomto stádiu již nebyl kacíř schopen téměř ani komunikovat.

---

²¹¹ CHALUPA, Jiří. Inkvizice. 1.vyd. Praha: nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2007. ISBN 978-80-86493-22-0. s. 22nn.

V případě doznání se k hříchům propadal majetek obžalovaného, který byl následně popraven, církvi.²¹² Inkvizice se snažila pobyt ve věznicích zkrátit na co nejkratší dobu a pokoušela se získat přiznání co nejdříve i přesto, že si pobyt ve vězení platil obžalovaný ze svého jmění. Pokud byl kacíř zproštěn viny, majetek si mohl ponechat, ale k takovým případům docházelo jen velmi zřídka. I kvůli zabránění majetku si inkvizice často vybírala majetné a vysoko postavené lidi, kteří byli neviní.²¹³

V roce 1481 začala inkvizice i ve Španělsku, která překonala dosavadní středověkou inkvizici, jak rozsahem, tak i intenzitou. Cílem byli Židé, kteří konvertovali ke křesťanství a tajně dále vyznávali svou víru, a noví křesťané, kvůli jejich těsnému vztahu k židovské komunitě. Strach z židovského vlivu donutil královnu Isabelu a krále Ferdinanda k sepsání dopisu adresovanému papeži, ve kterém žádali o povolení inkvizice ve Španělsku. V roce 1483 se stal hlavním inkvizitorem Tomas de Torquemada na většině španělského území a pro mnoho měst zřídil soudy. V první vlně byli zatčeni konvertité a důležití lidé v Seville. 700 z nich bylo upáleno na hranici a zbylých 5,000 se muselo kát za své hříchy. Inkvizice se šířila dál přes Toledo až do Barcelony, kde z počátku narazila na odpor, protože se jednalo o důležité místo v souvislosti s ekonomikou a samotnou společností. V prvních 12 letech trvání španělské inkvizice bylo souzeno přes 13,000 konvertitů. Snahou bylo především omezit vztahy mezi židovskou komunitou a konvertity. Nakonec byli Židé roku 1492

---

²¹² Nejenom za dob fungování inkvizice docházelo z našeho hlediska k odpudivé formě trestu. Obecně se dá říci, že středověké tresty byly velice kruté. Jednalo se například o bičování, které patřilo k mírnějším trestům. Obviněný se dopustil menších krádeží, smilstva nebo pomluv adresovaných mocnějším lidem. Dalším trestaným činem bylo cizoložství, které se v případě ženy trestalo mnohem přísněji. Ženě propadl, pokud nějaký měla, všechnen majetek jejímu muži a pokud byla načapána přímo při činu svým manželem nebo otcem, měli právo ji na místě beztrestně zabít. Pokud se někdo především ve Francii pokusil vzít královi život, čekal ho trest, při kterém mu byla každá končetina přivázána ke koni, a tí dotyčného pohybem do různých stran roztrhli. Dalšími formami trestů byly exekuce, drcení kloubů, nucené práce, oběšení, pranýř, řezání jazyka, užití rozžhavených kleští, upálení, španělská bota nebo užití mučící lavice. Pro ty nejzávažnější zločince byl připraven trest, při kterém byli dotyčným zlámané kosti v těle. Zločinci byly podloženy nohy a ruce, aby byl několik centimetrů nad zemí a poté se na dlouhé kosti končetin spouštěla těžká závaží, která danou kost zlomila. Po končetinách přišla na řadu hrudní kost a krk. Ať obviněný přežil či ne, byl dále vpleten do dřevěného kola a poté vystaven na kůlu. Tento trest byl pravděpodobně určen pro muže, protože se nenašly žádné zmínky o tom, že by tímto způsobem byla popravena nějaká žena. Zvláštní skupinu násilí vytvořil Augšpurský edikt vydaný roku 1500, který mimo jiné zakazoval pobývat cikánům v zemích Svaté říše Římské. Postupem času se toto nařízení zpřísnilo a bylo povoleno tyto kočovníky zabít bez jakýchkoli následků. V českých zemích probíhala situace trochu odlišně. V roce 1549 byl vydán Ferdinandem II. zákon, který omezil pobyt cikánů maximálně na jednu noc. Bohužel bylo nepřátelství silnější a lidé se dopouštěli hrůzností. Proto musely být vydány zákony speciálně ošetřující právně tuto oblast a konkrétně se zakázalo zabíjení mužů a topení dětí a žen.

²¹³ CHALUPA, Jiří. Inkvizice. 1.vyd. Praha: nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2007. ISBN 978-80-86493-22-0. s. 107nn.

vyhnání ze Španělska. Inkvizice pokračovala od roku 1531 i v Portugalsku, kde si udržela španělský styl tohoto pronásledování. Inkvizice ve Španělsku skončila až o mnoho let později v 18. století.²¹⁴

V Německu jsme se mohli setkat s inkvizicí namířenou proti novokřtěncům²¹⁵. Příkladem je katolické město Kolín, které se neslavně proslavilo jako město, které tvrdě zasáhlo proti kacířům. Podle průzkumů, které byly prováděny ve 20. století, se zjistilo, kolik novokřtěnců bylo mezi lety 1529 – 1618 obviněno z kacířství. V těchto letech došlo k 170 trestům v podobě vyhnání, nebo uvěznění do žaláře, kde byli obžalováni pouze o chlebu a vodě. Pouze 9 lidí bylo obviněno a posléze popraveno. Přesto nám ale dějiny říkají, že v evangelických zemích docházelo k mnohem krutějšímu a častějšímu pronásledování, než v katolických.²¹⁶

Stíhání byli lidé kvůli čarodějnictví. Tyto hrůzy páchali jak katolíci, tak i protestanti bez rozdílu. Bohužel se spíše navzájem podporovali, protože ani jedna strana nechtěla zůstat pozadu za tou druhou. Zásadní zvrat nastal po vydání díla *Kladivo na čarodějnice* v roce 1487. Dílo bylo sepsáno dominikány a v úvodu najdeme přetisk buly proti čarodějnictví, kterou sepsal papež Inocenc VIII. Tímto bludem se nechalo ošálit velké množství lidí a výjimkou nebyli ani Kalvín či Luther, kteří věřili v existenci čarodějnic a byli přesvědčeni, že je potřeba tento hřích trestat na hranici upálením. K opravdovému vrcholu stíhání došlo v letech 1590 – 1630 a k ústupu docházelo teprve až v 18. století. Poslední zprávy o upálení kvůli čarodějnictví máme z Kemptonu z roku 1775, z Glarusu z roku 1782 a z Poznaně z roku 1793.²¹⁷ „Před procesem neuchránil žádný věk ani žádný stav. Vznikala celá střediska, zvláště v horských krajinách. Zaslepenost zachvacovala

---

²¹⁴ CHALUPA, Jiří. Inkvizice. 1.vyd. Praha: nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2007. ISBN 978-80-86493-22-0. s. 41nn. JEWISH VIRTUAL LIBRARY. *Christian-Jewish Relations: The Inquisition*. [online]. [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/Inquisition.html>. THOMSETT, Michael C. *The Inquisition*. United States of America: McFarland & Company, 2010. ISBN 978-0-7864-4409-0. s.117nn.

²¹⁵ Novokřtěnecství vzniklo oficiálně v roce 1525. Cesta k jeho vzniku byla ovšem delší. U zrodu tohoto směru stáli tři muži, Hulderich Zwingli (patří do trojice významných reformátorů spolu s Martinem Lutherem a Janem Kalvínem), Conrad Grebel a Felix Manz. Zwingli se velmi brzy od tohoto hnutí odloučil. Grebel a Manz spolu s dalšími lidmi se shodli na tom, že křesťanství se má provádět až v dospělosti, kdy si je člověk plně vědom tohoto činu a uvědomuje si důsledky. Kněz Jiří Blaurock souhlasil s těmito myšlenkami a nechal se od Grebela znovu pokřtít. Dále byli pokřtěni Grebel i Manz. To se odehrálo 21. 1. 1525 a tímto aktem vznikl nový směr novokřtěnecství neboli anabaptismus.

²¹⁶ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. 2.vyd. Praha: ZVON, 1995. ISBN 80-7113-119-9. s. 234nn.

²¹⁷ Tamtéž. s. 235nn.

se střídavou intenzitou mj. Savojsko, Švýcarsko, Tyrolsko, Lotrinsko, skotskou Vysočinu.²¹⁸

Konec středověku

Ve 14. a 15. století nastala krize. Již na konci 13. století dochází ke stávkám, vzpourám a bouřím s epicentrem ve městech. Hodnota peněz je postupně devalvována. Kvůli tomu přichází krize do křehčích oborů, mezi které patří textilní odvětví a stavebnictví, do kterého by museli lidé investovat více peněz, které bohužel ale neměli. Největší krize přichází na počátku 14. století, kdy zasáhne zemědělské odvětví. S neúrodou je spojen hlad a podvýživa obyvatel, která napomůže rozšíření moru po roce 1348. Dochází k razantnímu úbytku obyvatel.²¹⁹ „Pokles feudální renty, zvraty způsobené rostoucím podílem peněz v potravinových dávkách venkovského obyvatelstva uvádějí v pochybnost základy feudální moci.“²²⁰ Krize postihla základy společnosti, ale nemůžeme tvrdit, že hospodářsky a sociálně postihla všechny kouty Evropy stejnou měrou. Poddaní jsou schopni se vcelku rychle přizpůsobit situaci a namísto zemědělství začínají chovat dobytek a tím se i mění ráz krajiny. Pokud došlo k úplnému zániku odvětví, neznamená to, že by zmizelo zcela. Šance se chopili jiní a na jiném místě. Lidé se situaci přizpůsobují, ale jen ti nejsilnější s dostatkem štěstí vydělávají i tam, kde ostatní selhali. Přesto, že došlo k poklesu počtu obyvatel a pracovní síly je méně, mzdy jsou vyšší a díky tomu si přeživší mohou vydělat více peněz. Navzdory tomu, že přicházejí časy, kdy dochází k centralizaci moci a panovníci získávají postupem času absolutistickou moc, pro obyvatelstvo nadcházejí lepší časy.²²¹ „Krise vytváří společnost renesance a nové doby, otevřenější a pro mnohé šťastnější nežli dusná společnost feudální.“²²²

---

²¹⁸ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. 2.vyd. Praha: ZVON, 1995. ISBN 80-7113-119-9. s. 235.

²¹⁹ LE GOFF, Jacques. *Kultura středověké Evropy*. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-808-8. s. 148nn.

²²⁰ Tamtéž. s. 150

²²¹ Tamtéž. s. 150nn.

²²² Tamtéž. s. 151

5 Novověk²²³

Moderní právní myšlení se začíná objevovat v 16. století, kdy se do popředí opět dostává samotný člověk. Literatura řeší problémy lidí, ale ne jako celé společnosti, ale zaměřuje se na jednotlivce. Vzniká proud nazvaný humanismus. Tento proud se vyznačuje tím, že hledá potřeby, povahu i zájmy člověka. Navrací se k antické literatuře, antickým reáliím a jazykovědě. Humanismus pátrá po tom, jaké má člověk ve světě možnosti. Pico de la Mirandola, humanista tehdejší doby, se o člověku vyjádřil ve svém díle „O důstojnosti člověka“ takto:²²⁴ „Postavil jsem tě doprostřed světa, praví Bůh Adamovi, aby ses o to snáze rozhlédl a viděl všechno, co tě obklopuje.“²²⁵ Člověk má tedy možnosti. Může si vybrat, zda bude tíhnout spíše k nebeskému otci, nebo zda ze sebe vytvoří zvíře. Volba je čistě na něm, on je sochařem, který utváří svůj život.²²⁶

Novověk zažívá renesanci, kdy se navrací k antickému bohatství. Lidé této doby si uvědomovali, že všechna vzdělanost zažila svůj vrchol v antice a byli pyšní, že se k němu mohou navrátit.²²⁷

Boje, které jsme zaznamenali již v 11. – 14. stoletím, mezi církví a světskou mocí o primární postavení, skončili nerozhodně. V 16. století hovoříme o tzv. *politickém nacionalismu*.²²⁸ „Národy jako ekonomická, sociální a kulturní společenství se dožadují svrchovaných národních států a silné centralizované moci, třebaže absolutistický stát se objeví až v následujícím století.“²²⁹ Šlechta, která byla dříve zvyklá na feudální systém, se musí nyní přizpůsobit novému uspořádání v podobě silného panovníka, který je představitelem dané společnosti.²³⁰

---

²²³ Konec středověku a počátek novověku není jednoduché najít. Někteří udávají jako začátek novověku rok 1492, kvůli Kryštofovi Kolumbovi. Jiný tvrdí, že počátek novověku je roku 1477, kdy byl vynalezen knihtisk. Jiní historikové se přiklání k myšlence, že novověk začíná až v 19. století, kdy se u lidí objevuje národní povědomí a dochází k revolucím.

²²⁴ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 196

²²⁵ Tamtéž. s. 196

²²⁶ Tamtéž. s. 196

²²⁷ Tamtéž. s. 196nn.

²²⁸ Tamtéž. s. 202

²²⁹ Tamtéž. s. 202

²³⁰ Tamtéž. s. 202

5.1 Politické myšlení

Erasmus Rotterdamský²³¹

Erasmus Rotterdamský svými myšlenkami velmi poznamenal svou dobu. V svých dílech²³² se věnoval náboženské toleranci a zastával názor, že pronásledování křesťanů naprosto odporuje lásce, kterou toto náboženství hlásá. Pokud činí panovník nátlak na své poddané, stává se z něj tyran a pokud si obyvatelé nechají takové chování líbit, jsou oslové. O Erasmovi můžeme také hovořit jako o pacifistovi. Myšlenky tohoto druhu bychom objevili ve spise *Dulce bellum inexpertis*²³³. Dílo pojednává o možnosti vytvořit různé mezinárodní orgány, do kterých by byli dosazováni jen ti nejmoudřejší, kteří by byli schopni usmířit rozhádané panovníky. Erasmus se spíše než samotné moci věnoval politické morálce. Vládce je dobrý tehdy, když je křesťansky vychován, řídí se evangeliem, vládne moudře a je umírněný.²³⁴

Takového myšlenky bychom našli u více renesančních myslitelů, bohužel byly velmi naivní a neměly příliš šancí obstát. Nacházíme ale dva myslitele, kteří se svými názory lišili, v osobě Niccola Machiavelliho a Jeana Bodina.²³⁵

Niccola Machiavelli²³⁶

O Machiavellim mluvíme jako o „zloduchovi světové státovědy“²³⁷. Jeho významná díla „Vladař“ a „Rozpravy“ se věnují teorii státu. Machiavelli se snaží vymyslet způsob, jak zajistit státu existenci. „Vladař“ popisuje činnost panovníka

---

²³¹ Erasmus Rotterdamský se narodil roku 1467 a zemřel roku 1536. Erasmus byl duchovně založený člověk, který vstoupil po smrti svých rodičů do duchovních řad. I přesto se chtěl věnovat vědě a spisovatelství. Přelom pro něj nastal v roce 1499, kdy v Anglii vyslechl přednášku o listu Římanům sv. Pavla. V tomto listu objevil základ víry. Postupem času se stal fenoménem své doby. Uvědomil si, jak důležitý je knižní tisk a své knihy nechával takto vydávat. Některé knihy dopisoval přímo v tiskárně. S mnoha významnými lidmi si dopisoval. Mezi ně patří Morus či Luther.

²³² *O vzácné svornosti církví a Instituce křesťanské víry.*

²³³ V překladu: Válka je sladká pro ty, kteří ji nezažili.

²³⁴ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 202nn.

²³⁵ Tamtéž. s. 204

²³⁶ Niccolo Machiavelli se narodil 3. 5. 1469. Věnoval se politice, filosofii, historii, diplomacii a jako spisovatel napsal významná díla. Machiavelli zastával funkci florentského kancléře a jako vyslanec byl mnohokrát poslán vyjednávat do Francie, Německa nebo k papeži. K vládě se po prohrané bitvě dostali Medicejští, kteří nejdříve Machiavellimu nevěřili a vyhnali ho. Právě ve vyhnanství napsal svá stěžejní díla, jako byl například „Vladař“. Nakonec byl omilostněn a stal se oficiálním dějepiscem vládnoucího rodu. Machiavelli umírá v roce 1527, pravděpodobně na žaludeční vředy.

²³⁷ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 205

a „Rozpravy“ se soustřeďují na prvky, které činily úspěšné Římské impérium. Pragmatismus a zkušenosti jsou základní pomůcky, které Machiavelli využíval. Občané musí podporovat ty, kteří mají určitou ctnost, neboli virtus, aby mohli vládnout. Vládnout a udržet si moc mohou jen ti, kteří jsou přizpůsobiví proměnlivým událostem. Ve státě mají platit zákony nad jednotlivci i nad všemi politickými skupinami a směry a to bez výjimky.²³⁸ „Protože Machiavelli sebeméně nevěří ve schopnosti prostých lidí, představuje většina z nich pro něj *nevďečníky, nestálé pokrytce a tajněstkáře*“²³⁹. I tak by podle něj měl být prostý jednatel respektován a měl by se podílet na moci a snažit se o určitý konsensus. Díky tomu je možné vytvořit dynamický a prosperující stát. Zde je patrný vliv Aristotela i Polybia a díky těmto myšlenkám otevírá Machiavelli novou kapitolu, kde je oddělena teologie a politické vědy. „Machiavelli je při tom prvním autorem, který pojem stát používá v moderním smyslu, tedy jako lidský výtvar, určitý politický stav společnosti zahrnující vztahy vládnoucích a ovládaných, tedy jako rámec, ve kterém se vykonává moc.“²⁴⁰ Co se týká morálky a politiky, na toto spojení měl Machiavelli negativní pohled. Morální politika je podle něj naprostý nesmysl a není možné, aby v politice fungovaly vůbec nějaké zákony. Morálka je důležitá tam, kde se jedná pouze o jednotlivce, ale pokud se jde o celou společnost, přichází na řadu politika. Ten kdo si chce zachovat své morální hodnoty, nemá se plést do politiky. Politika nemůže být morálně čistá, a pokud chce politik dosáhnout svého cíle a udržet moc, musí počítat s tím, že bude jednat a činit rozhodnutí proti náboženství, morálce i lidství. Panovník ani nemůže mít příliš morálních hodnot, jinak by si nemohl udržet moc, musí ale vyzařovat zdání, že těmito hodnotami oplývá. Morální hodnoty vladaři jen přitěžují a znesnadňují mu rozhodování, a proto je důležité, aby se jich zřekl a naučil se ostatní lidi obelhávat.²⁴¹ „Politik je pro Machiavelliho člověkem bez srdce a svědomí, člověkem, kterému je v zájmu státu vše dovoleno.“²⁴²

„Vládce tedy nemusí nutně mít všechny kladné vlastnosti, ale měl by umět vzbudit zdání, že je nepostrádat. A naopak má-li je, je krajně nežádoucí, aby se jimi vždycky a za všech okolností řídil. Ať si je shovívavý, lidský, zbožný, upřímný,

---

²³⁸ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 210

²³⁹ Tamtéž. s. 210

²⁴⁰ Tamtéž. s. 211

²⁴¹ Tamtéž. s. 214

²⁴² Tamtéž. s. 214

ale všeho do času.“²⁴³ Machiavelli hovoří o dvou druzích lidského chování. Může se řídit a chovat podle lidského zákona, nebo podle přírodního zákona. Pokud neplní využití prvního způsobu svůj cíl, je nutné přistoupit k přírodnímu zákonu. V případě panovníka je důležité, aby byl schopen používat oba tyto zákony. Jako příklad uvádí Machiavelli Achilla, který byl vychováván kentaurem, z jedné poloviny člověkem a z druhé zvířetem. Panovník se musí umět, metaforicky řečeno, chovat jako zvíře o jako člověk. Druhým krokem je správný výběr z živočišné říše a doporučován je vládci lev a liška. Liška je mazaná, ale nemá sílu, aby přemohla vlky, a lev není zase mazaný jako liška.²⁴⁴

Jean Bodin

Bodin žije v době²⁴⁵, kdy Francie již neřeší sjednocení státu, jako za doby Machiavelliho, ale snaží se o politické sjednocení uvnitř státu. Myšlenky Bodina byly na „vyšší úrovni“. V 16. století docházelo k bojům a občanským válkám, které byly vnímány jako důsledek neshod mezi katolíky a protestanty. Došlo i na selskou válku a na povstání venkovanů. Kvůli této situaci se dostávaly do popředí myšlenky myslitelů, kteří viděli jediné východisko v respektování zákonů, které vydává sám monarcha. Bodin byl velký obhájce absolutistické moci. Bodin ve svých dílech rozebírá stát a říká, že nemůže existovat stát bez suverenity. Suverenita spočívá v absolutní moci, kterou má panovník nad obyvateli státu, a není omezena zákony. Oproti středověku dochází ke změně týkající se zákonů. Ty má vydávat jen jediný subjekt, v tomto případě neomezený panovník, a platí bez výjimky pro všechny poddané. Neexistuje žádná klauzule, která by měla zvýhodňovat jeden stav nad druhým. Zákony jsou tedy platné pro všechny, až na samotného panovníka.²⁴⁶

Bodin napsal roku 1576 spis *Iuris universi distributio*²⁴⁷. V tomto díle se pokouší o racionální pojetí práva, jako zdroj užívá právo římské. Důležitým bodem je,

---

²⁴³ MACHIAVELLI, Niccolo. Vladař. Praha: Nakladatelství Ivo Železný, 1997. ISBN 80-237-3544-6. s. 65

²⁴⁴ Tamtéž. s. 64nn.

²⁴⁵ Jean Bodin se narodil roku 1530 a žil až do roku 1596. Od svých mladých let přednášel na universitě v Toulouse, kde se věnoval i advokacii. Později nastoupil do královských služeb. Byl velkým obhájcem třetího stavu, tedy měšťanů, což mohl uskutečňovat po roce 1576, kdy byl zvolen do poslaneckého křesla a tuto funkci vykonával v Generálních stavech. Umírá v roce 1596 na mor.

²⁴⁶ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 218

²⁴⁷ Výklad univerzálního práva.

že zde Bodin odlišuje právo od zákona. Právo je v základu dobré a spravedlivé, aniž by to někdo nařizoval, na rozdíl od zákonů, které jsou příkazovány a tudíž nemusí být vždy spravedlivé. Zde je viditelný rozdíl mezi přirozeným právem a právem vytvořeným lidmi.²⁴⁸

Suverénní panovník má mít právo vyhlášovat války, razit mince, uzavírat mír či vybírat daně. Neměl by ale rušit korporace ani obce, protože by tím škodil státu.²⁴⁹ „Jean Bodin sehrál nepochybně významnou roli při formování teorie či ideologie absolutismu. Zdůrazňováním právních zásad stojících nad monarchou však otevíral dveře už porennesančnímu, modernímu právnímu myšlení.“²⁵⁰

5.2 Situace v 16. století

V 16. století již můžeme hovořit o moderním právním myšlení. Svět prošel velikou změnou a lidé byli velmi pozitivní, protože vnímali tuto dobu jako zlatý věk. Náboženství našlo v humanismu a renesanci své místo a svého pevného postavení si byla katolická církev vědoma. Místo chudoby a pokory dala postupem času přednost bohatství světské společnosti a stala se politickým nástrojem, který šířil víru i mečem. Proto přicházejí na scénu lidé, kteří chtěli, aby se církev navrátila ke svým počátkům, k lásce a k duchovnímu životu. Reformační myšlenky se začaly šířit a scénu přišel Martin Luther, který neměl v úmyslu roztržít církev, jak se později stalo, ale uzdravit ji. Nově vzniklé protestantské církve působily bez pouta vedoucímu ke státu. Naopak katolická církev zůstala věrná státu. Dle jejího názoru je člověk naprosto obklopen církví a v tomto celku se nachází i stát. Díky reformaci přichází církev o jurisdikční povahu a je opět vnímána jen z její duchovní stránky.²⁵¹ „Vyzvedávání jednotlivce, jeho svobody a jeho odpovědnosti jedině před Bohem vedlo k požadavku individuálních lidských práv, která se chápala jako nástroje a prostředky svobody a zároveň jako limity moci.“²⁵²

Protestantismus oceňuje každou práci, kterou člověk vykonává ze všech svých sil, a vnímá ji jako službu Bohu. Bohatství, které mohou lidé nabýt, není nic špatného, protože záleží jen na Bohu, kdy člověk opět zchudne. Tímto je podporováno soukromé

---

²⁴⁸ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 222

²⁴⁹ Tamtéž. s. 223

²⁵⁰ Tamtéž. s. 223

²⁵¹ Tamtéž. s. 223nn.

²⁵² Tamtéž. s. 225

vlastnictví a podnikání, které se rozvíjelo. Vzdělání je důležitou složkou života, protože negramotný člověk se nemůže přečíst bibli. S tím souvisí rozvoj v oblasti výuky národních jazyků a později zavedení povinné školní docházky.²⁵³

Reformace zapříčinila rozdělení světa dle náboženství a to na katolické²⁵⁴ a protestantské, do kterého řadíme proud luteránský²⁵⁵ a kalvínský²⁵⁶. Anglie zažila specifický vývoj díky Jindřichovi VIII.²⁵⁷ a vzniku anglikánské církve, v jejímž čele stál právě sám panovník.²⁵⁸ Jindřich VIII. svým počínáním zapříčinil obrovské posílení moci panovníka oproti církvi a učinil velký krok kupředu v oblasti absolutismu²⁵⁹. To se mu povedlo náboženskou reformací, když přerušil, do té doby dobré, styky s Římem. Ještě v roce 1521 obdržel od papeže Jindřich titul Defensor Fidei²⁶⁰. Podle tradice provedl tento manévr Jindřich z toho důvodu, že se chtěl rozvést se svou manželkou Kateřinou Aragonskou a to katolická církev nepřipouštěla. Pravděpodobnější důvod byl ale ten, že Řím měl v Anglii až příliš majetku a velikou moc, kterou tímto krokem Jindřich omezil na minimum. Majetek, který patřil církvi, byl sekularizován a obohatil královskou pokladnu spolu se šlechtou a měšťany.²⁶¹

---

²⁵³ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 225nn.

²⁵⁴ Katolické náboženství se nadále rozvíjelo v Itálii, Španělsku a Francii.

²⁵⁵ Převážně v Německu a skandinávské oblasti.

²⁵⁶ Ve Švýcarsku, Skotsku a části Francie a Holandska. V Anglii dochází k šíření kalvinismu až za vlády Eduarda VI. Syna Jindřicha VIII.

²⁵⁷ Vláda Tudorovců započala v roce 1485, kdy na trůn nastoupil Jindřich VII. a trvala až do roku 1603.

²⁵⁸ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 227

²⁵⁹ V této době dochází v Anglii k nedostatku kovu a tím i k měnové krizi. To se promítlo na situaci obyvatel a velikým nárůstem žebráků a tuláků. Tuto situaci se snažila Anglie zmírnit vydáváním tzv. krvavých zákonů. Tyto zákony byly vydávány již ve 14. století, ale značný nárůst byl zaznamenán právě až v 16. století. V roce 1531 byl vydán zákon, který byl zajímavý v tom, že rozlišoval lidi, kteří mohli pracovat a ty kteří nemohli. Pracovně schopní lidé byli trestáni, pokud nepracovali. Indisponovaní jedinci měli díky tomuto zákonu dovoleno žebrat.

²⁶⁰ Ochránce víry.

²⁶¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Právní dějiny*. 2.vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2005. ISBN 80-86861-18-X. s. 329nn.

Martin Luther²⁶²

Pro Luthera nemělo právo velký význam a podceňoval ho, což bylo ukazatelem moderního myšlení v oblasti práva. Středověk byl ovlivněn římským právem, které našlo své pevné postavení v katolické církvi. Toto právo mělo udržovat pořádek ve společnosti tak, jak tomu chtěl Bůh. Luther se proti tomuto původnímu myšlení bouří, protože zastával názor, že lidé nemají být poslušní právu, ale Kristovu zákonu. I tak si byl Luther vědom toho, že Kristovy zákony mohou být dodržovány pouze v nebeském království ale ne v pozemském království. Zde na zemi proto platí pozitivní zákony, které pochází také od Boha a základ mají v Desateru.²⁶³ „Luther tak představuje velmi vyhrcočenou formu *právního pozitivismu*. Logika jeho systému nemůže uznat jiné prameny práva než pozitivní zákony, ať už božské nebo lidské.“²⁶⁴

Luther vytvořil doktrínu, která působila v dalších myšlenkových proudech. Stát a jeho fungování je zakotvené v Písmu a veškerá moc pochází od Boha. Vládce zastupuje na zemi Boha, který má za úkol dohlížet na pořádek a trestat ty, kteří by ho narušovali. Odporování panovníkovi je naprosto nepřijatelné, i kdyby byl zlý, krutý či nespravedlivý.²⁶⁵ „V Lutherově doktríně tedy mnoho nového nebylo, zapůsobila však velice silně. Do německých myslí vložila zárodek originálního typu *právního pozitivismu*, založeného na náboženské víře. Měla značné důsledky: kult moci, poslušnosti a disciplíny.“²⁶⁶

---

²⁶² Martin Luther žil od roku 1483 – 1546. Jako mladý vstoupil do augustiniánského řádu, kde se věnoval teologii. Stal se knězem a odstěhoval se do Wittenberku, kde přednášel filosofii, ze které získal později doktorát. Luther zažil krizi ve své víře a dalo by se říci, že před Bohem zažíval opravdu bázeň. Po „zážitku ve věži“, kdy si uvědomí, co je psáno v Římanům 1,17 (Spravedlivý z víry bude živ.), změní pohled na celou věc. Člověka nezachrání před hříchy jen mravní chování, ale jeho víra. Z těchto myšlenek se formuje základ Lutherova učení, který nacházíme v *sola fide* (pouhou vírou), *sola gracia* (pouhou milostí) a *sola scriptura* (pouhým písmem). V roce 1517 byl obviněn z kacířství a začal s ním proces. Naštěstí stihl včas uprchnout díky Friedrichovi III. V roce 1530 je sestaven text, Confessio Augustana, který popisuje základní prvky nově vzniklého náboženství. Augšpurskou konfesi sestavil Philipp Melancton.

²⁶³ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6. s. 228nn.

²⁶⁴ Tamtéž. s. 230

²⁶⁵ Tamtéž. s. 230

²⁶⁶ Tamtéž. s. 230

Jan Kalvín²⁶⁷

Roku 1536 přijel Kalvín do Ženevy, kde se stal kazatelem. Ihned začal pracovat na novém řádu tohoto města, který byl velmi přísný, a hlavním prvkem bylo každý měsíc slavit Večeři Páně. Ti, kteří toto nařízení nesplnili, byli potrestáni vyhnáním od této slavnosti. Rada města uvážila, že postačí slavení Večeře Páně jen čtyři krát do roka a všichni museli složit přísahu přestoupení k novému vyznání. Kdo nesplnil přísahu, tomu byla odebrána jeho měšťanská práva a nakonec byl i vystěhován z města. Kalvín byl ve svém učení velmi přísný a naléhal, aby řád dodržovali všichni obyvatelé. Ti ale nevydrželi takový nápor dlouho a rada města, která schválila kalvínův řád, nebyla již znovu zvolena. Nová rada tento teror zrušila a vyhnala Kalvína z města. V roce 1541 se ale mohl opět vrátit do Ženevy, když jeho příznivci získali moc. Tentokrát vytvořil Kalvín ze Ženevy město s „Boží vládou“, kde se dodržovala striktně daná pravidla. Jeho dílo *Ordonnances ecclésiastiques*, ve kterém byl popsán dopodrobna řád města, byl schválen jako zákon. Vznikly čtyři úřední pozice: pastoři, doktoři, presbyteři, a jáhni. Vyučování a duchovní věci měli na starosti pastoři a doktoři. Faráři spolu s presbytery tvořili skupinu, která vykládala význam Písma a dohlížela ne prosté občany, zda žijí podle řádu. Při jakémkoli podezření z nekalostí obyvatel, měli dovoleno volně vstoupit do domů a uvalit trest. Pokud na hříšníky neplatil církevní trest, přišly na řadu tresty světského charakteru. Postupem času Kalvín vypracoval i občanské zákony, které potom tvořily symbiózu s těmi církevními. Jáhnové měli na starosti péči o chudé a o nadace. Řád, který zde byl nastolen, byl opět velmi přísný a není tedy divu, že během prvních 5 let došlo k 56 případům, kdy se trestalo smrtí a k 78 případům vyhnání z města. V roce 1553 byl za svou kritiku o trojjednosti boží obviněn z kacířství a upálen lékař a teolog Michael Servet. Následovalo mnoho dalších humanistů, kteří se mohli zachránit pouze útekem.²⁶⁸

---

²⁶⁷ Kalvín se narodil roku 1509 ve Francii a jeho povahu nejpravděpodobněji utvořily události, které se odehrály za jeho mládí. Jeho otec se dostal do rozepří s biskupem a kapitulou a byl uvržen do klatby a bohužel zemřel dříve, než byla klatba sňata. Janův bratr byl kaplanem, odmítl sloužit kvůli změnám mši a zemřel ještě, než stihl přijmout svátost umírajících. Z těchto zkušeností si odnesl střízlivý pohled na svět. V duchovním směru na něj působila matka, která ale také brzy zemřela. Kalvín žil nějaký čas v Paříži a poté se vystudoval práva, což si vždy přál jeho otec. Teologii se věnoval ve formě samostudia. Kolem roku 1534 se vydává do Bazileje, kde píše své známé dílo *Institutio religionis christianae*, které věnoval francouzskému králi v domnění, že ho přivede k myšlence reformace. Hlavní myšlenkou tohoto díla je chudá a pronásledovaná církev, protože jen taková může být opravdovou církví Krista. Naprosto odlišně vidí římskou církev, která je hierarchicky poskládaná.

²⁶⁸ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. 2.vyd. Praha: ZVON, 1995. ISBN 80-7113-119-9. s. 211nn.

„Právo je vlastně jen nástrojem k vynucování morálních zákonů. V Kalvínově díle má právo málo místa a v tom je Kalvín s Lutherem zajedno. Pramenem práva jsou mu příkazy panovníka.“²⁶⁹

Hugenoti

Kalvinismus se rozšířil i do Francie, kde si tito věřící přezdívali hugenoti. I přes nepřátelské ovzduší, které zde panovalo, byli hugenoti schopni vytvořit náboženské obce, které se udržely i přes velké ztráty na životech. Postupem času se vytvořily dvě strany, které vystupovaly proti sobě. V čele první, protestantské, stál admirál Coligny. Druhou, katolickou stranu, vedla šlechtická rodina de Guise, která pocházela z Lotrinska. Vše vyvrcholilo roku 1562, kdy započala náboženská i občanská válka. Tyto války byly velmi kruté a byly vedeny nelítostně. V roce 1572 mělo dojít ke smíření obou stran a to sňatkem mezi Jindřichem Navarrským, který vyznával protestantské vyznání, a Markétou z Valois, která byla sestrou krále Karla IX. Místo usmíření ale došlo k brutálnímu vyvražďování vedenému katolickou stranou, které je známé jako bartolomějská noc. K této hrůze došlo v noci z 23. na 24. srpna téhož roku.²⁷⁰ „Ke krvavé svatbě pařížské, které padl za oběť také mj. Coligny, se přidružily hromadné vraždy hugenotů v provinciích. Počet obětí není znám, ale bylo jich mnoho. To vše se dá označit za jeden z nejohavnějších zločinů ve světových dějinách, ale politické motivy tu převažovaly nad církevními.“²⁷¹

Tímto vražděním ale spory nekončily. Jindřich Navarrský²⁷² nakonec na trůn nastoupil, díky čemuž můžeme vidět, jak je otázka náboženská propletena s politickou otázkou. Katolický tlak byl natolik silný, že musel přestoupit na katolickou víru. Přesto na hugenoty nezanevřel a roku 1598 jim díky Nantskému ediktu²⁷³ umožnil svobodu vyznání. Ve Francii převládalo katolictví, ale hugenoti zde měli velký vliv. Edikt byl platný až do roku 1686, kdy byl zrušen králem Ludvíkem XIV., který požadoval od všech hugenotů, aby se zřekli své víry a přestoupili zpět ke katolické víře.

---

²⁶⁹ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 233

²⁷⁰ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. 2.vyd. Praha: ZVON, 1995. ISBN 80-7113-119-9. s. 215nn.

²⁷¹ Tamtéž. s. 215

²⁷² Známý jako Jindřich IV. vládl od roku 1589 do roku 1610, kdy byl zavražděn katolickým fanatikem.

²⁷³ U Nantského ediktu je na místě říct, stejně jako u ediktu Augšpurského, že se jednalo spíše o kompromis ústavně – právní než o ducha tolerance.

To zapříčilo, že až 200 000 hugenotů opustilo Francii. Teprve až v 18. století za osvícenství se protestanti dočkají náboženské svobody.²⁷⁴

Mezinárodní právo

Řím se považoval za tu nejvyšší autoritu. Neznamenalo to však, že se nesnažil uspořádat si vztahy s okolními státy a cizinci. Vznikly zákony, které se zabývaly spravedlivou válkou a protože se Římané hojně stýkali s ostatními národy, tedy i barbary, vytvářely se i zákony týkající se cizinců. Pro tyto účely vzniklo právo *ius gentium*, neboli právo národů, které utvářelo mezinárodní vztahy mezi římským impériem a ostatními národy. I přesto se však nejednalo o mezinárodní právo, protože neřešilo přímo vztahy mezi Římem a jinými státy. Ve středověku došlo k rozvoji obchodu a díky tomu se vytvářely zásady, které se vztahovaly na obchodníky, arbitráže či spory mezi obchodníky. Některé spory řešilo právo kanonické, a pokud bylo potřeba, zasáhl i papež. Po reformačních událostech a vzniku protestantismu už to ale nebylo možné a bylo třeba, aby vzniklo mezinárodní právo.

Důležitou osobností v rozvoji mezinárodního práva se stal Francisco de Vitoria, který položil základy. Zásadní myšlenkou byl konsenzus mezi lidmi, který má vytvořit lidský rozum. Státy si mají bránit svou suverenitu, ale ostatní státy je potřeba respektovat a nevměšovat se do cizích záležitostí. Mají umožnit volný pohyb osob, obchod a dodržovat smlouvy, které mezi sebou uzavřely. Tento myslitel viděl základ v přirozeném právu, které dále rozvíjí.²⁷⁵ „Přichází k pevným pravidlům, která jsou druhem práva pozitivního, lidského, tedy člověkem vytvořeného. Autentická filosofie přirozeného práva takové ambice neměla: uvědomovala si meze lidského rozumu neustálou proměnnost historické situace, jíž se právo musí přizpůsobovat. Pozorováním přírody nezískáme pevná, jasná, precizní pravidla a jasná a precizní řešení.“²⁷⁶ Spravedlnost tedy nemáme hledat v přírodě, ale podle jeho předpokladu lidé využijí svůj rozum k tomu, aby došli ke konsenzu ohledně zásad. Právě na základě předpokladu, že rozumem oplývají všechny lidské bytosti, postavil myšlenku,

---

²⁷⁴ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. 2.vyd. Praha: ZVON, 1995. ISBN 80-7113-119-9. s. 215nn.

²⁷⁵ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 236nn.

²⁷⁶ Tamtéž. s. 239

že je možné vytvořit univerzální předpisy, kterými by se všichni lidé řídili. Důležitá je i tedy vůle každého jednotlivce.²⁷⁷

5.3 Situace v 17. století

S nástupem 17. století přichází baroko. Na jedné straně byl stále ještě vidět optimismus, který přetrval z renesanční doby, na straně druhé, se objevuje větší počet lidí, kteří se uchylují k askezi. V baroku se vytvořila dvě hesla, která tuto dobu vystihovala. Jedním heslem bylo *carpe diem*²⁷⁸ a druhým *memento mori*²⁷⁹. Začínají se utvářet národní státy, kdy si lidé začínají uvědomovat svou národnost. Tyto státy mají již vytyčené hranice i oblasti, kde mohou uplatňovat svůj vliv. Moc má v rukou absolutistický monarcha, který v této době musí umět vytvářet kompromisy i přesto, že se od obyvatel očekával jen pasivní souhlas. Nesetkáváme se tedy a absolutismem, který by přecházel až do totalitarismu. Evropa zůstala i nadále převážně křesťanská a protestantská víra vnesla do katolické víry zárodky diskuzí. Kleště mezi teologií a vědou se otevírají čím dál více a rodí se nový pohled na svět v podobě racionalismu a moderního scientismu.²⁸⁰

Hugo Grotius²⁸¹

Grotius žil v době, kdy probíhaly boje mezi evropskými absolutistickými státy a on se snažil v tomto tíživém ovzduší teoreticky popsat význam vlastnického práva a utvořit práva, která by ošetřila práva států v době válek. Důležité Grotiovo dílo nese název *O právu války a míru*²⁸². V tomto díle nalezneme myšlenky o vlastnickém právu, které má původ v právu přirozeném, tzn. v právu, které je ovlivňováno lidským

---

²⁷⁷ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 239

²⁷⁸ Užívej si každého dne.

²⁷⁹ Pamatuj na smrt.

²⁸⁰ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 249nn.

²⁸¹ Hugo Grotius se narodil roku 1583 a zemřel roku 1645. Narodil se v Holandsku, ale jeho myšlenky a působení překročilo hranice daleko do Evropy. Již v patnácti letech získal doktorát z práv a dále se věnuje advokátní kariéře. Grotius se dostal do konfliktu s vládou a kvůli tomuto incidentu byl roku 1618 odsouzen na doživotí ve vězení. Zde má možnost věnovat se studiu a psát. Nakonec jeho žena přesvědčí dozorce, aby pomohl Grotiovi k útěku. Ten je z vězení vyvezen v bedně určenou na knihy a dále prchá jako exulant do Francie. Zde je seznámen se samotným králem Ludvíkem XIII., který ho zaměstnává, ale jen jako teoretika, čili spisovatele. Nakonec ale působil v zahraničních záležitostech a stal se švédským diplomatem, působícím na pařížském dvoře. Zde mu nevyhovovaly podmínky a všelijaké intriky a rozhodl se proto odejít do Stockholmu, kde pro něj nebylo příznivé podnebí. Nakonec umírá na cestě do Německa, kde měl působil jako švédský diplomat.

²⁸² Latinsky: De iure belli ac pacis.

zdravým rozumem a tedy i přírodou. Teprve na základě práva přirozeného je možné vydávat zákony, tedy právo pozitivní, které vytváří stát. Mezinárodní právo, které mezi sebou vytvářejí státy, má počátky ve smlouvě. Státy jsou absolutní individuality a navzájem se mají domlouvat na určitých normách, které budou dodržovat, ať již v době války, ale i v období míru. Válka je dle Grotia lidskou přirozeností, díky které si zachovává pud sebezáchovy, ale i přesto má být válka vedená spravedlivě.²⁸³ „Aby válka byla spravedlivá, požaduje se od válčících stran respektování svobody obchodu, svobody vystěhovalectví, námořní plavby a nedotknutelnosti nepřátelského majetku tam, kde se nepožaduje *náhrada škod a uspokojení národů na úkor nepřítele*.“²⁸⁴ „Grotius je realista a válku považuje za pokračování politiky. Není-li už možné válku odstranit, je třeba ji alespoň *humanizovat*. Válka je spravedlivá tehdy, jestliže ji národ vede na obranu svého bytí a jestliže neodporuje přirozenému právu.“²⁸⁵ Souvislost s těmito názory má i Grotiovo další dílo s názvem *Mare libertum*²⁸⁶, které pojednává o teorii volného moře, jako oblasti, která patří bez výjimky všem.²⁸⁷ K napsání tohoto díla ho dovedl konkrétní příklad, který se odehrál na moři. Holanďané přepadli a zajali portugalskou loď pojmenovanou Kateřina. Pirátství bylo v této době velmi rozšířené a nebyly prostředky, kterými by bylo možné ho zastavit. Ani náboženství nemělo takovou autoritu, aby ho dokázalo omezit.²⁸⁸

„Jsou-li tedy pochybnosti o Grotiově prvenství pokud jde o vznik mezinárodního práva, lze je zřejmě zodpovědět: Grotius byl nepochybně první, kdo přenesl otázky vztahů mezi státy z morálky do práva a kdo se snažil na ně dát striktní, přesné, tedy právní odpovědi.“²⁸⁹ Grotius musel najít nějaký spojovací pro všechny státy, které byly velmi odlišné, kde se vyskytovali katolíci, protestanti. Bohužel již nefungovala obecně přijímaná autorita, na kterou by mohl Grotius své nové právo naroubovat,

---

²⁸³ KOLEKTIV AUTORŮ. *Právní dějiny*. 2.vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2005. ISBN 80-86861-18-X. s. 691

²⁸⁴ Tamtéž. s. 691

²⁸⁵ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 263

²⁸⁶ Svobodné, volné moře.

²⁸⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. *Právní dějiny*. 2.vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2005. ISBN 80-86861-18-X. s. 691

²⁸⁸ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 259

²⁸⁹ Tamtéž. s. 261

ani duchovní, ani světská. Proto se uchýlil k právu přirozenému, které mají všichni lidé v sobě a je ověřené zkušenostmi a tradicemi.²⁹⁰

Přirozeným právem se zabývali i další a jiní myslitelé. Mezi ně patří například Johannes Althuius²⁹¹, Samuel Pufendorf²⁹² či Baruch Spinoza, který hovoří o pudu sebezáchovy jako o největším zákonu v přirozeném právu. Člověk je hnán tímto pudem kupředu a využívá u toho všechnu moc, kterou dostává od přírody. Přirozené právo u tohoto filosofa nemá tedy etické kořeny, protože čím více má člověk moc, tím víc se mu dostává práva.²⁹³

5.4 Situace v 18. století

Francouzský absolutismus

Absolutistického panovníka bychom našli v Ludvíkovi XIV., který královský dvůr přesídlil z Paříže do zámku Versailles. Ludvík v sobě spatřoval neomezeného panovníka či téměř božského vládce a jeho přesun do Versailles toto jeho přesvědčení ještě umocnilo. Zde byl mimo dosah chudších obyvatel. Okolo 5 000 šlechticů se zabydlelo přímo v zámku a dalších 5 000 v přilehlých budovách. „V absolutismu Ludvíka XIV. už nešlo jen o naplnění principu pořádku. Král byl tvůrcem veškerého práva a neomezeným pánem nad životem a statky všech Francouzů. Od něho pocházela veškerá autorita, proti jeho rozhodnutí nebylo odvolání. Král není pro lid, ale lid je pro krále.“²⁹⁴ Ludvík zatěžoval státní rozpočet jak četnými válkami, tak i zálibou v krásných budovách a zalíbením ve svou osobu. Dluhy zaznamenali až další následníci trůnu. Finanční zátěž nesli na svých bedrech aktivně pracující občané. Naopak šlechta, která měla svůj obrovský majetek, byla od poplatků osvobozena.²⁹⁵ „Vláda byla neoblíbená a chvalozpěvy zmlkly. Když král zemřel, podle Saint-Simona „provincie, zoufalé nad svými troskami a bídou, se rozechvěly radostí. Zruinovaný,

---

²⁹⁰ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 261

²⁹¹ J. Althusius byl představitel přirozeného práva v Německu.

²⁹² Představitel přirozeného práva v Německu.

²⁹³ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 270

²⁹⁴ Tamtéž. s. 322 - 323

²⁹⁵ MAUROIS, André. *Dějiny Francie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994. ISBN 80-7106-098-4. s. 191nn.

umořený a usouzený lid vzdával s pohoršlivým povykem chválu Bohu za vysvobození, o němž již jeho nejhoroucnější touhy nepochybovaly...“.²⁹⁶

V 18. století přichází doba rozumu neboli osvícenství. Toto období nastává přibližně od roku 1715, kdy zemřel Ludvík XIV., do roku 1789, kdy započala Velká francouzská revoluce. Opět dozrál čas filosofů, označovaných za intelektuály. Dochází k rozvoji intelektuálního ducha a vznikají nové cesty, kterými se mohly myšlenky rozumu šířit. Vycházela nová periodika a noviny, které byly často dostupné i na venkově.²⁹⁷ „Pro veřejnost se otevíraly knihovny a kavárny, ve kterých se diskutovalo (*café litteraire*), zakládaly se čtenářské spolky, politické kluby a vědecké společnosti. Vznikaly lóže svobodných zednářů. Politické vědomí průměrného člověka bylo náhle na poměrně velmi vysoké úrovni.“²⁹⁸ Zvídavost již nebyla vlastní pouze myslitelům, ale dostala se do povědomí širší veřejnosti. Ve spolcích, kde se diskutovalo o politice, sociálních a ekonomických poměrech, došlo k formování myšlenek, které podpořily vznik a program nadcházející revoluce.²⁹⁹ „Je to doba, kdy hospodářsky nejsilnější třída – měšťanstvo – už není ochotna se smířovat s rolí politického outsidera. Stále vědoměji připravuje svůj vstup na historickou scénu a hledá nové ideje a koncepce, které by zdůvodnily omezení panovnickovy moci ústavou či třetím stavem, resp. *právo na revoluci*.“³⁰⁰

Lidé si uvědomili, že již dále nehodlají snášet absolutistickou vládu a nevolnictví a touží po svobodě. Absolutismus byl nesnesitelný jak pro nižší třídy, tak i pro aristokratickou vrstvu. Zapříčinil pokles finanční prosperity a na obyvatele působil negativně po psychické stránce. Představy o božském původu panovníka byly zapomenuty a nastal čas k moderní transformaci státu. Na člověka se přestává hledět jako na jednoho z mnoha, ale jako na jedinečné individuum, které má svá práva. Hovoříme tedy o vzniku individualismu. Filosofové a myslitelé zastávali odlišné názory o zdroji přirozeného stavu. Milton či Bossuet hledali tento stav v bibli v knize Genesis. Jiní nacházeli tento stav v přírodě v přírodních silách.³⁰¹ Hobbes³⁰² obhájí

---

²⁹⁶ MAUROIS, André. *Dějiny Francie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994. ISBN 80-7106-098-4. s. 200

²⁹⁷ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 318

²⁹⁸ Tamtéž. s. 318

²⁹⁹ Tamtéž. s. 319

³⁰⁰ Tamtéž. s. 319

³⁰¹ Tamtéž...s.320

naturalistický pohled, kdy má být panovník omezen přirozeným zákonem a tím se dosáhne míru, pořádku a zachování života. I přesto je svoboda omezena a člověk je z pohledu vladaře vnímám jen jako objekt jeho moci.³⁰³ Je nutné vytvořit společenskou smlouvu, která by lidem zajišťovala bezpečí.³⁰⁴ „Je tedy očividné, že pokud budou žít lidé bez všeobecné moci, která je všechny drží ve strachu, jsou ve stavu, který je válkou všech proti všem a ve kterém je člověk člověku vlkem. Přirozený stav je proto pro lidi neúnosný, přináší jim jen utrpení. Jestliže se lidstvo nemá dostat do rozporu s přirozeným rozumem, musí si vytvořit společnou moc, která by je ochránila a uvedla do života s přirozeným právem. Lidé si takovou moc vytvoří tím, že navzájem uzavřou společenskou smlouvu o vytvoření státu.“³⁰⁵

Podle Johna Locke³⁰⁶ je ideální přirozený stav, ale existují výjimky, kdy je dobré uzavřít smlouvu. Smlouva je důležitá pokud se jedná o svobodu, majetek a lidský život. Dále je dobré získat univerzální zákon, který zajišťuje, že jsou předem daná určitá pravidla, která se musí dodržovat. Ve společnosti by měl také figurovat nestranný soudce, který nebude ničím ovlivnitelný a podplatitelný a souvislosti s tím i existence možnosti vynutit právo při spravedlivém vykonání rozsudku.

Přirozený stav zastával i Jean Jacques Rousseau³⁰⁷, protože lidé jsou od počátku svých životů podle tohoto stavu svobodni. Jsou si také rovni ohledně majetkových poměrů. Nerovnost mohla nastat pouze v biologických dispozicích, ale politická či hospodářská nerovnost nebyla možná. Teprve až soukromé vlastnictví udělalo z člověka otroka. V přirozeném stavu jdou lidé dobří, ale majetek a peníze je mění na zlé.³⁰⁸ „ Je tedy stav, ve kterém civilizovaný člověk žije, stavem nepřirozeným,

---

³⁰² Thomas Hobbes, anglický filosof, žil v letech 1588 – 1679. Jeho nejvýznamnějším dílem, které obsahuje politické i právní myšlenky, je *Leviathan aneb Látka, forma a moc státu církevního a politického*.

³⁰³ KOMÁRKOVÁ, Božena. *Původ a význam lidských práv*. 1.vyd. Praha:Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-25384-9. s.107nn.

³⁰⁴ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 4.vyd. Plzeň:Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-023-9. s. 239

³⁰⁵ Tamtéž. s. 239

³⁰⁶ John Lock se narodil roku 1632 a umírá roku 1704. Byl zastáncem anglické revoluce a kritizoval Hobbse za jeho myšlenky, že je nutné uzavírat smlouvy pro větší blaho. Práva jednotlivce by tím byla potlačena. Důležitým rozdílem mezi nimi je, že Lock již neztotožňuje stát a občany tohoto státu.

³⁰⁷ Jean Jacques Rousseau, francouzský filosof, žil v letech 1712 – 1778. Svými myšlenkami ovlivnil i Velkou francouzskou revoluci. Mezi významná díla patří *Rozprava o původu a základem nerovnosti mezi lidmi, Emil aneb O výchově* či *O společenské smlouvě*.

³⁰⁸ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 4.vyd. Plzeň:Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-023-9.s. 242

který je nutno odstranit: „*Člověk se narodil svoboděn a všude je v okovech*“.³⁰⁹ Rousseau se odlišuje od ostatních osvícenských myslitelů tím, že vyzdvihuje jako nejdůležitější pojem cit a ne rozum. Cit je podle něj nejdůležitější lidská hodnota. „Pokud něco někdy osvítilo náš mozek a zbavilo nás pochybností o smyslu života, pak to pocházelo ze srdce.“³¹⁰ Člověk je schopen vytvořit morální hodnoty, jen u toho nesmí používat rozum, ale svědomí. Kvůli jeho myšlenkám, které odrážely spíše fantazie Rousseaua, býval kritizován právě za jejich nereálnost. I přesto že zastával názor, že v dítěti mají jeho rodiče a okolí podporovat jeho jedinečnost a osobnost, svých pět dětí odkládal do sirotčince, kde s velkou pravděpodobností zemřely. Přesto byl Rousseau významným hnacím motorem příštích událostí. „Filosofovu nesmrtnost ostatně tak trochu paradoxně dokazuje rakev s jeho ostatky, přenesenými do pařížského Pantheonu roku 1794; zpod víka pootevřené rakve čouhá ruka, třímající revoluční pochodeň.“³¹¹

Deklarace práv člověka a občana

Velká francouzská revoluce je důležitým mezníkem v evropském měřítku. Pokud se ale podíváme dále až za oceán, uvidíme, že Amerika Francii předběhla a již v roce 1776 bylo vydáno Prohlášení nezávislosti, ve kterém se píše o rovnosti mezi lidmi, právu na život, svobodu a právo nesouhlasit se svou vládou, popřípadě zvolit novou. Změny, které zapříčila revoluce ve Francii, měla později vliv i na církve. Z počátku šlo pouze o politické zájmy. Na počátku, 5. května 1789, se sešly generální stavy. Zde vystupoval třetí stav a duchovní, kteří patřili do prvního stavu. Mezi těmito stavy panoval určitý konsensus. Utvořilo se Národní shromáždění, jehož zástupci patřili právě ke třetímu stavu. V roce 1789 se ke shromáždění přidalo 149 farářů a 4 biskupové. Postupem času se začaly vypalovat jak kostely, tak i zámky na venkově. Klérus se nakonec vzdal svých feudálních práv a 5. srpna byla zrozena nová Francie, kde již neexistovaly stavy, a lidé si mezi sebou byli rovni.³¹² Deklarace práv člověka a občana byla zformulována a vydána 2. 10. 1789.³¹³ Následovalo řešení ohledně majetku a financí francouzského státu. Za dobu absolutismu

---

³⁰⁹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 4.vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-023-9. s. 242

³¹⁰ KOSEK, Jan. *Právo (na) předsudek*. 1.vyd. Praha: Vydalo nakladatelství Dokořán, 2011. ISBN 978-80-7363-312-7. s. 270

³¹¹ Tamtéž. s. 271

³¹² FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. 2.vyd. Praha: ZVON, 1995. ISBN 80-7113-119-9. s. 245nn.

³¹³ Kolektiv autorů PF UK, *Občanská a lidská práva*. 1.vyd. Praha: ALEKO, 1991. ISBN 80-85341-28-X.

se Francie dostala do velkých finančních potíží a tuto situaci potřebovala urychleně vyřešit. Národní shromáždění proto navrhlo, aby se vyvlastnil veškerý církevní majetek, kterým by bylo možné poplatit dluhy. Duchovenstvo s tímto řešením nesouhlasilo, ale i přesto docházelo k rušení kostelů, řádů a klášterů, které nebyly zřízeny k charitativním účelům. 14. 4. 1790 byl vydán zákon, který uzákonil vyvlastnění a sekularizaci majetku patřící církvi. Dalším krokem bylo nové uspořádání církve, kdy byla oddělena od Říma a včleněna do státu. Duchovní byli nuceni tento stav odsouhlasit přísahou. Většina odmítla a to zapříčinilo jejich pronásledování, při kterém bylo okolo 40 000 kněží pozavíráno, popraveno a v lepším případě deportováno. V roce 1792 započala doba tyranie a teroru a trvala až do roku 1795. V roce 1793 došlo k popravám krále Ludvíka XVI. a jeho ženy Marie Antoinetty³¹⁴. Křesťanství bylo mezitím naprosto vytlačeno a bylo nahrazeno kultem rozumu. Od roku 1795 - 1799 se vlády ujalo direktorium o 5 členech. Nepřátelství vůči duchovním stále pokračovalo v podobě pronásledování a bylo završeno roku 1795, kdy byl vydán zákon o odluce církve od státu. Teprve až nástupem Napoleona Bonaparte došlo k zvratu a direktorium bylo svrženo.³¹⁵

Napadnout církve bylo jedním z prvních kroků, které byly provedené za francouzské revoluce. Boje proti náboženské autoritě se stály u počátku revoluce a vydržely až téměř do jejího konce.³¹⁶ „Filosofie XVIII. století je oprávněně považována za jednu z hlavních příčin Revoluce a je vskutku pravda, že tato filosofie je hluboce protináboženská.“³¹⁷ Druhá část filosofických myšlenek útočila proti církvi. Útok byl veden proti kléru, proti hierarchii i proti dogmatu, a aby mohlo dojít k efektivnějšímu vykořenění, docházelo ke snahám zničit křesťanství od základů. Křesťanství nebylo takto vnímáno z hlediska náboženské stránky, ale z politické. Lidem se nelíbilo, že kněží jsou správci a úředníci v oblasti desátků.³¹⁸ „Nikoli proto, že by církve nemohla zaujmout místo v nové společnosti, která tvořila, nýbrž proto,

---

³¹⁴ Marie Antoinetta se narodila v roce 1755. Její matkou byla Marie Terezie, která ji již jako mladou dívku poslala na francouzský dvůr, kvůli sňatkové politice. Později se stala ženou francouzského krále Ludvíka XVI., čímž byl záměr Marie Terezie naplněn.

³¹⁵ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. 2.vyd. Praha: ZVON, 1995. ISBN 80-7113-119-9. s. 245nn.

³¹⁶ TOCQUEVILLE, de Alexis. *Starý režim a revoluce*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0980-9.

³¹⁷ HRDINA Ignác Antonín, MASOPUST Zdeněk. *Chrestomatie ke studiu filosofie práva*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-71-4. s. 212

³¹⁸ Tamtéž. s. 212

že již zaujímala nejprivilegovanější a nejmocnější místo ve staré společnosti, která byla zadupávána do prachu.“³¹⁹

„Historický průlom v lidských právech v letech 1776 a 1789 si můžeme představit jako syntézu vývojových tendencí, které byly do té doby oddělené. Již zmiňované prvky – nárok vycházející ze samostatného lidství, individuální charakter, existence práv již před existencí států, omezování moci státu – se sjednotily v útvar jakéhosi „nového práva“. Patos americké i francouzské deklarace se odvozuje především od této náhlé konvergence všemožných nadějí a očekávání různého původu. To, co se dosud vyskytovalo v různých oblastech, se náhle spojilo v *jediný* ústřední směr.“³²⁰

Prohlášení práv člověka a občana bylo přijato Národním shromážděním a zároveň se stalo základní listinou, ze které byla v roce 1791 vytvořena francouzská ústava. Prohlášení obsahuje 17 článků, které již můžeme považovat za právní text. První článek přisuzuje všem lidem od narození jejich práva a rovnost. Pokud přeci jen dojde k rozdílům ve společnosti tak proto, že jsou užitečné pro celou společnost. Ve třetím článku je zapovězena monarchie absolutistického typu, se kterou měla Francie bohaté zkušenosti. Svrchovanost lidu má zásadní důležitost. Svobodu má každý člověk, ale s ohledy na druhého. Svoboda jednotlivce tedy končí tam, kde začíná svoboda jiného člověka. Nalézáme zde již opravdu moderní a nám známé právní normy. Pro každého platí zákony, tudíž může být každý obžalován, souzen a trestán, ale výhradně podle zákona. Již zde platí presumpce nevinoty, kdy je obžalovaný považován za nevinného až do doby, kdy je soudem vynesena rozsudek. Každý má také právo na soukromé vlastnictví, které mu nemůže být odebráno. Na oplátku musí všichni občané státu platit daně.³²¹

18. století a vytvoření jak francouzské, tak i americké deklarace, je počátkem pro další utváření lidských práv a předpisů týkající se diskriminace. I přes mnohé předsudky, byla Francie první zemí, kde Židé jako menšina,³²² získali stejná práva jako všichni ostatní. Lidé jsou sice svobodní a mají právo se odlišovat,

---

³¹⁹ HRDINA Ignác Antonín, MASOPUST Zdeněk. *Chrestomatie ke studiu filosofie práva*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-71-4. s. 213

³²⁰ HANUŠ, Jiří. *Lidská práva, Nárok na obecnou platnost a kulturní diferenciaci*. 1.vyd. Brno:CDK, 2001. ISBN 80-85959-86-0. s. 13-14

³²¹ KOSEK, Jan. *Právo (n) a předsudek*. 1.vyd. Praha: Vydalo nakladatelství Dokořán, 2011. ISBN 978-80-7363-312-7. s. 272nn.

³²² HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 448nn.

přesto to neznamená, že si mohou dělat, co chtějí.³²³ „Součástí práva na odlišnost tak nemůže být např. právo klást bomby v metru. Přestože se ochrana lidských práv stala neodmyslitelnou součástí práva, zůstává rovnost před zákonem v mnohém ohledu problematická a mnozí lidé se cítí být pro svou odlišnost stále diskriminováni.“³²⁴

Marie Terezie³²⁵

Za vlády Marie Terezie došlo k mnoha změnám. Protože musela bojovat o udržení říše, bylo potřeba omezit finanční výdaje a ušetření peníze potom vložit do budování armád a vojsk. Omezení, která panovnice učinila, se dotýkala i církve, tudíž i prostého lidu. Poutě, procesí a slavnosti byly zredukovány na minimum, aby mohli lidé více pracovat. Snažila se, aby všechny finanční prostředky zůstaly v říši, omezila počet duchovních a zavedla pro kláštery numerus clausus³²⁶, čímž získala opět více pracovní síly. Marie Terezie získala přehled nad církví a nad církevním majetkem, omezené bylo nové zřizování klášterů a byl zrušen i zpovědní krejcar, který se odváděl zpovědníkům.³²⁷ „Neméně pronikavé bylo i omezení církevní pravomoci ve věcech manželských před uplatněním vlivu státu na jejich světskou stránku a zákazem vyžadovat dispense z Říma, zrušení práva asyly, inkvisice, zavedení účasti státních úřadů při vyobcování z církve, úprava teologického studia, předpis akademického vzdělání k dosažení církevních hodností a úřadů, zvláště však podrobení všech teologických spisů, modlitebních knih a vůbec veškeré náboženské literatury státní cenzuře.“³²⁸ V neposlední řadě došlo ke snížení počtu svátků, k zákazu putování do zahraničních zemí, a pokud se duchovenstvo snažilo písemně spojit s Římem, všechna korespondence byla nejdříve zkontrolována ministerstvem zahraničí. I přes všechna tato opatření, která byla vesměs proticírkevní, zůstala Marie věrna katolické víře a dále brojila proti protestantům. Lidé dostali možnost, buď přijmout

---

³²³ KOSEK, Jan. *Právo (n)a předsudek*. 1.vyd. Praha: Vydalo nakladatelství Dokořán, 2011. ISBN 978-80-7363-312-7. s. 277

³²⁴ Tamtéž. s. 277

³²⁵ Marie Terezie se narodila roku 1717 ve Vídni a ve stejném městě roku 1780 také zemřela. Pocházela z rodu Habsburků, stala se uherskou a českou královnou a arcivévodkyní v Rakousku.

³²⁶ Numerus clausus česky znamená „uzavřený počet“.

³²⁷ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha: ZVON, 1991. ISBN 80-7113-003-6. s. 155nn.

³²⁸ Tamtéž. s. 155

katolické vyznání, nebo emigrovat. Kostely, které nebyly zasvěceny katolicismu, se zrušily a přeměnily na kasárny. Židé měli zakázaný pobyt ve Vídni.³²⁹

Zásadní proměna zasáhla školství, kdy byl roku 1774 vydán „Všeobecný řád školní“. Příčina tohoto vydání tohoto řádu byla v podstatě politická a ekonomická. Feudální řád byl již překonán a lidé změnili způsob práce na manufakturní a strojovou výrobu. Tento typ práce vyžadoval, aby pracující měli alespoň základní vzdělání a proto se školy rozšířily i do menších farních obcí, aby byly dostupné.³³⁰

Josef II.³³¹

Josef II. zašel s reformami, které započala Marie Terezie, ještě dál. Soustavně rušil všechny řády, které se nevěnovaly charitativní činnosti či vyučováním. Tento krok podnikl proto, že lidé, kteří žijí v Bohu a neslouží svým bližním, jsou zbyteční a nemohou se Bohu takto líbit. Dohromady bylo zrušeno okolo 800 klášterů, což tvořilo asi třetinu celkového počtu. Ze zabaveného majetku a ušetřených peněz se vytvořil náboženský fond, ze kterého se spravovaly charitativní, církevní a školské nezbytnosti.³³²

V roce 1781 učinil Josef II. významný krok pro evangelíky a vydal Toleranční patent, díky kterému se mohli evangelíci vrátit zpět do Rakouska a přestali být za svou víru pronásledováni. Samozřejmě přišla s patentem i určitá omezení. Katolická církev byla stále jako jediná státní církví a nově povolená náboženství byla opravdu jen snášena. Přihlásit se mohli pouze k augsburskému nebo helvetskému vyznání a neměli povoleno vést matriky, protože by mohlo dojít ke škodám způsobených katolické církvi. Školy a sbory se směly zakládat v místech, kde se dohromady sešlo alespoň 100 rodin nebo 500 jednotlivců. Netrvalo dlouho a díky Tolerančnímu patentu se přihlásilo 70 000 nových věřících. Marie Terezie byla velice krutá ohledně židovské menšiny.

---

³²⁹ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha: ZVON, 1991. ISBN 80-7113-003-6. s. 155nn.

³³⁰ METODICKÝ PORTÁL RVP. *Tereziánská reforma v českém školství*. [online]. Stránka byla naposledy editována 18.10.2006. [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/827/terezianska-reforma-v-ceskem-skolstvi.html/>

³³¹ Josef II. byl synem Marie Terezie. Narodil se roku 1741 a zemřel roku 1790. Od roku 1765 vládl jako římskoněmecký císař a současně byl i spoluvladařem své matky. Po smrti Marie Terezie v roce 1780 usedl na český a uherský trůn.

³³² KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha: ZVON, 1991. ISBN 80-7113-003-6. s. 159nn.

I toto Josef II. změnil a Židé přestali být pronásledováni a trestáni. Nemuseli již nosit značku, která hlásala jejich vyznání, neplatili vyšší poplatky než ostatní a nemuseli žít uzavřeni v ghettu.³³³

Roku 1781 byl vydán ještě jeden důležitý patent, o zrušení nevolnictví. V podstatě došlo k uvolnění společnosti a z nevolnictví se přešlo na určitou formu poddanství. Lidé mohli odjet z panství bez vědomí svého pána, směli svobodně uzavírat manželský svazek, nakládat se svým majetkem a vybrat pro své děti povolání, které chtěli. V dřívějších dobách potřebovali ke všem těmto činnostem povolení od pána, kterému patřilo panství, na kterém žili. Roboty součástí patentu nebyla, ale práce byla omezena jen na tři dny v týdnu. Novinkou byla možnost vykoupení se z poddanství, které znamenalo opuštění života v robotě. To, že mohli lidé svobodně odcházet i do velkých měst znamenalo nárůst vzdělanosti a rozvoj průmyslu, který podpořil vznik průmyslové revoluce.³³⁴

Christian Wolf

Christian Wolf se zasloužil o rozpracování přirozeného práva, které bylo díky němu následně zařazeno do oblasti právní vědy. Wolf napsal dílo *Instituciones*, ve kterém se zmiňuje, že není možné, aby právní vědy čerpaly jen ze Zákonů dvanácti desek, ale své kořeny mají zapustit ve filosofii. Wolf se snažil své myšlenky matematicky přesně obhájit. Nebylo možné, aby byly nějaké myšlenky pravdivé jen díky tomu, že pochází od mnohem starších myslitelů. Pravda má být dokazatelná rozumem, nemá být zahalena tajemstvím a temnem.³³⁵ „Wolf neuznával ty pravdy, v něž bylo třeba věřit; jeho obraz člověka a světa musel být rozumově zdůvodněn. Co obstálo před soudem rozumu, odpovídalo též božské vůli. Co bylo přirozené, bylo také rozumné a pravdivé.“³³⁶ Ideálním přirozeným stavem nebyl ani prvotní stav, kdy proti sobě lidé bojovali, ani stav, kde vládly vyrovnané poměry. Základ přirozeného stavu nebyl v minulosti, ale v přítomnosti, kde se lidé řídí boží vůlí. Člověk jako jedinec je tvořen z duše a těla a je vybaven, aby mohl žít život na základě rozumu.

---

³³³ HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Praha: C. H. Beck, 1998. ISBN 80-7179-056-7. s. 436nn; 465nn.

³³⁴ SIGNÁLY.CZ. *Patent, který zrušil nevolnictví*. [online]. Stránka byla naposledy editována 1.11.2011. [cit. 2015-4-17]. Dostupné z: <https://udalosti.signaly.cz/1111/patent-ktery-zrusil-nevolnictvi>

³³⁵ HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Praha: C. H. Beck, 1998. ISBN 80-7179-056-7. s. 418nn.

³³⁶ Tamtéž. s. 420

Je jeho povinností vychovávat sebe, ale i ostatní. Podle Wolfa má veškeré právo svůj původ v povinnosti a existuje tudíž všude tam, kde je povinnost konání. Díky této povinnosti se v nové době stává z poddaných občan. Každý se má snažit vychovávat sám sebe a ne spoléhat na stát, že tuto funkci zastane. Člověk má udělat vše proto, aby docílil dokonalého přirozeného stavu. Povinnost toto činit je pro všechny lidi naprosto stejná a díky této rovnosti vzniká rovnost i v lidských právech.³³⁷

Immanuel Kant³³⁸

Immanuel Kant byl přesvědčen o tom, že přirozený stav, tedy stav bez zákonů, byl překážkou, aby se člověk mohl chovat mravně. Díky tomu nacházíme v Kantově díle sloučení práva a morálky. Zákony působí v přírodě na všechny věci, ale jen člověk, jako rozumný tvor, je schopen mít o zákonech představu a tudíž se chovat podle principů, což naznačuje, že má vůli. Vůle je v tomto případě dle Kanta praktickým rozumem, který nám pomáhá vnímat zákony a jednat podle nich. Díky vůli poznáváme skrze rozum to, co je nutné, tedy dobré. Lidé se musejí chovat podle imperativu, který rozlišuje Kant na hypotetický, nebo kategorický. Hypotetický imperativ nutí člověka jednat skrze prostředek, aby získal to, co chce. Oproti tomu pokud jedná člověk podle kategorického imperativu, nedosahuje svých cílů použitím prostředku.³³⁹ Kant staví na myšlence Ježíše, aby se člověk choval k ostatním stejně, jako chce, aby se oni chovali k němu. Na základě toho tvoří hlavní pravidlo:³⁴⁰ „jednej tak, aby se maxima tvé vůle (princip, podle něhož jednáš) se mohla stát základem obecného zákonodárství.“³⁴¹ Pokud se tedy chovám nějakým způsobem, musím si být jist, že by se takto chovali i ostatní. Jestliže jednáme podle mravního zákona, znamená to, že jsme svobodní. Problém tkví v tom, že volba pravidla, podle kterého se budeme chovat, obsahuje i lež či zločin. Jestli někdo uzná za vhodné vraždit a učinit z této hrůznosti princip jednání, ze kterého se poté stane pravidlo jednání všech lidí, znamenalo by to konec společnosti. Aby se tedy pravidlo neaplikovalo špatným

---

³³⁷ HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Praha: C. H. Beck, 1998. ISBN 80-7179-056-7. s. 420nn.

³³⁸ Immanuel Kant se narodil v roce 1724 v pruském Královci, kde také žil a působil. Je důležitým myslitelem německé klasické filosofie. Mezi jeho hlavní díla patří „Kritika čistého rozumu“, „Kritika praktického rozumu“, „Základy metafyziky mravů“. Umírá v roce 1804.

³³⁹ KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1990. ISBN 80-205-0152-5. s. 7nn.

³⁴⁰ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 368

³⁴¹ Tamtéž. s. 368

způsobem, přichází Kant s dalším učením. Člověk nemá své bližní pokládat za prostředek k dosažení něčeho, co chtějí, ale mají se k němu chovat již jako k cíli:³⁴² „jednej tak, aby lidstvo ve tvé osobě i v osobě jiného bylo pro tebe nejen prostředkem, ale i cílem (absolutním účelem)“. Zde žádá Kant lásku, která spočívá v úctě k člověku.³⁴³ Například otroctví je podle této formulace naprosto nepřijatelná věc. Tato myšlenka naprosto ovlivnila vývoj mravního rozvoje. Lidé jsou autonomními tvory a to, že budou jednat na základě mravního zákona, je jejich svobodná vůle. Povinnost nepřichází z vnějšku, ale z lidského rozhodnutí. Člověk je ten, kdo se rozhodl chovat se podle etického zákona a proto i právě on se jím má řídit.³⁴⁴

Kantova definice práva vypadá přibližně takto: je to „souhrn podmínek, za kterých může být libovůle jednoho sloučena s libovůlí druhého podle obecného zákona svoboda.“³⁴⁵ Člověk by se měl tedy chovat tak, aby jeho činy odpovídaly mravnímu zákonu. „Kategorický imperativ v oblasti práva proto zní: *navenek jednej tak, aby svobodné užívání tvé libovůle mohlo trvat společně se svobodou kohokoli podle obecního zákona.* Oprávněný je tedy každý čin, při kterém projev svobodné libovůle každého může koexistovat se svobodou všech ostatních.“³⁴⁶

5.5 Situace v 19. století

Socialismus před rokem 1848

Cabet Etienne pojednal ve svém díle *Cesta do Ikárie* o společnosti, která funguje na komunistických základech nejmodernějšího typu. Zemědělství se postupně opouští a na jeho místo přichází průmysl. Veřejné mínění má mít primární význam a má dojít k politickým, volebním a parlamentním reformám. Teprve poté má následovat reforma sociální. Nastolení moci by mělo proběhnout mírovou cestou. Cabet je pacifistou, který opovrhne komunisty, kteří chtějí užít k prosazení moci násilí. Svě se dílo se Cabet pokusil převést z papíru do reálného světa, a snažil se vytvořit obec s těmito principy, což se mu ale nepodařilo.³⁴⁷

---

³⁴² KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 368

³⁴³ Tamtéž. s. 368

³⁴⁴ Tamtéž. s. 368nn.

³⁴⁵ Tamtéž. s. 370

³⁴⁶ Tamtéž. s. 370

³⁴⁷ Tamtéž. s. 440nn.

Dílo *Cesta do Ikárie* patřilo mezi mnoho dalších, která se zabývala kritikou společnosti. Ve společnosti, jak v dílnách, salonech i mezi učenici se diskutovalo o potřebě uskutečnit reformu. I přesto se do popředí dostávají místo revolučního úsilí spíše reformní myšlenky plné iluzí o solidaritě a bratrství. Socialismus byl směr, který apeloval především na spravedlivé přerozdělování mezi všechny lidi stejným dílem. Komunisté byli mnohem radikálnější a nastolení nového světa.³⁴⁸ „Socialismus a komunismus 1. poloviny 19. století je tedy třeba brát takový, jaký byl, a nesnažit se ho „zpětně“ hodnotit z hlediska marxismu, jehož hlavní teze byly formulovány teprve v Manifestu komunistické strany (1848) a který ovlivnil dělnické hnutí až daleko později.“³⁴⁹

Karel Marx³⁵⁰

Marx zastával názor, že buržoazní revoluce nemůže být nikdy úspěšná, protože nepřináší lidem osvobození, ale i přesto je určitým pokrokem. Lidé jsou stále svázáni okovy kvůli osobnímu vlastnictví a revoluce je tedy úspěšná teprve ve chvíli, kdy se týká právě soukromého vlastnictví. „Nedotkla se totiž soukromého vlastnictví, které je základem sociálně-politického odcizení, rozdvojení člověka na člena občanské společnosti a na občana státu. Proti politické emancipaci, faktické zrušení nerovnosti. K tomu je zapotřebí likvidovat soukromé vlastnictví a třídy.“³⁵¹

Marx spolu s Engelsem sepsal *Manifest komunistické strany*, který byl vydán roku 1848 v Londýně. Myšlenky tohoto díla hovoří o kapitalismu, který nemůže trvat věčně i o tom, že revoluce a nastolení komunismu je neodvratným osudem. O státu se zde hovoří jako násilí, které je páčáno na druhé třídě a právo je pouze prostředkem,

---

³⁴⁸ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 440nn.

³⁴⁹ Tamtéž. s. 442

³⁵⁰ Karel Marx se narodil roku 1818 v Trevíru v buržoazní rabínské rodině a měl dalších 8 sourozenců. Otec byl okolnostmi donucen přestoupit na křesťanství a proto se i mladý Karel stal záníceným křesťanem. Nakonec od víry odpadl a věnoval se studiu historie a filosofie. Pilně studoval hegelovskou filosofii a právě u Hegela se inspiroval jeho triádami – tezí, antitezí a syntézí. Známy je Marxův přítel Bedřich Engels, který se narodil roku 1820 a finančně Karla Marxe podporoval, protože i přesto že sdíleli obdobné myšlenky, nebyl schopen se vzdát svého aristokratického původu a příjmů. Marx napsal jedno velmi významné dílo *Kapitál*, které mělo zásadní význam pro hnutí dělnické třídy. Zde nacházíme myšlenky o vykořisťování, o kritice utopického socialismu, o kapitálu či zisku.

³⁵¹ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 446

jak vládnout nad nižší třídou pomocí vytváření zákonů.³⁵² Ihned na počátku díla nalézáme informaci o strašidlu, které obchází Evropu, v podobě komunismu. Všechny mocnosti tehdejšího světa se tohoto strašidla obávaly a podle Marxe je již považováno za mocné. Je načase, aby se komunisté tímto mocnostem postavili, a to je důvod, proč byl tento manifest sepsán.

Dějiny jsou dle Marxe již od počátku bojem mezi třídami. Otrk, nevolník i tovaryš vedl vždy boj se svobodnými, baronem a cechovním mistrem. Vždy došlo k revoluci, která na nějaký čas situaci změnila, ale nakonec byly vždy dělnické, bojující třídy potlačeny. Společnost se vždy dělila na tábory podle tříd. V 19. století hovoří Marx o buržoazii a proletariátu.³⁵³ „Charakteristickým rysem komunismu není odstranění vlastnictví vůbec, nýbrž odstranění buržoazního vlastnictví.“³⁵⁴

„Avšak moderní buržoazní soukromé vlastnictví je posledním a nejúplnějším výrazem vyrábění a přivlastňování výrobků, které spočívá na třídních protikladech, na vykořisťování jedněch druhými.“³⁵⁵ Tato myšlenka je jednoduše shrnuta tak, že je nutné zrušit soukromé vlastnictví, jinak bude vykořisťování probíhat dál. Na konci díla nacházíme známou výzvu: „Proletáři všech zemí, spojte se!“

Člověk, který nenachází žádné spojení s produktem své práce, se odcizuje i ostatním lidem. Člověk ztrácí i svou důstojnost a to je vrchol odcizení. Příčinou je nashromáždění majetku v náručí jen několika málo kapitalistů na úkor zbídačení obyčejných lidí. Lidé jsou čím dál více zbědovaní a kvůli tomu přichází i nezaměstnanost. Lidé si musí své odcizení uvědomit a jednat.³⁵⁶ „V tomto bodě musí s historickou, dialektickou, vědecky poznanou nutností, podle neomylných zákonů dojít k *sociální revoluci*, která vyřeší rozpor mezi výrobními silami a výrobními vztahy.“³⁵⁷ Vládnoucí třída se ale jen tak nevzdá a bude bojovat za své pohodlí. Tím dochází opět k boji mezi třídami, jež tvoří naše dějiny. Zde má dojít ale ke konečnému vývoji

---

³⁵² KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 448 HOSHELD, Rolf. Karel Marx. *Životopis intelektuála*. Praha: Paseka, 2013. ISBN 97-88074-32330-0.

³⁵³ VZDĚLÁVACÍ INSTITUT. Manifest komunistické strany. Marx Karel, Engels Bedřich. [online]. [cit. 2015-04-20]. Dostupné z:

<http://www.vzdelavaci-institut.info/?q=system/files/Manifest-komunisticke-strany.pdf>

³⁵⁴ Tamtéž.

³⁵⁵ Tamtéž.

³⁵⁶ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 451nn.

³⁵⁷ Tamtéž. s. 452

a proletariát se má ujmout vlády, než bude nastolená společnost, kde neexistují třídy a rozdíly. Bude vytvořen stát, který se bude starat o blaho a štěstí občanů. Stát bude vše řídit, od průmyslové výroby až po zajištění bydlení či stravy. Socialismus s těmito prvky musí vést k tomu, že člověk již nebude brán jako objekt, ale jako subjekt, a stát pomalu ale jistě odumře.³⁵⁸

Revoluce 1848

K propuknutí revoluce vedla delší cesta. Již několik před rokem 1848 zasáhl Evropu nedostatek potravin, který byl zapříčiněn špatnou úrodou a napadením brambor plísní. Potraviny se závratně zdražily a to znamenalo hladovění pro mnoho, především chudších lidí. Ke zkáze přispěl i tyfus a cholera. Došlo k vysoké nezaměstnanosti, k rozpadu bankovníctví a krachu v oblasti obchodu. Vlády nebyly schopné tuto nastalou situaci řešit. Naskytla se skvělá příležitost k tomu, aby mohli lidé, bez ohledu na své politické názory a zaměření, vyjádřit svou nespokojenost a pokusit se obtíže vyřešit.³⁵⁹

Revoluce měla dosáhnout několika bodů. Šlo o liberální ekonomiku, která zahrnovala volný obchod, vztah nabídky a poptávky, upravení cen a mezd či o konkurenceschopnost. Dále mezi požadavky patřilo vytvoření a zavedení ústav, které měly potlačit absolutistickou vládu a tím pomoci třetím vrstvám vytvořit prostor pro vyjádření svých názorů a požadavků. V oblasti lidských a občanských práv se jednalo o svobodu projevu, volnost psaní, možnost nakládat se soukromým majetkem podle vlastního rozhodnutí. Obecně šlo o demokratizaci veřejného života a heslo francouzské revoluce *volnost, rovnost, bratrství*, se rozšířilo jako heslo po celé Evropě. Rolníci na venkově požadovali zlepšit životní a pracovní podmínky, které byly neúnosné, zrušením roboty a nevolnictví. Pracovali 14 – 16 hodin denně za mzdu, která nestačila uživit jejich rodiny, neměli žádné pojištění či nárok na vzdělání. Dožívali se zhruba 30 let.³⁶⁰

---

³⁵⁸ KRŠKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5. s. 452

³⁵⁹ ČESKÉ NÁRODNÍ LISTY. Evropská revoluce 1848 – 1849. Prof. PhDr. Vratislav Čapek, DrSc. [online]. [cit. 2015-04-21]. Dostupné z:

http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/evropska_revoluce_1848.htm

³⁶⁰ Tamtéž.

Revoluce začala v Itálii, ale teprve když dospěla až do Francie, rozšířila se dále do Evropy. Došlo k dělnickému povstání v Paříži i povstání v Praze. V Itálii, Německu a Maďarsku byla revoluce potlačena. V roce 1849 nastal úplný konec revoluce a v podstatě se vše vrátilo ke starému řádu. Ve Francii, kde se podařilo nastolit druhou republiku, neměl tento úspěch dlouhého trvání a již v roce 1852 nastal její konec, když se stal Ludvík Napoleon císařem. I přes potlačení revoluce došlo k některým změnám, které byly zásadní. Ústavy, které se vytvořily za revolučního hnutí, v některých zemích přetrvaly, i když jen v pozměněné umírněné formě. Robota a poddanství bylo zrušeno a díky tomu došlo k dalšímu rozvoji v zemědělství. Od této chvíle se muselo počítat s tím, že veřejné mínění je důležité a masa je schopna se projevit. Lidé se začali i více zajímat o politický vývoj na evropském kontinentě. Zemědělská společnost se postupně začala měnit na průmyslovou a díky tomu se Evropě a USA podařilo předstihnout v této oblasti ostatní kontinenty, které kvůli tomu dostaly mnohdy do závislé pozice.³⁶¹

„Ústavní pořádky a prosazení lidských a občanských práv nabývaly síly dlouhým bojem za zavedení všeobecného a rovného hlasovacího práva a za zrovnoprávnění žen a postupnou demokratizací veřejného života. Změn tohoto typu se dosahovalo velmi zvolna od druhé poloviny 19. století a na některé reformy tohoto typu čeká Evropa do současnosti.“³⁶² Ženy se dočkaly volebního práva nejdříve na Novém Zélandu a to již v roce 1893. Naopak ve Švýcarsku až v roce 1971. Rusko si počkalo na zrušení nevolnictví do roku 1861 a ještě další dva roky čekali na svobodu otroci v USA.³⁶³

Následné 19. i počátek 20. století docházelo k budování, upevňování a pozitivizaci³⁶⁴ lidských práv. Francouzskou deklaraci můžeme považovat za tzv. *morální apel*, který se nyní mění. Změna nastala především v tom, že lidská práva se pomalu transformovala v základní lidská práva. V 19. století se lidská práva vkomponovávají do zákonů tvořených státem. První deklarace jsou typické tím, že si nárokovaly individuální právní normy. Obyvatelé brojili proti státu a zdrojem

---

³⁶¹ ČESKÉ NÁRODNÍ LISTY. Evropská revoluce 1848 – 1849. Prof. PhDr. Vratislav Čapek, DrSc. [online]. [cit. 2015-04-21]. Dostupné z: http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/evropska_revoluce_1848.htm

³⁶² Tamtéž.

³⁶³ Tamtéž.

³⁶⁴ Právní pozitivismus, který je také označován jako juspozitivismus, vyvyšuje význam pozitivního práva na úkor přirozeného práva, které je označováno jako jusnaturalismus. Soudce, který by se řídil přirozeným právem, není podle právního pozitivismu příslušný vynášet nad jinými soudy, protože může být až příliš ovlivněn svými emocemi. Měl by se proto řídit podle psaného práva.

jim bylo přirozené právo a tradice. Lidé, kteří požadovali změnu, vynikali jednotou na základě lidského druhu a také vědomím, že lidé pocházejí z jednoho stavu, díky čemuž mají všichni stejná práva již od narození. Díky přirozeným právům, která jsou lidem vrozená, mohli přistoupit k dalšímu kroku a žádat od státu občanská práva.³⁶⁵ „Ta byla chápána jako souhrn přirozených práv, která již jednotlivci měli, avšak jejich dodržování si jednotlivec nedokázal prosadit, protože na to byl příliš slabý.“³⁶⁶ Lidská práva, formulována jako práva základní, se postupně začala užívat jako prostředek k nastolení státní jednoty.³⁶⁷

5.6 Lidská práva v první polovině 20. století

20. století přineslo mnoho nových negativních zkušeností, které neměly do té doby obdoby, v podobě 1. a především 2. světové války. Prožitky z obou těchto válek obnovily debaty na téma lidských práv. Reakcí na zneuznání lidských práv byl požadavek k novému projednání této oblasti a to i na úrovni mezinárodní. Člověk jako jedinec, měl dostat práva, kterými by byl chráněn vůči státu. „Již charta OSN³⁶⁸ deklarovala v prvním článku jako cíl vedle zachování světového míru také „úsilí o podporu, upevňování a dodržování lidských práv a základních svobod všech bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka či náboženství“.“³⁶⁹ Touto myšlenkou se inspirovala ve světovém měřítku deklarace lidských práv a 10. 12. 1948 vznikl dokument s názvem: „Všeobecná deklarace lidských práv“.³⁷⁰ „Tady se spojují v jeden celek stará práva na svobodu a na účast se základními sociálními právy.“³⁷¹

V úvodu deklarace se dočítáme, že svobody, spravedlnosti a celosvětového míru lze dosáhnout pouze tak, že budou uznána lidská práva, která jsou nezcizitelná. To, že nebyla práva uznávána, vedlo jen ke zvěrstvům a lidé se uchýlovali k odporu proti tyranům a utlačování. Zákon má lidská práva chránit a národy se mají snažit udržovat mezi sebou přátelské vztahy. Dokument obsahuje 30 článků, které říkají,

---

³⁶⁵ HANUŠ, Jiří. *Lidská práva, Nárok na obecnou platnost a kulturní diference*. 1.vyd. Brno:CDK, 2001. ISBN 80-85959-86-0. s. 14nn.

³⁶⁶ Tamtéž. s. 15

³⁶⁷ Tamtéž. s. 15nn.

³⁶⁸ OSN neboli Organizace spojených národů vznikla 24. 10. 1945 v San Franciscu. Základním dokumentem byla Charta OSN, která byla přijata 50 státy, mezi které patřilo i ČSR. Předchůdcem byla Společnost národů, organizace, která vznikla v roce 1919. Za úkol měla udržet ve světě mír a snažit se udržet mírovou politiku mezi státy, aby nedošlo k dalším válkám. To se jí bohužel nepovedlo.

³⁶⁹ HANUŠ, Jiří. *Lidská práva, Nárok na obecnou platnost a kulturní diference*. 1.vyd. Brno:CDK, 2001. ISBN 80-85959-86-0. s. 17

³⁷⁰ Tamtéž. s. 17

³⁷¹ Tamtéž. s. 17

že člověk se již rodí svobodný, práva platí pro každého bez rozdílu rasy, sociálního postavení či náboženství. Právo na život má každý člověk, stejně tak na svobodu i osobní bezpečnost. Otroctví a nevolnictví je zde oficiálně zapovězeno, a pokud by někdo otroctví provozoval, jednal by proti zákonu. Mučení a jakékoli formy krutých trestů či nelidské ponižující jednání je také zakázáno. Dále má člověk právo na volnost pohybu, odpočinek, volný pohyb, práci či výchovu svých dětí. Poslední článek stanoví, že žádný stát ani skupina nemá právo porušit svobody a práva, která jsou uvedena v tomto dokumentu.³⁷²

O Všeobecné deklaraci z roku 1948 se dá hovořit jako o základním dokumentu, který odstartoval vznik dalších smluv, jak globálního, tak i regionálního rozměru.³⁷³ Uvést význam deklarace do právní roviny bylo velice těžké. I dnes je těžké kontrolovat dodržování lidských práv a především zajistit jejich dodržování. Důležitým faktem zůstává, že máme možnost kritizovat a poukazovat na ty, kteří lidská práva nedodržují.³⁷⁴

Základními atributy lidským práv jsou tedy: nezrušitelnost, nezadatelnost, nezcizitelnost a nepromlčitelnost. Nezadatelnost nám říká, že práva nejsou vytvořena státem, ale stát je ten, pokud se jedná o právní stát, který upravuje práva do platné podoby a naopak není možné, aby je zrušil. Každý člověk tato práva má a nikdo mu je nemůže vzít, nemohou být tedy přenesena na někoho jiného. Čas v tomto případě nehraje žádnou roli, lidská práva nejsou časově omezena a nemohou být tudíž promlčena. Lidská práva mohou být ale omezena a to buď z důvodu uplatnění jiných nezbytných práv, nebo pokud se jedná o veřejný zájem. Pokud nastane chvíle, kdy se zákon může vykládat více způsoby, volí se ten, který podporuje lidská práva.³⁷⁵

---

³⁷² OSN. *Všeobecná deklarace lidských práv*. [online]. [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

³⁷³ Jednalo se například o Evropskou konvenci k ochraně lidských práv vydanou roku 1950.

³⁷⁴ HANUŠ, Jiří. *Lidská práva, Nárok na obecnou platnost a kulturní diferenciaci*. 1.vyd. Brno:CDK, 2001. ISBN 80-85959-86-0. s. 17

³⁷⁵ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 4.vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-023-9. s. 225

Z dnešního hlediska dělíme právo na několik generací podle vývoje:

- První generace práv se vyvinula v 18. století. Jedná se o individuální základní práva, mezi která patří právo na život, svoboda jedince i jeho soukromí a možnost vlastnění majetku.
- Druhá generace se rozvinula v 19. století. Zde se hovoří především o politických právech, jako bylo právo volební.
- Třetí generace práv se rozvíjí především po 2. světové válce a jedná se práva hospodářská, sociální a kulturní.
- Poslední čtvrtá generace souvisí s moderní dobou a novými možnostmi. Důraz se klade na ochranu před zneužitím moderními technologiemi, jako je výpočetní technika. Právo má člověk i na zdravé životní prostředí. Tyto práva se vyvíjejí od 70. let 20. století až do dnešní doby.³⁷⁶

„Formování a naplňování lidských práv je jedním z rozměrů zdokonalování jak společnosti, tak jednotlivce. Pramenem lidských práv není bůh. Nejsou to ani práva přirozená ve smyslu „daná přírodou“ v její hmotné povaze, či samozřejmá, chápaná jako „zjevená skutečnost“. Zdrojem práv člověka je lidská idea. Jsou způsobem sebezdokonalování člověka. Lidská práva jsou programem a strategií, opírající se o humanistickou filosofii.³⁷⁷

“Basic moral guarantees that people in all countries and cultures allegedly have simply because they are people. Calling these guarantees "rights" suggests that they attach to particular individuals who can invoke them, that they are of high priority, and that compliance with them is mandatory rather than discretionary. Human rights are frequently held to be universal in the sense that all people have and should enjoy them, and to be independent in the sense that they exist and are available as standards of justification and criticism whether or not they are recognized and implemented by the legal system or officials of a country.”³⁷⁸

---

³⁷⁶ GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 4.vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-023-9. s. 226

³⁷⁷ KREJČÍ, Oskar. *Lidská práva*. 1. vyd. Praha:Professional Publishing, 2011. ISBN 978-80-7431-056-0. s. 162

³⁷⁸ INTERNET ENCYCLOPEDIA OF PHYLOSOPHY. *Human Rights*. [online]. [cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://www.iep.utm.edu/hum-rts/>

6 Závěr

Úkolem práce bylo přiblížit čtenáři vývojové etapy, které vedly k utvoření práv člověka, jak je známe v dnešní podobě. První etapou byla doba antická, Řecko a Řím. V Řecku existovalo mnoho myšlenek a učení, které se zabývali postavením člověka a jeho právy. Docházelo i k utváření zákoníků, které měly systematicky uspořádat život lidí. Řekové byli první, kteří se zabývali úvahami o ideálním státě a formě, který by měl stát mít. Jak se má chovat vládce ke svým občanům a jaký typ moci je vhodné užít. Život ve státě měl lidem zaručit dobrý život, protože člověk je, jak říkal Aristotelés, tvor společenský. Základ sdružování poznali Řekové tzv. *polis*. Tradičně je Řecko pokládáno za kolébkou vzniku demokracie a evropského myšlení.

V Římě došlo k obrovskému rozmachu v oblasti práva a důležitosti Řím nabývá i tím, že se stal jako první republikou. Řecko je považováno za kolébkou filosofie, Řím považujeme za rodiště právní vědy. Řím měl vše logicky uspořádané a podložené. Svou úlohu zde sehrála lidová shromáždění, senát, volby i soudy. S tím souvisí rozvoj práva trestního či rodinného a hlavně rozdělení práva na soukromé a veřejné. Naše kultura toto rozdělení práva převzala. Práce popisuje podmínky života žen a otroků. Pravomoc těchto dvou skupin byla téměř totožná. V tomto světě vládli muži a ještě dlouhou dobu budou. V Římě i v Řecku nacházíme důležité myšlenky, které ovlivnily další vývoj práva. Co mají ale obě tyto země společné, je postoj k otrokům. Otroci byli v této době natolik samozřejmým jevem, že ani Řeky, ani Římany tento úkaz nijak neznepokojoval.

Novou koncepci chápání člověka přineslo křesťanství, které pojalo jednotlivce jako plnohodnotnou lidskou bytost, včetně otroků. Tato idea oslovovala zpočátku především chudší obyvatelstvo, ale postupně stoupala výš až k panovníkovi a vzniku papežství. Bohužel myšlenka křesťanství nebyla plně přijata a na základě odlišné víry probíhaly v průběhu dějin pronásledování křesťanů a ke konci středověku i hon na čarodějnice a vznik inkvizice, která je kapitolou sama o sobě. Nicméně, křesťanství ovlivnilo chápání lidí a historický vývoj obrovským dílem.

Ve středověku má církev velké slovo a vidíme, jak je vychováván člověk této doby. Hřích a zbožnost byly důležitou součástí každodenního života lidí. Feudální systém rozdělil lidi podle tříd a bylo téměř nemožné se vymanit z chudých poměrů.

Důležitým momentem bylo vydání Magny Charty v Anglii, protože to byl jeden z prvních dokumentů, který se snaží omezit moc panovníka, která je v této době neomezená. Od základů Magny Charty se odvíjí vznik dalších dokumentů.

Novověk přichází s novými idejemi, mezi které patřily reformační myšlenky Martina Luthera. Došlo ke zpochybnění autority katolické církve a ke vzniku nových církví, které se zaměřily na „čistotu“ církve. Kvůli tomuto jevu dochází k novému pronásledování, například hugenotů ve Francii. Náboženské poměry ovlivňovali snahy o svobodu náboženského vyznání, které záviselo nejvíce na vládnoucím panovníkovi. To můžeme vidět například na Augšpurském míru či Vestfálském míru. Zásada koho země, toho náboženství, byla pro mnoho lidí stále nepřijatelná, a proto museli opouštět své domovy a emigrovat. Teprve s tolerančním patentem se situace trochu uklidnila i přesto, že se jednalo o omezenou náboženskou svobodu.

I přesto že si lidé odjakživa uvědomovali, že by měli mít práva a docházelo i k povstáním, nikdy nedošlo k razantní změně. K zásadní události došlo ve Francii, kdy již lidé situaci neunesli a projeví svůj názor. Velká francouzská revoluce je v novodobých dějinách velkým mezníkem díky vzniku Deklarace, která následovala. Na jejím základě byly vytvářeny ústavy. Bohužel ale spokojenost nevydržela dlouho a v roce 1848 došlo k další revoluci, která zasáhla téměř celou Evropu. Lidé žádali svá práva a přesto, že byla revoluce neúspěšná, k pokrokům došlo. Lidská práva se postupně přeměnila na práva základní a dlouho dobu se o lidských právech jako takových nediskutovalo. Teprve světové války a především 2. světová válka opět tyto debaty rozproudily. Lidská práva se stala opět aktuálním tématem a završení přišlo ve formě Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948.

Moderní vývoj lidských práv rokem 1948 teprve začíná. Na základě tohoto dokumentu vznikají další listiny, které zaručují lidem jejich svobodu a práva. Vývoj práv člověka je zdlouhavý a krvavý a bohužel tento vývoj stále trvá. I dnes se diskutuje o zemích, kde jsou porušována lidská práva. A cesta, kdy budou ukotvena základní lidská práva na celém světě, je ještě velmi dlouhá.

7 Seznam literatury a odborných zdrojů

21. STOLETÍ. Středověký zločin a trest od A do Ž. [online]. Navštíveno dne 20. 2. 2015. Dostupné z: <http://21stoleti.cz/2007/09/20/stredoveky-zlocin-a-trest-od-a-do-z/>

ADKINS, Lesley, ADKINS, Roy A. *Antický Řím*. Praha: Slovart, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7391-579-7.

ANDĚL, Jan. Chronologie a nástin dějin všeobecných. [online]. Navštíveno dne 1. 3. 2015. Dostupné z: <http://www.historie.hranet.cz/heraldika/pdf/andel1927.pdf>

ARISTOTELÉS, *Athénská ústava*. Přeložil Pavel Oliva. 1.vyd. Havlíčkův Brod: ARISTA, 2004. ISBN 80-86410-48-X.

ARISTOTELÉS, *Etika Níkomachova*. 3.vyd. Příbram: PBtisk, 2009, překlad Antonín Kříž. ISBN 80-86027-29-5.

BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva*. 2.vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0545-5.

ČESKÉ NÁRODNÍ LISTY. Evropská revoluce 1848 – 1849. Prof. PhDr. Vratislav Čapek, DrSc. [online]. Navštíveno dne 21. 4. 2015. Dostupné z: http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/evropska_revoluce_1848.htm

DRTINA, František. *Myšlenkový vývoj evropského lidstva*. Praha: Jan Laichter, 1902

FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. 2.vyd. Praha: ZVON, 1995. ISBN 80-7113-119-9.

FORDHAM UNIVERSITY. The Archaic Age and the Rise of the Polis: The Rise of the Polis and Attendant Socio-Economic Strains. [online]. Navštíveno dne 15. 2. 2015. Dostupné z: <http://homepage.usask.ca/~jrp638/CourseNotes/Polis.html>

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 4.vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-023-9.

HANUŠ, Jiří. *Lidská práva, Nárok na obecnou platnost a kulturní diference*. 1.vyd. Brno:CDK, 2001. ISBN 80-85959-86-0.

HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Praha: C. H. Beck, 1998. ISBN 80-7179-056-7. s.

HOSHELD, Rolf. Karel Marx. *Životopis intelektuála*. Praha: Paseka, 2013. ISBN 97-88074-32330-0.

HRDINA Ignác Antonín, MASOPUST Zdeněk. *Christomatie ke studiu filosofie práva*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-71-4.

CHALUPA, Jiří. *Inkvizice*. 1.vyd. Praha: nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2007. ISBN 978-80-86493-22-0.

CHLUBNÝ, Jiří. *Antika, Athény do perských válek*. [online]. Navštíveno dne 4. 3. 2015. Dostupné z: <http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1711>

INTERNET ENCYCLOPEDIA OF PHYLOSOPHY. *Human Rights*. [online]. Navštíveno dne 26. 3. 2015. Dostupné z: <http://www.iep.utm.edu/hum-rts/>

INTERNET ARCHIVE. *Ottův slovník naučný*. [online]. Navštíveno dne 23. 3. 2015. Dostupné z: <http://archive.org/search.php?query=Ott%C5%AFv>

JEWISH VIRTUAL LIBRARY. *Christian-Jewish Relations: The Inquisition*. [online]. Navštíveno dne 13. 4. 2015. Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/Inquisition.html>

KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha: ZVON, 1991. ISBN 80-7113-003-6.

KANT, Imanuel. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1990. ISBN 80-205-0152-5.

KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin. *Římské právo*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-134-5.

KOLEKTIV AUTORŮ PF UK, *Občanská a lidská práva*. 1.vyd. Praha: ALEKO, 1991. ISBN 80-85341-28-X.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Právní dějiny*. 2.vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2005. ISBN 80-86861-18-X.

KREJČÍ, Oskar. *Lidská práva*. 1. vyd. Praha:Professional Publishing, 2011. ISBN 978-80-7431-056-0.

KRSKOVÁ, Alexandra. *Dějiny evropského politického a právního myšlení*. 1.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-24-6.

KRSKOVÁ, Alexandra. *Stát a právo v evropském myšlení*. 2.vyd. Praha:EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86861-15-5.

LE GOFF, Jacques, SCHMITT, Jean – Claude. *Encyklopedie středověku*. 2.vyd. Praha:Vyšehrad, 1999. ISBN 978-80-7021-917-1

LE GOFF, Jacques. *Kultura středověké Evropy*. 2.vyd. Praha:Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-808-8.

LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. 1. vyd. Praha:Nakladatelství Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-274-8.

MACHIAVELLI, Niccolo. *Vladař*. Praha:Nakladatelství Ivo Železný, 1997. ISBN 80-237-3544-6.

MAUROIS, André. *Dějiny Francie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994. ISBN 80-7106-098-4. s. 200

KOSEK, Jan. *Právo (n)a předsudek*. 1.vyd. Praha: Vydalo nakladatelství Dokořán, 2011. ISBN 978-80-7363-312-7.

METODICKÝ PORTÁL RVP. *Tereziánská reforma v českém školství*. [online]. Navštíveno dne 16. 4. 2015. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/827/terezianska-reforma-v-ceskem-skolstvi.html/>

MILLER, Fred D., BIONDI, Carrie – Ann. *A History of the Philosophy of Law from the Ancient Greeks to the Scholastics, "Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence*. Dordrecht: Springer. ISBN 10 1-4020-4950-1.

OSN. *Všeobecná deklaráce lidských práv*. [online]. Navštíveno dne 23. 4. 2015. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

SIGNÁLY.CZ. *Patent, který zrušil nevolnictví*. [online]. Navštíveno dne 17. 4. 2015. Dostupné z: <https://udalosti.signaly.cz/1111/patent-ktery-zrusil-nevolnictvi>

SZLEZÁK, Thomas A. *Za co vděčí Evropa Řekům*. 1.vyd. Praha: OIKOYMENH, 2014. ISBN 978-80-7298-496-1.

THE NATIONAL ARCHIVES. HUMAN RIGHTS. Medieval concept of human rights. [online]. Navštíveno dne 10. 4. 2015. Dostupné z: <http://www.nationalarchives.gov.uk/humanrights/1215-1500/?hr-link=1215>

THOMSETT, Michael C. *The Inquisition*. United States of America: McFarland & Company, 2010. ISBN 978-0-7864-4409-0.

TOCQUEVILLE, de Alexis. *Starý režim a revoluce*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0980-9.

VZDĚLÁVACÍ INSTITUT. Manifest komunistické strany. Marx Karel, Engels Bedřich. [online]. Navštíveno dne 20. 4. 2015. Dostupné z: <http://www.vzdelavaci-institut.info/?q=system/files/Manifest-komunisticke-strany.pdf>

Summary

HISTORY OF HUMAN RIGHTS TO THE UNIVERSAL DECLARATION

In earlier times were formed codes included the Code of Hammurabi. This code dealt mainly customary law, such as family issues or private ownership. The second code is well-known Decalogue. The aim of this work is to explain the significant milestones of human rights. This work describes history of human rights since the days of ancient Greece and Rome to the Universal Declaration of Human Rights. In ancient Greece is portrayed a way of thinking through philosophers like Plato or Socrates. There is a noticeable development of a democratic mindset and attitude to slaves.

In Rome we can see a sophisticated system of law and government arrangement. Pictured are new codes like the Twelve Tables. Described is the situation of women, children or slaves and family relationship.

The next part of the thesis is dealing with the emergence of Christianity and its extension. Christianity greatly affected people's lives because people who accepted faith were persecuted. Despite that Christianity found a place in the world.

In the Middle Ages there are other significant changes. This period is affected by Charles the Great, papacy or inquisition. Thesis describes the ratios of medieval man who did not have an easy life. The important moment was emergence of Magna Charta in England. It was the first document that limited the power of the monarch. In modern times we can meet Martin Luther, the emergence of new churches and the development of international law and Hugo Grotius. Furthermore, we can see the absolute monarch and people who are aware of the concept of freedom and they want to fight for it. The great French Revolution brought us Declaration of the Rights of Man and of Citizen. Joseph II. gave us the Patent of Toleration and he made many other reforms. In the 19th century are significant ideas of Karl Marx and socialism and that led to the Revolution in 1848.

The work is finished in 1948 with the formation of the Universal Declaration of Human Rights.